

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΜΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Διπλωματική εργασία με θέμα:

*Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τις
χώρες BRICS: Το παράδειγμα της
Βραζιλίας*

Επιβλέπων: Καθηγητής Δονάτος Παπαγιάννης

Επιμέλεια: Θεόδωρος Ρέντζιος (Α.Μ. 7117Μ014)

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

Copyright ©, **Θεόδωρος Ρέντζιος, Νοέμβριος 2018**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν το συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	5
Λέξεις – κλειδιά.....	5
Abstract	6
Key – Words.....	6
Συνοτομογραφίες.....	7
Εισαγωγή.....	9
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: BRICS ΚΑΙ ΕΕ – ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΥΝΑΡΜΟΓΗ.....	14
1.1. Σκιαγράφηση των BRICS – Η σημασία τους για την παγκόσμια οικονομία	14
1.1.1. BRICS: Τα αστέρια του «Νότου».....	14
1.1.2. Από το ακρωνύμιο του Jim O’ Neill στη Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα	15
1.2. Διεισδύοντας στις BRICS.....	18
1.2.1. Γενικά στοιχεία	18
1.2.2. Βραζιλία, ο «γίγαντας» του Νότου.....	19
1.3. Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ ΕΕ και χωρών BRICS.....	21
1.3.1. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με την Κίνα.....	22
1.3.2. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τη Ρωσία	24
1.3.3. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με την Ινδία	25
1.3.4. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τη Νότιο Αφρική.....	26
1.4. Τα νέα τεχνικά εμπόδια στα προϊόντα της Ένωσης.....	27
1.4.1. Τα τεχνικά εμπόδια με την Κίνα	27
1.4.2. Τα τεχνικά εμπόδια με τη Ρωσία.....	31
1.4.3. Τα τεχνικά εμπόδια με την Ινδία.....	33
1.4.4. Τα τεχνικά εμπόδια με τη Νότιο Αφρική	35

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΕ - ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ ...	37
2.1. Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και Βραζιλίας: Από το 1960 έως σήμερα	37
2.1.1. Σύνοψη	37
2.1.2. Ιστορικό πλαίσιο	37
2.2. Οι λόγοι που οδήγησαν στη Στρατηγική Εταιρική Σχέση	41
2.2.1. Τα συμφέροντα της Βραζιλίας	42
2.2.2. Τα συμφέροντα της ΕΕ	44
2.3. Η Στρατηγική Εταιρική Σχέση ΕΕ-Βραζιλίας	49
2.3.1. Τα αποτελέσματα της Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης	51
2.4. Οι νέες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν ΕΕ και Βραζιλία	52
2.5. Τα εμπορικά προφίλ ΕΕ και Βραζιλίας	54
2.5.1. Εμπορικές ροές	54
2.5.1.1. Εμπόριο αγαθών	55
2.5.1.2. Ημι-επεξεργασμένα προϊόντα	56
2.5.1.3. Επεξεργασμένα προϊόντα	56
2.5.2. Εμπορικό ισοζύγιο	57
2.6. Δασμολογικά προφίλ ΕΕ-Βραζιλίας	58
2.6.1. Εισαγωγικοί δασμοί	58
2.6.2. Εξαγωγικοί δασμοί	60
2.6.3. Προτιμησιακή δασμολογική μεταχείριση εμπορευμάτων	60
2.7. Εμπορικοί φραγμοί στις σχέσεις ΕΕ-Βραζιλίας	62
Συμπερασματικές παρατηρήσεις	68
ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ	69
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	70
ΕΝΩΣΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ	76

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στη συζήτηση γύρω από την άνοδο των χωρών BRICS και τις σχέσεις των αναδυόμενων οικονομιών με την ΕΕ, αξιολογώντας τον αντίκτυπό τους στην παγκόσμια οικονομία. Ειδικότερα, κύριος σκοπός της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ ως μιας «έξυπνης» οικονομικής δύναμης με άλλες ζώνες χωρών στην Ευρασία (Ρωσία), την Ασία (Κίνα, Ινδία), τη Λατινική Αμερική (Βραζιλία) και την Αφρική (Νοτιοαφρικανική Δημοκρατία), δηλαδή τις χώρες BRICS¹, δίνοντας επίσης έμφαση με τον τρόπο αυτό στις θεσμικές σχέσεις ανάμεσά τους και λαμβάνοντας ως case study τις εμπορικές (και όχι μόνο) σχέσεις της ΕΕ με τη Βραζιλία.

Η εργασία διαιρείται επί της ουσίας σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος επικεντρώνεται σε θέματα, όπως ο προσδιορισμός και η ανάλυση της ανόδου των BRICS μέσα από θεωρητικές προσεγγίσεις και η σύνδεσή τους με την παγκόσμια διακυβέρνηση, με έμφαση στις εμπορικές σχέσεις ανάμεσα στις χώρες BRICS και την ΕΕ. Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται ειδικότερα στην εξέταση των σχέσεων ΕΕ-Βραζιλίας, ως παράδειγμα χώρας BRICS, σε εμπορικό, πολιτικό και ευρύτερα οικονομικό επίπεδο, καθώς και των ευκαιριών και προκλήσεων που ανακύπτουν εκατέρωθεν.

Λέξεις – κλειδιά

Κοινή Εμπορική Πολιτική της ΕΕ (ΚΕΠ), εμπορικοί εταίροι, τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, χώρες BRICS, αναδυόμενες οικονομίες, Βραζιλία

¹Το ακρωνύμιο BRICS προέρχεται από τις πέντε προαναφερθείσες αναδυόμενες οικονομίες: Βραζιλία (Brazil), Ρωσία (Russia), Ινδία (India), Κίνα (China), Νότιος Αφρική (South Africa). Βλ. για τη χρήση του ακρωνυμίου για πρώτη φορά Ο'Neill, J., (2001), Building better global economic BRICS, *Global economics paper 66*, November 30, <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>. [Προσπελάστηκε στις 28 Αυγούστου 2018], όπου οικονομολόγοι της Goldman Sachs υποστήριξαν αρχικά ότι οι χώρες BRIC - Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα - μέχρι το 2050 θα αποτελούν τις τέσσερις ισχυρότερες οικονομίες του πλανήτη. Το Δεκέμβριο του 2010 στις χώρες αυτές συμπεριλήφθηκε και η Νότιος Αφρική.

Abstract

The following dissertation can be seen as an effort to advance discussion on the rise of BRICS, positioning the relationships of emerging powers with the EU and assessing the impact of the EU—BRICS relationships on global governance. More to the point, the main purpose of this work is exploring the relations between the EU as a “smart” and economic power with other zones in Euro-Asia (Russia), Asia (China, India), Latin America (Brazil) and Africa (South Africa), namely BRICS, thereby also focusing on institutional linkages between these countries.

This dissertation has been divided into two parts. The first has been centered on such themes as outlining and analyzing the rise of BRICS, immersing it into theoretical approaches and linking it with global governance, as well as emphasizing into the trade relations between BRICS and EU. The second part is focused on exploring the links between the EU and Brazil as an individual BRICS country in areas of politics, economy, trade and development, exploring the opportunities and challenges in their mutual relationship.

Key – Words

Common Commercial Policy, trading partners, trade barriers, BRICS countries, emerging markets, Brazil

Συντομογραφίες

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΚΕ	Χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
Αρ.	Άρθρο
ΓΕΣΔΕ	Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΖΕΣ	Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
ΕΥΕΔ	Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
ΖΕΣ	Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΕΠ	Κοινή Εμπορική Πολιτική
ΜΕΚ	Μάλλον Ευνοούμενο Κράτος
ΝΑΤ	Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Παρ.	Παράγραφος
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
ΣΓΠ	Σύστημα Γενικευμένων Δασμολογικών Προτιμήσεων
ΣΓΠ+	Ειδικό Καθεστώς Κινήτρων για την Αειφόρο Ανάπτυξη και τη Χρηστή Διακυβέρνηση
ΣΕΑΣ	Συμφωνία Εμπορίου, Ανάπτυξης και Συνεργασίας
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΟΕΣ	Συμφωνία Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης
ΣυνθΕΟΚ	Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
ΤΕ	Τελωνειακή Ένωση
Υπε ΚΕΠΠΑ	Ύπατος Εκπρόσωπος για θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας

ΥΦΠ	Μέτρα Υγειονομικής και Φυτοϋγειονομικής Προστασίας
BRICS	Brazil, Russia, India, China, South Africa
CEO	Chief executive officer
CAR	Central African Republic
CRA	Contingent Reserve Arrangement
EPA	Economic Partnership Agreement
FTA	Free Trade Agreement
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GSP	Generalised Scheme of Preferences
GSP+	Special Incentive Arrangement for Sustainable Development and Good Governance
ITA	Information Technology Agreement
LAIA/ALADI	Latin American Integration Association / Asociación Latinoamericana de Integración / Associação Latino-Americana de Integração
LDCs	Least-Developed Countries
MERCOSUR	Mercado Común del Sur
MINTs	Mexico, Indonesia, Nigeria, Turkey
NDB	National Development Bank
RCEP	Regional Comprehensive Economic Partnership
SACU	Southern African Customs Union
TPP	Trans-Pacific Partnership
UNASUR	Unión de Naciones Suramericanas
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
WEO	World Economic Outlook
WTO	World Trade Organization

Εισαγωγή

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, οι μεγάλες οικονομικές δυνάμεις της υφηλίου διέβλεψαν την ανάγκη προετοιμασίας για τις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, αντιμετωπίζοντας έτσι τη συνεργασία και την ολοκλήρωση ως αμυντική τακτική. Από το δέκατο ένατο αιώνα έως σήμερα ορισμένα φαινόμενα έχουν επιφέρει ριζικές τομές στην εσωτερική οργάνωση των κρατών. Η παγκοσμιοποίηση είχε ως αποτέλεσμα το άνοιγμα των συνόρων και κατ' επέκταση των οικονομιών μεταξύ των κρατών, ενώ άσκησε μεγάλη επιρροή και στη διαμόρφωση των πεδίων της περιφερειακής ολοκλήρωσης, τα λεγόμενα οικονομικά μπλοκ².

Έτσι, στην αυγή του εικοστού πρώτου αιώνα, τόσο οι κρατικοί όσο και οι μη-κρατικοί δρώντες των διεθνών σχέσεων αντιμετώπισαν την αδήριτη ανάγκη να βρουν τη θέση τους στο διεθνές στερέωμα, σε μια πραγματικότητα που χαρακτηριζόταν από αστάθεια σε κάθε επίπεδο. Ξεκίνησε, λοιπόν, μια διαδικασία αναδιαμόρφωσης του άναρχα δομημένου διεθνούς περιβάλλοντος. Η διαδικασία αυτή αποτυπώνεται μέσω της πρωτοφανούς ετερογένειας των οντοτήτων που δρουν πέρα από τα κρατικά σύνορα και όχι εντός αυτών. Ακολούθησε η εμφάνιση πολλών αντίστοιχων κέντρων λήψης αποφάσεων που βασίζουν τη δράση τους στην πολυφωνία, τη συνεργασία και την αποδόμηση των ιεραρχικών σχέσεων μεταξύ γεωγραφικών και μη δρώντων. Αυτή η αναδιαμόρφωση συνοδεύεται από την ιδέα της διακυβέρνησης. Συνδέεται δε περισσότερο με τον έλεγχο και λιγότερο με τη διακυβέρνηση καθαυτή και με τον τρόπο αυτό χρησιμοποιείται ένα ευρύ φάσμα διαδικασιών προκειμένου να υπάρξει συντονισμός στη λήψη αποφάσεων και να εφαρμοστούν συγκεκριμένες πολιτικές. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διακυβέρνηση συνίσταται *«στην υιοθέτηση ατομικών και συλλογικών μεθόδων επίλυσης κοινών θεμάτων, την εξεύρεση λύσεων σε διαρκώς ανακύπτουσες συγκρούσεις, καθώς και τη διεύρυνση του πεδίου πιθανής συνεργασίας μεταξύ ετερογενών οντοτήτων. Αρκετοί επίσημοι και ανεπίσημοι θεσμοί παίζουν εδώ καταλυτικό ρόλο³»*.

Αυτό που διακρίνει ουσιαδώς τη διακυβέρνηση από την παραδοσιακή πολιτική τάξη είναι η διάρρηξη της ιεραρχικής κρατικής ισχύος και συνακόλουθα η

²Cabral, A. I., (2013), *União Econômica e monetária e mercado comum: uma abordagem internacional das fases da integração*, *Revista do Instituto do Direito Brasileiro*, p. 10756.

³Commission on Global Governance, (1995), *Our global neighbourhood*, New York: Oxford University Press, p.2.

υπαναχώρηση από την αρχή «κανόνας και έλεγχος» ως μεθόδου ρύθμισης ατομικών και συλλογικών δράσεων. Οι σύγχρονοι μετασχηματισμοί, ιδίως στο πεδίο της οικονομίας και της πολιτικής, συνιστούν ενδεχομένως ένα είδος «απειλής» για τα παραδοσιακά κράτη και τη θέση αυτών στο διεθνές στερέωμα. Είναι γεγονός λοιπόν ότι η διεθνής σκηνή εξαρτάται ολοένα και λιγότερο από την κρατική βούληση, αποτελούμενη έτσι από κρατικούς και μη δρώντες, συνδεδεμένους μεταξύ τους με δεσμευτικούς κανόνες που πηγάζουν από το διεθνές δίκαιο, καθώς και από διεθνή καθεστώτα, συμμαχίες και θεσμούς⁴.

Η αύξηση της έντασης μεταξύ Δυτικού και μη κόσμου συνοδεύεται από: α) αυξανόμενες απαιτήσεις για συνεργασία προκειμένου να αντιμετωπιστεί η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση, β) την αναποτελεσματικότητα των τριαδικών συστημάτων που αναπτύχθηκαν κατά τον εικοστό αιώνα (ΗΠΑ-ΕΕ-Ιαπωνία, ΔΝΤ-Παγκόσμια Τράπεζα-ΠΟΕ) απέναντι στις απειλές και τις προκλήσεις που ανέκυψαν κατά την περίοδο των αναταραχών που ακολούθησαν μετά τη διαμόρφωση της νέας, μετα-ψυχροπολεμικής διεθνούς τάξης και γ) την ανάδυση νέων οικονομιών εκτός του δυτικού κόσμου (BRICS) και την ενίσχυση της ικανότητάς τους να επηρεάζουν τη διεθνή πολιτική σκηνή⁵.

Τα προαναφερθέντα ζητήματα αναδεικνύουν τις ουσιώδεις διαφορές μεταξύ των κρατών που αφορούν στις διεθνείς σχέσεις, τις οποίες το καθένα επιθυμεί να δημιουργήσει. Έτσι, μολονότι η ΕΕ αποδεικνύει πως είναι δυνατή μια διακρατική δημοκρατική διακυβέρνηση, εντούτοις οι εγγενείς δυσκολίες που αντιμετωπίζει το ευρωπαϊκό οικοδόμημα στην επίτευξη μιας ισχυρής πολιτικής ένωσης, μέσα σε ένα συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον, αποδεικνύουν με τη σειρά τους την αναγκαιότητα μιας όχι απλώς διεθνούς, αλλά παγκόσμιας διακυβέρνησης⁶. Καλείται λοιπόν η ΕΕ να αναπτύξει και να διευρύνει τις σχέσεις της με το μη δυτικό κόσμο, καθώς οι αναδυόμενες οικονομίες αποτελούν μια στροφή στην έννοια της παγκοσμιοποίησης. Οι σχέσεις Βορρά-Νότου, που κυριαρχούσαν για πάνω από διακόσια και πλέον χρόνια, φαίνεται πως αντικαθίστανται σιγά σιγά από αυτές

⁴Slaughter, A. M., (2004), *A new world order*, Princeton, NJ: Princeton University Press, p.8.

⁵Caporaso, J. A., & Madeira, M. A., (2012), *Globalization, institutions, and governance*, London: Sage, p.73.

⁶Rodrik, D., (2011), *The globalization paradox. Democracy and the future of the world economy*, New York: W.W. Norton & Company, p. 220.

μεταξύ Ανατολής και Νότου, κάτι που έγινε ιδιαίτερα αντιληπτό μετά την οικονομική κρίση του 2008⁷.

Υπάρχουν έτσι φορείς που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των περιφερειακών συμφωνιών οικονομικής ολοκλήρωσης, των ζωνών ελεύθερων συναλλαγών (ΖΕΣ), των τελωνειακών ενώσεων (ΤΕ), των κοινών αγορών και των οικονομικών ενώσεων⁸. Η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη κυκλοφορία των περισσότερων προϊόντων (συνήθως βιομηχανικών) μεταξύ κρατών, καθώς και από την ύπαρξη εμπορικής πολιτικής κάθε κράτους-μέλους σε σχέση με τρίτες χώρες⁹. Σε μια τελωνειακή ένωση, εκτός από την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, υπάρχει μια εμπορική πολιτική με τρίτες χώρες, γεγονός που οδηγεί στην εφαρμογή ενός ενιαίου δασμολογίου που αφορά προϊόντα τα οποία εισάγονται από το εξωτερικό. Ένα άλλο χαρακτηριστικό αυτής της μορφής ολοκλήρωσης είναι η διαπραγμάτευση συμφωνιών με τρίτες χώρες, όπως συμβαίνει λόγω χάρη μεταξύ της ΕΕ και της Mercosur¹⁰.

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική (ΚΕΠ) της ΕΕ είναι ένας από τους δυναμικότερους και συνεχώς εξελισσόμενους τομείς της Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής¹¹. Με βάση την τελωνειακή ένωση και το κοινό δασμολόγιο, αποτελείται από ένα σύνολο ενιαίων αρχών που διέπουν τις εμπορικές σχέσεις των κρατών μελών της Ένωσης με τις τρίτες χώρες. Στο πλαίσιο της ΚΕΠ, η Ένωση εμφανίζεται σε

⁷Pieterse, J. N., (2011), Global rebalancing: Crisis and the east-south turn, *Development and Change*, 42(1), p. 22.

⁸Prado, H. S., (2013), *Inserção dos atores subnacionais no processo de integração regional: o caso do Mercosul*, Dourados: Editora UFGD, p. 21.

⁹Pinto, M. D., (2004), *A área de livre comércio das Américas e os interesses da União Europeia na América Latina*, Braga: Universidade do Minho, p. 9.

¹⁰Ibid. Η ΕΕ διαπραγματεύεται μια εμπορική συμφωνία με τα τέσσερα ιδρυτικά μέλη της Mercosur (Αργεντινή, Βραζιλία, Παραγουάη και Ουρουγουάη) στο πλαίσιο διαπεριφερειακής συμφωνίας σύνδεσης. Η Βενεζουέλα είναι μέλος της Mercosur από το 2012 και είναι παρατηρητής στις εμπορικές διαπραγματεύσεις. Οι σημερινές εμπορικές σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και της Mercosur βασίζονται σε μια διαπεριφερειακή συμφωνία συνεργασίας που τέθηκε σε ισχύ το 1999, ενώ οι αρχικές διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου είχαν ήδη ξεκινήσει από το 1995. Η ΕΕ και οι μεμονωμένες χώρες της Mercosur έχουν επίσης συνάψει διμερείς συμφωνίες-πλαίσιο, οι οποίες ασχολούνται ομοίως με εμπορικά θέματα. Οι διαπραγματεύσεις ΕΕ-Mercosur ξεκίνησαν εκ νέου το Μάιο του 2010 πριν από τη διακοπή τους το 2012. Το Μάιο του 2016, η ΕΕ και η Mercosur ξεκίνησαν εκ νέου διαπραγματεύσεις, με τελευταίο γύρο αυτών τον Οκτώβριο του 2016. Βλ. περισσότερα για ΕΕ και Mercosur στην ιστοσελίδα: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/> [Προσπελάστηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 2018]. Σχετικά πάντως με τη φύση της Mercosur, θεωρείται μια «ατελής τελωνειακή ένωση», διότι δεν προβλέπεται πλήρης απελευθέρωση του εμπορίου. Βλ. Andrade, M. T., & Ribeiro, A., (2016), A necessidade de inclusão de uma agenda plural para promover a parceria estado-sociedade na integração econômica no Mercosul, *Revista de la Secretaría del Tribunal Permanente de Revisión*, p. 139.

¹¹Βλ. Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), άρθρο 205.

διεθνείς οργανισμούς με κοινή εκπροσώπηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹², αναπτύσσει εταιρικές σχέσεις με το σύνολο των χωρών του κόσμου και συνάπτει εμπορικές συμφωνίες με αντικείμενο είτε τη διαμόρφωση του επιπέδου των δασμών είτε τη ρύθμιση του διεθνούς εμπορίου. Μέσω της συνομολόγησης εμπορικών συμφωνιών η ΕΕ επιδιώκει τη δέσμευση των αντισυμβαλλόμενων χωρών για το σεβασμό των διεθνών εμπορικών κανόνων και των κανόνων της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, την τήρηση των διεθνών προτύπων και προδιαγραφών¹³ και τη συμβολή τους στην εξάλειψη των τεχνικών εμποδίων στο εμπόριο.

Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τρίτες χώρες διακρίνονται, βάσει των παραχωρήσεων που προσφέρει η ΕΕ στους αντισυμβαλλόμενους, σε δύο κατηγορίες: τις μη προτιμησιακές και τις προτιμησιακές¹⁴. Στις μη προτιμησιακές σχέσεις το εμπόριο διεξάγεται χωρίς διακρίσεις, με γνώμονα τον κυρίαρχο κανόνα της GATT: τη ρήτρα του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους (ρήτρα ΜΕΚ). Η ρήτρα επιβάλλει στα κράτη που θα παραχωρήσουν κατά την εισαγωγή ενός προϊόντος έναν ευνοϊκό δασμό ή άλλο πλεονέκτημα σε προϊόντα άλλου κράτους μέλους του ΠΟΕ να επεκτείνουν αυτό το πλεονέκτημα και στα ομοειδή προϊόντα των υπολοίπων κρατών μελών. Εφαρμόζεται τόσο στις εισαγωγές όσο και τις εξαγωγές, με τρόπο που υποχρεώνει τα κράτη που επιβάλλουν δασμούς στις εξαγωγές ενός προϊόντος προς έναν προορισμό, να επιβάλλουν τον ίδιο δασμό στις εξαγωγές του προϊόντος και προς όλους τους προορισμούς¹⁵.

Ωστόσο, η ρήτρα δεν περιορίζεται μόνο στους δασμούς, αλλά επεκτείνεται και α) σε κάθε είδους επιβάρυνση που επιβάλλεται στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές, β) στον τρόπο υπολογισμού των δασμών και λοιπών επιβαρύνσεων, γ) στους κανόνες και τις διατυπώσεις που σχετίζονται με την εισαγωγική και εξαγωγική δραστηριότητα, δ) στην επιβολή ποσοτικών περιορισμών, εφόσον αυτοί επιτρέπονται από τις εξαιρέσεις της GATT, ε) στην επιβολή εσωτερικών φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων επί των εισαγόμενων προϊόντων και στ) στη θέσπιση της νομοθεσίας επί των πωλήσεων¹⁶. Οι προτιμησιακές σχέσεις χαρακτηρίζουν τις εμπορικές σχέσεις

¹²Αναγνωστοπούλου, Δ. Γ., (2012), *Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών - Η Ευρωπαϊκή Διάσταση*, Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 85.

¹³Ibid, σελ. 107.

¹⁴Μαραβέγιας, Ν. – Τσινιτσιζέλης, Μ., (2007), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργάνωση και Πολιτικές – 50 χρόνια*, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα: Θεμέλιο, σελ. 483.

¹⁵Στεφάνου, Κ. – Γκόρτσος, Χ., (2006), *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Σειρά Μελετών Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 59 επ.

¹⁶Ibid, σελ. 60.

της ΕΕ¹⁷ με τις αναπτυγμένες χώρες (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Καναδά), τις αναπτυσσόμενες χώρες (Κίνα, Ταϊβάν, Κορέα, Ινδία) και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας.

Παράλληλα, η Ένωση συνάπτει προτιμησιακές σχέσεις με τρίτες χώρες, με τις οποίες συμφωνεί την ευνοϊκή - προνομιακή μεταχείριση των προϊόντων καταγωγής αυτών των χωρών κατά την εισαγωγή τους στην αγορά της¹⁸. Ειδικότερα, μέσω των συμφωνιών που υπογράφουν, τα συμβαλλόμενα κράτη αποφασίζουν να μην επεκτείνουν τις μεταξύ τους παραχωρήσεις στους τρίτους. Οι παραχωρήσεις μπορεί να είναι αμοιβαίες, όπως συμβαίνει στις Ζώνες Ελεύθερων Συναλλαγών (ΖΕΣ - FTA) και στις Τελωνειακές Ενώσεις (ΤΕ - CU) ή μονομερείς, όπως συμβαίνει στις προτιμησιακές σχέσεις με αναπτυσσόμενες χώρες¹⁹. Το πολυμερές εμπορικό σύστημα περιλαμβάνει κανόνες μόνο για τις αμοιβαίες εμπορικές προτιμήσεις (ΖΕΣ και ΤΕ). Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι οι αναδυόμενες οικονομίες αποτελούν μια πρόκληση για την ίδια την ΕΕ στο πεδίο των εμπορικών και ευρύτερα οικονομικών, αλλά και πολιτικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους²⁰.

¹⁷Μαραβέγιας – Τσινισιζέλης, ό.π., σελ. 484.

¹⁸Ibid.

¹⁹Ibid.

²⁰Whitney, C. R., (1991), War in the Gulf: Europe; Gulf fighting Shatters Europeans' fragile unity, *The New York Times*, January 25, <https://www.nytimes.com/1991/01/25/world/war-in-the-gulf-europe-gulf-fighting-shatters-europeans-fragile-unity.html?pagewanted=1> [Προσπελάστηκε στις 28 Αυγούστου 2018].

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: BRICS ΚΑΙ ΕΕ – ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΥΝΑΡΜΟΓΗ

1.1. Σκιαγράφηση των BRICS – Η σημασία τους για την παγκόσμια οικονομία

1.1.1. BRICS: Τα αστέρια του «Νότου»

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η πρώτη «εμφάνιση» του όρου BRICS ήταν το αποτέλεσμα της δημιουργικής φαντασίας ενός αναλυτή της Goldman Sachs, στην προσπάθειά του να περιγράψει την εντυπωσιακή ανάπτυξη οικονομιών, που μέχρι πρότινος χαρακτηρίζονταν τριτοκοσμικές, στις αρχές του 21ου αιώνα. Η «άνοδος» των BRICS πάντως δεν είναι ένα μεμονωμένο φαινόμενο που περιορίζεται σε ένα γκρουπ 5 χωρών, αλλά μια γενικότερη τάση που παρατηρείται στο σύνολο σχεδόν χωρών που έως πρόσφατα χαρακτηρίζονταν ως αναπτυσσόμενες, υπανάπτυκτες ή και τριτοκοσμικές. Είναι η θέση, το μέγεθος και η δυναμική που εμφανίζουν στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα οι χώρες-μέλη των BRICS που τους επιτρέπει να καταστούν οι «απόστολοι» της ανάπτυξης του οικονομικού «Νότου».

Το ενδιαφέρον στοιχείο όμως των BRICS είναι η μετουσίωση ενός βιβλιογραφικού/ερευνητικού όρου σε ένα συνασπισμό χωρών με τυπική δομή, τακτικές συναντήσεις αντιπροσώπων και προγραμματισμό. Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008 ήταν η θρυαλλίδα που οδήγησε στον τυπικό σχηματισμό της ομάδας των BRICS. Οι ηγεσίες των μεγαλύτερων αναπτυσσόμενων οικονομιών παρατηρώντας τις καταστρεπτικές συνέπειές της επιχείρησαν να εκμεταλλευτούν το «κενό» που άφηνε η καθίζηση των ανεπτυγμένων οικονομιών.

Η περίπτωση των BRICS δεν είναι μοναδική, υπάρχει άλλωστε το παράδειγμα της Ιαπωνίας, μιας αναδύομενης οικονομίας που δύο φορές τους τελευταίους δύο αιώνες κατόρθωσε να εκκινήσει από το σημείο μηδέν, να καταστεί μια από τις πλέον ανεπτυγμένες οικονομίες του κόσμου και να συγκαταλέγεται μάλιστα στους ισχυρούς των G7²¹. Η μοναδικότητα του «φαινομένου» των BRICS είναι οι διαστάσεις του και οι επιπτώσεις που θα έχει η ανάδειξη των χωρών αυτών στο παγκόσμιο στερέωμα,

²¹Γκολφινόπουλος, Σ., (2014), *Α.Ε.Ε. από χώρες-μέλη των BRICS (Κίνα, Ινδία και Βραζιλία) στην Αφρική: μια ερμηνευτική προσέγγιση*, Μεταπτυχιακή Εργασία στο πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νέες Αρχές Διοίκησης Επιχειρήσεων (MBA), Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών.

ανατρέποντας κατεστημένους συσχετισμούς αιώνων. Η τρέχουσα οικονομική συγκυρία ενισχύει περαιτέρω αυτή την αίσθηση της αναδιάταξης.

Πλέον οι οικονομίες των BRICS έχουν καταστεί «μηχανές» τις παγκόσμιας ανάπτυξης, πρωτοστατώντας σε όλες τις μείζονες οικονομικές εξελίξεις. Τα μεγέθη είναι πραγματικά εντυπωσιακά, οι χώρες-μέλη των BRICS είναι ο τόπος κατοικίας του 40% του παγκόσμιου πληθυσμού, καλύπτουν έκταση ίση με το 1/3 της χερσαίας επιφάνειας της γης, ενώ το μερίδιό τους στο παγκόσμιο ΑΕΠ έχει αυξηθεί από το 16% το 2000 στο 25% το 2010, διευρυνόμενο έως και το 47% σύμφωνα με εκτιμήσεις της Goldman Sachs²². Θα ήταν πάντως λανθασμένη η επικράτηση της εντύπωσης ότι οι BRICS μένουν ανεπηρέαστες από την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και τις εξελίξεις στην οικονομία. Ωστόσο, έχουν καταφέρει με την αποφυγή τους για οικονομικό δανεισμό αλλά και με την αύξηση της ζήτησης στο εσωτερικό των οικονομιών τους, να αναπτύξουν ισχυρές άμυνες για να μείνουν όσο το δυνατόν ανεπηρέαστες από τις δυσμενείς εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο.

Μέσα από τα όσα προαναφέρθηκαν, αντιλαμβάνεται εύκολα κάποιος ότι οι BRICS αποτελούν μία υπολογίσιμη δύναμη, μία ομάδα χωρών, οι οποίες δεν έχουν μεν όλες την ίδια οικονομική δυναμικότητα ή επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν καταφέρει όμως να βρουν μια κοινή οδό προόδου και ανάπτυξης, σε μία εποχή που χαρακτηρίζεται από ρήξη των παγκόσμιων συσχετισμών που εφαρμόζονται εδώ και αιώνες.

1.1.2. Από το ακρωνύμιο του Jim O' Neill στη Νέα Αναπτυξιακή Τράπεζα

Αν και η παρουσία των χωρών BRICS ως μία ομάδα με συλλογική και προσανατολισμένη οικονομική και πολιτική στρατηγική πραγματοποιήθηκε από το 2001 στα πλαίσια της μελέτης ενός Βρετανού οικονομολόγου, εντούτοις, η πρώτη ουσιαστική συνάντηση η οποία μαρτυρούσε την έναρξη της κοινής πορείας των χωρών πραγματοποιήθηκε το 2009. Πιο συγκεκριμένα, στις 16 Ιουνίου του 2009 στο Yekaterinburg της Ρωσίας, ο ηγέτης της Κίνας Hu Jintao, της Ρωσίας Dmitry Medvedev, της Ινδίας Manmohan Singh και της Βραζιλίας Luiz Inacio Lula Da Silva, πραγματοποίησαν την πρώτη Σύνοδο Κορυφής των BRICs, κατά την οποία

²² Oxford University, (2012), *The BRICS Report*, Oxford University Press, chapter 1, New Delhi BRICS.

ενισχύθηκε ο διάλογος μεταξύ των χωρών και προωθήθηκε το πολιτικο-διπλωματικό προφίλ που θέλησαν να δημιουργήσουν ως κοινή οντότητα²³.

Τον επόμενο χρόνο, στη Brasília της Βραζιλίας, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη Σύνοδος Κορυφής των τότε BRICs, κατά την οποία οι τέσσερις ηγέτες υπογράμμισαν την ύπαρξη ενός πολυπολικού συστήματος στην παγκόσμια διακυβέρνηση, τόνισαν την ανάγκη για συνεργασία, εξέφρασαν την πεποίθησή τους για πολυμερή διπλωματία, ώστε να αντιμετωπιστούν παγκόσμιες απειλές και κρίσεις, καθώς και για ενίσχυση του κύρους της Βραζιλίας και της Ινδίας σε παγκόσμιο επίπεδο²⁴. Το πιο σημαντικό όμως γεγονός είναι η από κοινού απόφαση για ενίσχυση του ρόλου των αναδυόμενων οικονομιών στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη, την επέκταση των επενδύσεων και την ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των χωρών, σε τομείς όπως τα βιοκαύσιμα και η ενέργεια γενικότερα²⁵.

Το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου, με συνάντησή τους στη Νέα Υόρκη, οι τέσσερις ηγέτες των BRICs, αποφάσισαν την ένταξη της Νοτίου Αφρικής στην ομάδα των BRICs, με την ονομασία τους πλέον να διαμορφώνεται σε BRICS (S for South Africa). Η Νότιος Αφρική είχε δικαίωμα να συμμετάσχει στην επόμενη συνάντηση η οποία πραγματοποιήθηκε στις 14 Απριλίου του επόμενου χρόνου, το 2011, στη Sanya της Κίνας²⁶. Σε αυτή τη σύνοδο Κορυφής, όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, οι συζητήσεις περιλάμβαναν την είσοδο του νέου μέλους και την ένταξή του στην κοινή πολιτική και οικονομική συνεργασία²⁷.

Στις 29 Μαρτίου του 2012, στο Νέο Δελχί, οι πέντε ηγέτες παρεβρέθησαν για την ετήσια πλέον συνάντησή τους. Οι BRICS, έχοντας αφήσει πίσω τους τη χρηματοοικονομική κρίση του 2008 και έχοντας επιστρέψει σε σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης, διέκριναν την βαθιά κρίση που έπληττε ακόμη πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες, ειδικότερα εκείνες της Ευρωζώνης²⁸. Άμεση προτεραιότητα ήταν η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας και η διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας. Δεδομένου ότι σημαντικό ρόλο σε αυτό θα διαδραμάτιζαν οι

²³BRICS 6th Summit, Official Website for the 6th BRICS Summit, Fortaleza, διαθέσιμο στην ιστοθέση www.brics6.itamaraty.gov.br/about_brics [Προσπελάστηκε στις 31 Αυγούστου 2018].

²⁴Guebert, J., (2011), *BRIC Summit Commitments: 2010 Brasilia Summit*, BRICS Research Group.

²⁵Ibid.

²⁶BRICS 6th Summit, Official Website for the 6th BRICS Summit, Fortaleza, διαθέσιμο στην ιστοθέση www.brics6.itamaraty.gov.br/about_brics [Προσπελάστηκε στις 31 Αυγούστου 2018].

²⁷Ibid.

²⁸Fourth BRICS Summit, "Fourth BRICS Summit: New Delhi Declarations", διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.brics.utoronto.ca/docs/120329-delhi-declaration.html> [Προσπελάστηκε στις 31 Αυγούστου 2018].

αναδυόμενες οικονομίες και οι αναπτυσσόμενες χώρες, οι BRICS για πρώτη φορά κάνουν λόγο για αναδιαμόρφωση των ποσοτώσεων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώνεται η “voting power” της εκάστοτε χώρας εντός του ΔΝΤ και καθορίζεται ουσιαστικά η οικονομική δύναμη της κάθε χώρας με βάση τα δεδομένα του ΔΝΤ²⁹.

Όλα τα παραπάνω προϋδέαζαν την ανακοίνωση των BRICS για την ίδρυση μιας Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας, η οποία είχε ως στόχο την προώθηση κεφαλαίων σε έργα υποδομής και βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και την παροχή βοήθειας σε αναπτυσσόμενες χώρες που είχαν ανάγκη³⁰. Η ανακοίνωση αυτή συμπεριλήφθηκε στις δηλώσεις της Τέταρτης Συνόδου Κορυφής, θέλοντας να ταραξεί τα νερά της παγκόσμιας οικονομίας και να στείλει ένα μήνυμα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Παγκόσμια Τράπεζα και κατ’ επέκταση στην Αμερική και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ίδρυση πάντως της Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας από τις BRICS ανακοινώθηκε στην Πέμπτη Σύνοδο Κορυφής στο Durban της Νοτίου Αφρικής³¹. Πιο συγκεκριμένα, στις δηλώσεις τους μετά την σύνοδο, οι ηγέτες σε ανακοίνωσή τους ανέφεραν ότι η ανεπάρκεια της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης των αναπτυσσόμενων χωρών μπορεί να αντιμετωπιστεί με την ίδρυση μιας νέας συλλογικής τράπεζας, η οποία, σύμφωνα με τους υπουργούς οικονομικών των χωρών BRICS, ήταν εφικτή και βιώσιμη³². Εκτός από την ίδρυση της τράπεζας, οι υπουργοί οικονομικών είχαν μελετήσει τη δημιουργία οικονομικού δικτύου ασφαλείας, του CRA (Contingent Reserve Arrangement), ως αποθεματικό ρευστότητας. Το αρχικό κεφάλαιο του CRA θα ήταν 100 δις δολάρια και της Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας 50 δις δολάρια³³.

Τέλος, το 2014 στη Fortaleza της Βραζιλίας έκλεισε ουσιαστικά ένας κύκλος συναντήσεων, με κάθε μία από τις πέντε χώρες των BRICS να έχουν πραγματοποιήσει από μία συνάντηση στη χώρα τους. Σε αυτή την έκτη σύνοδο

²⁹Totten, J., *BRICS New Development Bank Threatens Hegemony of U.S. Dollar*, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.forbes.com/sites/realspin/2014/12/22/brics-new-development-bank-threatens-hegemony-of-u-s-dollar> [Προσπελάστηκε στις 30 Αυγούστου 2018].

³⁰Fourth BRICS Summit, *New Delhi Declarations*, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.brics.utoronto.ca/docs/120329-delhi-declaration.html> [Προσπελάστηκε στις 31 Αυγούστου 2018].

³¹South Africa BRICS Summit, *BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialization*, March 27th 2013, Durban, South Africa, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.brics.utoronto.ca/docs/130327-statement.html> [Προσπελάστηκε στις 31 Αυγούστου 2018].

³²Ibid.

³³Ibid.

κορυφής, οι BRICS εκφράζουν την επιθυμία για ανάπτυξη της ομάδας τους, καλώντας χώρες από την ένωση των χωρών της Νότιας Αμερικής³⁴. Το σημαντικότερο όμως γεγονός που παρουσιάστηκε στις δηλώσεις μετά την συνάντηση ήταν η υπογραφή από τους ηγέτες των BRICS για τη δημιουργία της Νέας Αναπτυξιακής Τράπεζας – New Development Bank και του οργανισμού CRA για αποθεματικό ρευστότητας και τα αρχικά κεφάλαια αυτών³⁵. Επιπλέον, ανακοινώθηκε η δημιουργία οργανισμού για τη ρευστότητα (BRICS CRA), με αποθεματικό κεφάλαιο 100 δις δολάρια, στόχος του οποίου ήταν η προφύλαξη των χωρών σε περίπτωση βραχυπρόθεσμων πιέσεων ρευστότητας³⁶.

1.2. Διεisdύοντας στις BRICS

1.2.1. Γενικά στοιχεία

Η ανομοιομορφία που διακρίνει τις χώρες BRICS μεταξύ τους αποτελεί για πολλούς χαρακτηριστικό διάσπασης και τροχοπέδη στην ενιαία προσπάθεια αυτής της ομάδας χωρών. Διαφορετικότητα όχι μόνο στον οικονομικό τομέα αλλά και σε θέματα πολιτισμού, πολιτεύματος, ιδεολογίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και θρησκείας, γεωπολιτικής θέσης και συνεργασιών.

Πιο συγκεκριμένα, η Κίνα αποτελεί πλέον παγκόσμια οικονομική υπερδύναμη, με ΑΕΠ(ονομ.) πολλαπλάσιο από αυτό της Νοτίου Αφρικής. Οι Βραζιλία, Ινδία και Νότιος Αφρική έχουν δημοκρατικά πολιτεύματα, ενώ οι Κίνα και Ρωσία ολιγαρχικά καθεστώτα. Στην Ινδία οι γυναίκες αντιμετωπίζονται ακόμη και σήμερα, τον 21ο αιώνα, ως άτομα χωρίς δικαιώματα και σεβασμό, την στιγμή που η Βραζιλία εξέλεξε το 2011 γυναίκα πρόεδρο, την Dilma Russeff. Η Ρωσία, παρόλο που είναι το μεγαλύτερο σε έκταση κράτος της Γης, καταλαμβάνοντας το 1/8 περίπου της κατοικήσιμης επιφάνειας του πλανήτη, εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης και

³⁴UNASUR: Αργεντινή, Βολιβία, Βραζιλία, Χιλή, Κολομβία, Εκουαδόρ, Παραγουάη, Περού, Γουιάνα, Σουρινάμ, Ουρουγουάη και Βενεζουέλα. “UNASUR”, Britannica Encyclopedia, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1496583/UNASUR> [Προσπελάστηκε στις 3 Σεπτεμβρίου 2018].

³⁵Bretton Woods Conference, (2014), Button Wood, What was decided at the Bretton Woods Summit, *The Economist*, July 30th 2014, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/06/economist-explains-20> [Προσπελάστηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2018].

³⁶Ibid.

του ψυχρού κλίματος, δεν παράγει πλήθος αγροτικών προϊόντων, τα οποία αναγκάζεται να εισάγει για να καλύψει τις ανάγκες των εκατομμυρίων κατοίκων της, σε αντίθεση με την Βραζιλία, το κλίμα και το έδαφος της οποίας επιτρέπει την καλλιέργεια πλήθους προϊόντων. Η Νότιος Αφρική αποτελεί μια χώρα με τεράστιο ορυκτό πλούτο, η Ρωσία κατέχει την πρώτη θέση σε παραγωγή πετρελαίου στον κόσμο από το 2014, ενώ η Βραζιλία είναι φτωχή σε ορυκτό πλούτο και η Ινδία διαθέτει πλέον το μεγαλύτερο φωτοβολταϊκό πάρκο στον κόσμο ισχύος 750 MW.

Η διαφορετικότητα που διακρίνει αυτές τις χώρες παρόλα αυτά, με την κάθε μία να έχει τα δικά της μοναδικά χαρακτηριστικά, μπορεί να αποτελέσει το μεγαλύτερο πλεονέκτημα αυτής της ομάδας χωρών, αν αξιοποιηθούν και εκμεταλλευτούν με ορθό τρόπο. Διότι η κάθε χώρα ατομικά, παρουσιάζει μειονεκτήματα και ελλείψεις σε ορισμένους τομείς και πλεονεκτεί σε άλλους, αλλά παρατηρώντας αυτή την ομάδα χωρών ως ενιαίο σύνολο, διακρίνει κανείς εύκολα ότι η κάθε χώρα, υπό το πνεύμα της συνεργασίας, μπορεί να συμβάλλει θετικά για την ανάπτυξη, οικονομική και κοινωνική, της άλλης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τεράστιας οικονομικής σημασίας συμφωνία μεταξύ Κίνας και Ρωσίας για παροχή φυσικού αερίου, η οποία στα επόμενα 30 χρόνια θα αποφέρει στα ρωσικά ταμεία 400 δις δολάρια. Στην παρούσα εργασία, έχοντας ως case study τη Βραζιλία, θα εστιάσουμε την ανάλυσή μας στη χώρα αυτή και συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της χώρας στους τομείς των παραγόμενων προϊόντων, των εξαγωγών, των επενδύσεων αλλά και οι συμφωνίες που ισχύουν ή βρίσκονται σε στάδιο μελέτης και πρόκειται να αποτελέσουν κομβικά σημεία για την οικονομική ανάπτυξη και εδραίωσή της.

1.2.2. Βραζιλία, ο «γίγαντας» του Νότου

Η Βραζιλία αποτελεί τον χαρακτηριστικότερο αντιπρόσωπο μιας γεωγραφικής ομάδας αναπτυσσόμενων χωρών, τη Νότιο Αμερική. Χαρακτηρίζεται από πολλούς ως «γίγαντας του Νότου», τόσο για το γεωγραφικό της μέγεθος, όσο και για το οικονομικό της υπόβαθρο, καθώς είναι η μεγαλύτερη χώρα σε έκταση και πληθυσμό της Νοτίου Αμερικής. Συνακόλουθα, είναι η πρώτη χώρα σε εξαγωγές και με το μεγαλύτερο ΑΕΠ(ονομ.), από τις χώρες της Νοτίου Αμερικής.

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού του 2012, από τους συνολικά 201 εκατομμύρια κατοίκους της Βραζιλίας, τα 101,5 εκατομ. είναι οικονομικά ενεργοί,

ενώ στο ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας ανήκουν 95,3 εκατ. κάτοικοι³⁷. Ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ(ονομ.) σύμφωνα με το IBGE (Brazilian Institute of Geography and Statistics), κατά μέσο όρο τα τελευταία 8 χρόνια (2006-2013), καταγράφηκε στο 3,75%, ενώ σύμφωνα με την τελευταία οικονομική έκθεση του ΔΝΤ (WEO – World Economic Outlook) του Ιανουαρίου 2018, ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας αυξήθηκε από 0,3% το 2016, σε 1,5% το 2017³⁸.

Ο πρωτογενής τομέας της Βραζιλίας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, μεταλλεία και δασοκομία) συνεισφέρει 5,7% στο συνολικό ΑΕΠ(ονομ.) της χώρας. Ο δευτερογενής τομέας περιλαμβάνει τη βιομηχανία, τον ηλεκτρισμό, τις υποδομές νερού και φυσικού αερίου, κλάδος ο οποίος διαμορφώνει το 25% του ΑΕΠ (ονομ.). Ο τριτογενής τομέας συνεισφέρει στο μεγαλύτερο ποσοστό το ΑΕΠ (ονομ.) της Βραζιλίας, με αυτό να ανέρχεται στο 69,3%³⁹.

Ο θετικός ρυθμός ανάπτυξης της Βραζιλίας και η αύξηση του ΑΕΠ (ονομ.), οφείλονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην παραγωγή τροφίμων και τις εξαγωγές αυτών σε όλο τον κόσμο. Η γεωργία και η κτηνοτροφία συνεισφέρει σε ποσοστό 42% στο ΑΕΠ(ονομ.), απασχολώντας πάνω από το 35% των κατοίκων και έχει καταφέρει να εδραιώσει τη Βραζιλία ως μία από τις μεγαλύτερες παραγωγούς και εξαγωγείς χώρες στον κόσμο. Αγροτικά προϊόντα όπως ο καφές, η σόγια, το ζαχαροκάλαμο και το βοδινό κρέας, συναντώνται στην κορυφή της λίστας με τα περισσότερο εξαγώγιμα προϊόντα⁴⁰.

Εξαιρετικά σημαντικό γεγονός για την οικονομία της χώρας είναι οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, ύψους 65 δις δολαρίων, οι οποίες ξεκίνησαν στη Βραζιλία το 2012, και την κατέταξαν στην 4η θέση παγκοσμίως σε ΑΞΕ. Οι εξαγωγές της το 2016 έφτασαν τα 225,3 δις δολάρια⁴¹, και οι εισαγωγές της τα 229 δις δολάρια⁴². Οι εξαγωγές της αφορούν κυρίως πρώτες ύλες και ενδιάμεσα προϊόντα (σε ποσοστό 62%), με τα προϊόντα διατροφής να ακολουθούν με 10%, καύσιμα και λιπαντικά με 8,5% και κινητό εξοπλισμό με 5%. Κύριες χώρες στις οποίες τα προϊόντα της εξαγονται είναι η Κίνα (18% των συνολικών προϊόντων), οι ΗΠΑ (11%) και η

³⁷BRICS National Statistical Offices, Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística – IBGE, BRICS Joint Statistical Publication 2014, Fortaleza City, Brazil, June 15,2014.

³⁸IMF World Economic Outlook Report Update, January 2018.

³⁹BRICS National Statistical Offices, Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística – IBGE, “BRICS Joint Statistical Publication 2014”, Fortaleza City, Brazil, June 15,2014.

⁴⁰Ibid.

⁴¹Σύμφωνα με στοιχεία που ανακτήθηκαν στις 5 Σεπτεμβρίου 2018 από την ιστοθέρση: www.tradindseconomy.com/brazil/exports

⁴²Ibid.

Αργεντινή (8%). Οι εισαγωγές της αφορούν κυρίως πρώτες ύλες και ενδιάμεσα προϊόντα (45% του συνόλου των εισαγωγών) και ακολουθούν κεφαλαιουχικά αγαθά (22%), καύσιμα και λιπαντικά (16%), διαρκή καταναλωτικά αγαθά (10%), προϊόντα διατροφής (3%). Κύριοι εταίροι εισαγωγών στη Βραζιλία είναι η ΕΕ (21% των συνολικών εισαγωγών), η Κίνα (15%), οι Η.Π.Α. (15%) και η Αργεντινή (7%)⁴³.

Όπως παρατηρείται, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της Βραζιλίας έχει ανέλθει σε επίπεδα ανεπτυγμένων χωρών τα τελευταία χρόνια, με σημαντικό ποσοστό πληθυσμού ωστόσο να ζει κάτω από τα επίπεδα της φτώχειας. Αν και όπως προαναφέρθηκε η χώρα παρουσιάζει σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, οι φτωχογειτονιές της Βραζιλίας, οι γνωστές «φαβέλες», συνεχίζουν να φιλοξενούν σημαντικό μέρος του πληθυσμού της χώρας. Από το 2005 και έπειτα πάντως τα επίπεδα της φτώχειας στη Βραζιλία έχουν μειωθεί σημαντικά, αντιπροσωπεύοντας την ανάπτυξη που έχει επιτευχθεί.

Μελετώντας τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν για την οικονομία της Βραζιλίας, τις εισαγωγές και εξαγωγές, τις υπάρχουσες επενδύσεις, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων και τις υποδομές της χώρας, παρατηρείται ότι η Βραζιλία έχει σημειώσει μεγάλα βήματα προόδου και η εισχώρησή της στην ομάδα των BRICS έχει ενισχύσει την δυναμικότητά της σε διεθνές επίπεδο. Παρόλα αυτά, οι αρχές της Βραζιλίας, έχουν να αντιμετωπίσουν στο μέλλον μία σειρά από προβλήματα, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι ανεπάρκειες στο οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο, στα λιμάνια και τα αεροδρόμια, αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο, όπου οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας υπολειπούνται. Σε κάθε περίπτωση πάντως, το πολύ σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο κυριότερος εταίρος εισαγωγών είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που την καθιστά σημαντικό πόλο έλξης για τη Γηραιά Ήπειρο.

1.3. Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ ΕΕ και χωρών BRICS

Σήμερα, οι εμπορικές ροές είναι πολύ σημαντικές παγκοσμίως και το διεθνές εμπόριο θεωρείται ένας από τους ισχυρότερους κινητήριους μοχλούς για οικονομική ανάπτυξη. Η μεγάλη αυτή ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου ενισχύθηκε λόγω και της δημιουργίας πολλών διεθνών οργανισμών, όπως η Γενική Συμφωνία Δασμών και

⁴³Brazil exports – imports, Trading Economics official website, διαθέσιμο στην ιστοθέση: www.tradingeconomics.com/brazil [Προσπελάστηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 2018].

Εμπορίου⁴⁴ (GATT), η UNCTAD και ο ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου). Όλοι αυτοί οι οργανισμοί έχουν συμβάλει στην επίτευξη μιας περαιτέρω ολοκλήρωσης μεταξύ των χωρών και οικονομικής σύγκλισης που επιτρέπει τη βελτίωση του παγκόσμιου εμπορίου.

Επιπλέον, οι αναδυόμενες χώρες αναπτύσσονται ταχύτερα από τις ανεπτυγμένες, όπως συμβαίνει με την Κίνα, η οποία φαίνεται να μην έχει όρια στην επέκταση της αγοράς της. Έτσι, είναι πιθανό ότι το παγκόσμιο εμπόριο θα αλλάξει τα επόμενα χρόνια με τις αναδυόμενες οικονομίες να αναδεικνύονται σε παγκόσμιες υπερδυνάμεις.

Ως μια από τις μεγαλύτερες εμπορικές δυνάμεις στον κόσμο, η Ένωση είναι σημαντικός εμπορικός εταίρος για τις πέντε αναδυόμενες οικονομίες, τις λεγόμενες χώρες BRICS. Η ΕΕ ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την προστασία των συμφερόντων των αναπτυσσόμενων χωρών και υποστηρίζει ότι μέσω του εμπορίου είναι δυνατή η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγικής τους ικανότητας. Στην ενότητα αυτή θα αναλυθούν κυρίως οι εξαγωγές της ΕΕ προς τις χώρες BRICS, δίνοντας έμφαση στους εμπορικούς φραγμούς των τελευταίων σε προϊόντα που εξάγει η Ένωση, καθώς η τελευταία θεωρεί ότι η εφαρμογή τους είναι αδικαιολόγητη.

1.3.1. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με την Κίνα

Η ΕΕ και η Κίνα είναι δύο από τις μεγαλύτερες εμπορικές δυνάμεις στον κόσμο. Η Κίνα είναι σήμερα ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ πίσω από τις Ηνωμένες Πολιτείες και η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κίνας⁴⁵.

Η Κίνα είναι η μεγαλύτερη πηγή εισαγωγών της ΕΕ και η δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγική της αγορά. Οι κυριότερες εισαγωγές της ΕΕ από την Κίνα είναι τα βιομηχανικά και καταναλωτικά αγαθά, τα μηχανήματα και ο εξοπλισμός, τα υποδήματα και τα είδη ένδυσης, ενώ οι κύριες εξαγωγές της ΕΕ προς την Κίνα είναι: μηχανήματα και εξοπλισμός, μηχανοκίνητα οχήματα, αεροσκάφη και χημικά

⁴⁴Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου υπογράφηκε στη Γενεύη στις 24 Σεπτεμβρίου 1947 στα πλαίσια της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο.

⁴⁵Borta, ό.π., p.345.

προϊόντα⁴⁶. Το εμπόριο υπηρεσιών ΕΕ-Κίνας ανέρχεται σε ποσοστό μεγαλύτερο του 10% του συνόλου των εμπορευματικών συναλλαγών και οι εξαγωγές υπηρεσιών της ΕΕ αντιπροσωπεύουν το 19% των συνολικών εξαγωγικών αγαθών της ΕΕ⁴⁷.

Όταν η Κίνα εντάχθηκε στον ΠΟΕ το 2001 συμφώνησε να προβεί σε μεταρρυθμίσεις, απελευθερώνοντας σημαντικά τμήματα της οικονομίας της. Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος, εντούτοις υφίστανται αρκετά προβλήματα, όπως η έλλειψη διαφάνειας, οι βιομηχανικές πολιτικές και τα μέτρα μη δασμολογικού χαρακτήρα που εισάγουν διακρίσεις έναντι αλλοδαπών εταιρειών, καθώς και η ισχυρή κυβερνητική παρέμβαση στην οικονομία, με αποτέλεσμα τη δεσπίζουσα θέση των κρατικών επιχειρήσεων, την άνιση πρόσβαση σε επιδοτήσεις και τη φθηνή χρηματοδότηση⁴⁸.

Το 2016 η ΕΕ υιοθέτησε μια νέα στρατηγική⁴⁹ για την Κίνα για τα επόμενα πέντε χρόνια. Η στρατηγική αυτή προάγει την αμοιβαιότητα και το θεμιτό ανταγωνισμό σε όλους τους τομείς συνεργασίας. Η στρατηγική περιλαμβάνει επίσης μια εμπορική ατζέντα που εστιάζει στη βελτίωση των ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά - συμπεριλαμβανομένων των διαπραγματεύσεων για μια συνολική συμφωνία για τις επενδύσεις.

Το Στρατηγικό Πρόγραμμα Συνεργασίας ΕΕ-Κίνας για το 2020⁵⁰ θέτει μια συμφωνία επενδύσεων ΕΕ-Κίνας ως κεντρικό στοιχείο των μακροπρόθεσμων διμερών σχέσεων της ΕΕ με την Κίνα. Οι διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία επένδυσης ξεκίνησαν το 2013 και αποσκοπούν στη βελτίωση των επενδύσεων για τους Ευρωπαίους και Κινέζους επενδυτές, με τη δημιουργία επενδυτικών δικαιωμάτων και τη διασφάλιση της μη διάκρισης, καθώς και των διαδικασιών διαφάνειας, αδειοδότησης και έγκρισης, παρέχοντας ένα υψηλό και ισορροπημένο επίπεδο προστασίας για τους επενδυτές και τις επενδύσεις, όπως και κανόνες για τις περιβαλλοντικές και εργασιακές πτυχές των ξένων επενδύσεων⁵¹.

⁴⁶Τα στοιχεία ανακτήθηκαν από την ιστοθέση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/> [Προσπελάστηκε στις 25 Οκτωβρίου 2018].

⁴⁷Ibid.

⁴⁸Ibid.

⁴⁹http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf [Προσπελάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 2018].

⁵⁰Βλ. το κείμενο στην ιστοθέση: http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/eu-china_2020_strategic_agenda_en.pdf [Προσπελάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 2018].

⁵¹Ibid.

1.3.2. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τη Ρωσία

Όσον αφορά τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ της Ένωσης και της Ρωσίας, τα μέρη έχουν διαπραγματευτεί μια συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας από το 1997, που ρυθμίζει τις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις μεταξύ τους. Η συμφωνία αποσκοπούσε στην προώθηση του εμπορίου και των επενδύσεων και στην ανάπτυξη αρμονικών οικονομικών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσίας⁵². Για τη Ρωσία η Ένωση είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος, ενώ για την ΕΕ η Ρωσία αποτελεί τον τέταρτο μεγαλύτερο εμπορικό της εταίρο. Το εμπόριο ΕΕ-Ρωσίας μειώνεται συνεχώς από το 2012, οπότε και η τελευταία προσχώρησε στον ΠΟΕ. Μεταξύ των ετών 2012 και 2016 σημειώθηκε μείωση της τάξης του 44%, δηλαδή από 339 δις. Ευρώ το 2012 σε 191 δις. Ευρώ το 2016⁵³. Οι κύριες εξαγωγές της ΕΕ προς τη Ρωσία αφορούν μηχανήματα, μεταφορικό εξοπλισμό, χημικές ουσίες, φάρμακα και μεταποιημένα προϊόντα, ενώ η ΕΕ εισάγει κυρίως από τη Ρωσία πρώτες ύλες, ιδίως - πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Επιπρόσθετα, η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος επενδυτής στη Ρωσία. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα τρία τέταρτα των αποθεμάτων άμεσων ξένων επενδύσεων στη Ρωσία προέρχονται από κράτη μέλη της ΕΕ, το 30% εκ των οποίων μόνο από την Κύπρο⁵⁴.

Το 2008, η ΕΕ και η Ρωσία άρχισαν να διαπραγματεύονται μια νέα συμφωνία με στόχο την παροχή ενός συνολικού πλαισίου για διμερείς εμπορικές και επενδυτικές σχέσεις. Ωστόσο, το Μάρτιο του 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέστειλε τις διαπραγματεύσεις λόγω της κατάστασης στην Ουκρανία⁵⁵.

Έξι χρόνια μετά την προσχώρησή της στον ΠΟΕ, η Ρωσία εξακολουθεί να μην τηρεί όλες τις δεσμεύσεις της. Η πολιτική υποκατάστασης των εισαγωγών από τη Ρωσία που ξεκίνησε το 2014 θέτει υπό αμφισβήτηση τη βούλησή της να συμμορφωθεί με τους κανόνες του ΠΟΕ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ΕΕ να προσφύγει τέσσερις φορές στον ΠΟΕ κατά της Ρωσίας, από την προσχώρησή της τον Αύγουστο του 2012⁵⁶.

Αρχικά, το 2013, μετά από διαβουλεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ και αίτημα της ΕΕ για συγκρότηση ομάδας επίλυσης διαφορών, η Ρωσία επέκτεινε το τέλος

⁵²Borta, L., (2013), The Current BRICS Trade Barriers On EU's Exports, *CES Working Papers*, Volume V, Issue 3, p. 345.

⁵³Τα στοιχεία ανακτήθηκαν από την ιστοθέση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/> [Προσπελάστηκε στις 25 Οκτωβρίου 2018].

⁵⁴Ibid.

⁵⁵Ibid.

⁵⁶Ibid.

ανακύκλωσης για τα αυτοκινούμενα οχήματα. Το 2014 ο ΠΟΕ επιβεβαίωσε ότι οι υπερβολικοί εισαγωγικοί δασμοί της Ρωσίας παραβιάζουν τους κανόνες του. Το ίδιο έτος ο ΠΟΕ επιβεβαίωσε ότι το εμπόριο της Ρωσίας στο χοιρινό κρέας της ΕΕ ήταν παράνομο. Τέλος, το 2014 πάλι, σχετικά με τους δασμούς αντιντάμπινγκ της Ρωσίας για τα ελαφρά επαγγελματικά οχήματα, ο ΠΟΕ ανέφερε ορισμένες πτυχές των καθηκόντων που είναι ασυμβίβαστες με τους κανόνες του. Η Ρωσία είναι πλέον υποχρεωμένη να ευθυγραμμίσει τα μέτρα της με τις δεσμεύσεις του ΠΟΕ⁵⁷.

Από την πλευρά της, η Ρωσία έχει ομοίως προσφύγει τέσσερις φορές στον ΠΟΕ κατά της ΕΕ. Από τον Μάιο του 2017, ο ΠΟΕ δεν έχει ακόμη αποφανθεί σε καμία από τις διαφορές: Το 2014 σχετικά με την τρίτη ενεργειακή δέσμη της ΕΕ, το 2013 και το 2015 σχετικά με την προσαρμογή του κόστους των αερίων στις έρευνες αντιντάμπινγκ της ΕΕ και το 2017 σχετικά με τα μέτρα αντιντάμπινγκ της ΕΕ αναφορικά με τις εισαγωγές ορισμένων προϊόντων χάλυβα από τη Ρωσία⁵⁸.

1.3.3. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με την Ινδία

Η Ινδία είναι σήμερα η ταχύτερα αναπτυσσόμενη οικονομία στον κόσμο και ένας στρατηγικός εταίρος για την ΕΕ, αντιπροσωπεύοντας μια σημαντική και δυναμική αγορά 1,25 δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ινδίας⁵⁹ (13,5% του συνολικού εμπορίου της Ινδίας το 2015-16), ακολουθούμενη από την Κίνα (10,8%), τις ΗΠΑ (9,3%), τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (7,7%) και τη Σαουδική Αραβία (4,3%). Από την άλλη μεριά, η Ινδία είναι ο 9ος εμπορικός εταίρος της ΕΕ (2,2% του συνολικού εμπορίου της ΕΕ το 2016).

Η αξία των εξαγωγών της ΕΕ προς την Ινδία αυξήθηκε από 24,2 δισεκατομμύρια ευρώ το 2006 σε 37,8 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016, ενώ η αξία των εισαγωγών της ΕΕ από την Ινδία αυξήθηκε επίσης από 22,6 δισεκατομμύρια ευρώ το 2006 σε 39,3 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016. Η ΕΕ εξάγει κυρίως στην ινδική αγορά βιομηχανικά και χημικά προϊόντα, ενώ εισάγει ως επί το πλείστον είδη κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης⁶⁰.

⁵⁷Ibid.

⁵⁸Ibid.

⁵⁹Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/> [Προσπελάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 2018].

⁶⁰Ibid.

Οι διαπραγματεύσεις για μια συνολική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου ξεκίνησαν τον Ιούνιο του 2007 και διεξάγονται επί του παρόντος συζητήσεις σχετικά με ορισμένα εκκρεμή ζητήματα, που περιλαμβάνουν βελτιωμένη πρόσβαση στην αγορά για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες, κρατικές προμήθειες, γεωγραφικές ενδείξεις, υγιείς κανόνες προστασίας των επενδύσεων και βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτή η συμφωνία, εφόσον υπογραφεί, θα είναι μία από τις σημαντικότερες εμπορικές συμφωνίες που έχει ποτέ διαπραγματευθεί η Ένωση, αγγίζοντας τις ζώες 1,7 δισεκατομμυρίων ανθρώπων.

Οι διαπραγματεύσεις καλύπτουν κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά: την εκατέρωθεν πρόσβαση στις αγορές για αγαθά, υπηρεσίες και δημόσιες συμβάσεις, το πλαίσιο για τις επενδύσεις, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας αυτών, τους κανόνες που ρυθμίζουν την πνευματική ιδιοκτησία και τον ανταγωνισμό, καθώς και ζητήματα βιώσιμης ανάπτυξης, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η ανάπτυξη του εμπορίου είναι παράλληλη με το περιβάλλον, τα κοινωνικά και εργασιακά δικαιώματα⁶¹. Εν τω μεταξύ, η Ινδία εξακολουθεί να απολαμβάνει μονομερείς εμπορικές προτιμήσεις κατά την πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ στο πλαίσιο του ΣΓΠ της ΕΕ.

1.3.4. Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τη Νότιο Αφρική

Η Νότιο Αφρική είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ στη «μαύρη ήπειρο». Οι εμπορικές σχέσεις της με την ΕΕ διέπονται επί του παρόντος από τη Συμφωνία Εμπορίου, Ανάπτυξης και Συνεργασίας⁶² που συνήφθη το 1999. Η συμφωνία αυτή έχει δημιουργήσει μια ζώνη ελευθέρων συναλλαγών που καλύπτει το 90% του διμερούς εμπορίου μεταξύ της ΕΕ και της Νότιας Αφρικής. Η Νότιο Αφρική, αν και μέρος της ομάδας χωρών ΑΚΕ, δε συμμετέχει στο ίδιο προτιμησιακό εμπορικό καθεστώς με τις λοιπές χώρες ΑΚΕ στο πλαίσιο της συμφωνίας του Κοτονού.

⁶¹Ibid.

⁶²Βλ. το κείμενο της Συμφωνίας Εμπορίου, Ανάπτυξης και Συνεργασίας στην ιστοθέση: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:311:SOM:EN:HTML> [Προσπελάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 2018].

Τον Ιούνιο του 2016, η Νότια Αφρική υπέγραψε την ΣΟΕΣ ΕΕ-SADC⁶³ μαζί με 5 άλλες χώρες της Νότιας Αφρικής (Μποτσουάνα, Λεσότο, Μοζαμβίκη, Ναμίμπια και Σουαζιλάνδη). Μόλις επικυρωθεί, η ΣΟΕΣ θα αντικαταστήσει τη μέχρι σήμερα ισχύουσα ΣΕΑΣ.⁶⁴

1.4. Τα νέα τεχνικά εμπόδια στα προϊόντα της Ένωσης

Τα τελευταία χρόνια οι αναδυόμενες οικονομίες συνηθίζουν να επιβάλλουν εμπορικούς φραγμούς στα προϊόντα που εξάγει η Ένωση στις οικονομίες τους, παραβιάζοντας πολλές φορές τους κανόνες του ΠΟΕ. Μερικά εξ αυτών αίρονται στη συνέχεια, ενώ άλλα παραμένουν ακόμη σε ισχύ. Στην ενότητα που ακολουθεί θα αναλυθούν τα τεχνικά εμπόδια που επιβλήθηκαν στα ενωσιακά προϊόντα το 2017, καθώς και αυτά τα οποία επιβλήθηκαν μεν κατά τα προηγούμενα χρόνια, ωστόσο είτε καταργήθηκαν, είτε παρέμειναν ισχυρά το έτος 2017.

1.4.1. Τα τεχνικά εμπόδια με την Κίνα

Η Κίνα συγκαταλέγεται μεταξύ των πλέον περιοριστικών για το εμπόριο εταίρων της ΕΕ. Επί χρόνια, οι επιχειρήσεις της ΕΕ αντιμετωπίζουν πολύπλοκα εμπόδια στην Κίνα, όπως τις απαιτήσεις για κοινές επιχειρήσεις, τους περιορισμούς εισόδου στην αγορά, τις υποχρεώσεις για τη μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και αδικαιολόγητους τεχνικούς κανονισμούς. Το 2017 σημειώθηκε σημαντική αύξηση των εμποδίων, με την καταγραφή δέκα νέων φραγμών στο εμπόριο. Ενώ δύο από τα ζητήματα αυτά έχουν ήδη επιλυθεί με επιτυχία το 2017, μπορεί σαφώς να εντοπιστεί μια τάση αύξησης των εμποδίων.

Ένας από τους κύριους τομείς που επηρεάζονται από αυτά τα μέτρα είναι ο τομέας των τηλεπικοινωνιών και των ηλεκτρονικών ειδών. Ο νέος νόμος για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο της Κίνας τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2017. Σήμερα αναπτύσσονται δεκάδες εκτελεστικά μέτρα υπό μορφή διοικητικών απαιτήσεων, κατευθυντήριων γραμμών και προτύπων για την εφαρμογή αυτού του νόμου. Ενώ η

⁶³Βλ. το κείμενο της Συμφωνίας Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης στην ιστοθέση: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153915.pdf [Προσπελάστηκε στις 27 Οκτωβρίου 2018].

⁶⁴Βλ. την ιστοθέση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/south-africa/> [Προσπελάστηκε στις 26 Οκτωβρίου 2018].

ασφάλεια στον κυβερνοχώρο αποτελεί από μόνη της θεμιτό στόχο πολιτικής, η έννοια της κυβερνοασφάλειας που εφαρμόζει η Κίνα έχει υπερβολική εμβέλεια, καλύπτοντας πτυχές της οικονομικής και της βιομηχανικής πολιτικής⁶⁵. Επιπρόσθετα, η τελωνειακή αναταξινόμηση των ημιαγωγών πολλαπλών στοιχείων (MCO/multi-component semiconductors) οδήγησε, ουσιαστικά, στην επανεισαγωγή τελωνειακών δασμών για τα προϊόντα της συμφωνίας για τις τεχνολογίες των πληροφοριών που προηγουμένως ήταν αφορολόγητα, με αρνητικό αντίκτυπο στην καινοτόμο βιομηχανία ημιαγωγών της ΕΕ⁶⁶.

Όσον αφορά άλλους τομείς, μια σειρά μη δασμολογικών μέτρων υπό μορφή πολύπλοκων τεχνικών απαιτήσεων και αναθεωρημένων προτύπων αναμένεται επίσης να επηρεάσουν, μεταξύ άλλων, την ευρωπαϊκή βιομηχανία ξύλου, δερμάτινων ειδών, χαρτιού και χαρτοπολτού. Οι κινεζικές αρχές θέσπισαν πρόσφατα μια ευρεία απαγόρευση εισαγωγής αποβλήτων για 24 προϊόντα, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2018. Η Κίνα υιοθέτησε επίσης ένα αναθεωρημένο σύνολο προτύπων για άλλα 34 προϊόντα με εφαρμογή από την 1η Μαρτίου 2018. Τα πρότυπα αυτά καλύπτουν ιδίως τον ξυλοπολτό, τα πολυμερή, τα απορρίμματα μετάλλων, καθώς και τα μεταλλεύματα και τα πλαστικά⁶⁷.

Στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας το υπουργείο Βιομηχανίας και Τεχνολογίας των Πληροφοριών της Κίνας δημοσίευσε πρόσφατα νέο κανονισμό που απαιτεί οι κατασκευαστές νέων ενεργειακών οχημάτων να κατέχουν πλήρως την τεχνολογία ανάπτυξης και κατασκευής για ολόκληρο το όχημα. Οι ξένοι κατασκευαστές αρχικού εξοπλισμού ενδέχεται να υποχρεωθούν να αποκαλύψουν όλες τις βασικές τεχνολογίες τους στους κινέζους εταίρους τους στην κοινοπραξία, κάτι το οποίο, ενδεχομένως, θα συνιστά αναγκαστική μεταφορά τεχνολογίας⁶⁸.

Η Κίνα εισήγαγε επίσης νέους περιορισμούς σχετικά με τις πρόσθετες ύλες που χρησιμοποιούνται σε υλικά τα οποία ενδέχεται να έρθουν σε επαφή με τα τρόφιμα. Τα αναθεωρημένα πρότυπα κατέστησαν αυτόματα μη συμμορφούμενο ένα μεγάλο, αλλά απροσδιόριστο φάσμα προϊόντων, από εξαρτήματα, σωλήνες και καπάκια υλικών συσκευασίας, μελάνια και χαρτί έως ολόκληρα μηχανήματα που

⁶⁵Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2018), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τα εμπόδια στο εμπόριο και τις επενδύσεις* (1 Ιανουαρίου 2017-31 Δεκεμβρίου 2017), COM(2018), 489 τελικό, Βρυξέλλες, 26.6.2018, σελ. 11.

⁶⁶Ibid.

⁶⁷Ibid.

⁶⁸Ibid.

μπορεί να χρησιμοποιούνται οπουδήποτε στην αλυσίδα τροφίμων και ζωοτροφών, από μια μηχανή αρμέγματος έως ένα μεταφορικό ιμάντα σε σούπερ μάρκετ⁶⁹.

Παρά το γεγονός ότι έχουν αναφερθεί θετικές εξελίξεις όσον αφορά το κανονιστικό πλαίσιο της Κίνας για τα ιατροτεχνολογικά προϊόντα, στον τομέα αυτό εγκρίθηκαν δύο νέα μέτρα που θέτουν προβλήματα. Τον Απρίλιο του 2017, το υπουργείο Οικονομικών της Κίνας και η Εθνική Επιτροπή Ανάπτυξης και Μεταρρύθμισης κατάργησαν τα τέλη δοκιμών για την καταχώριση ιατροτεχνολογικών προϊόντων. Το μέτρο επηρέασε αρνητικά τη διαθεσιμότητα υπηρεσιών δοκιμών κρίσιμης σημασίας για τη διαδικασία καταχώρισης νέων προϊόντων στην Κίνα, με αποτέλεσμα σημαντικό κόστος και καθυστερήσεις για τις επιχειρήσεις της ΕΕ. Το Σεπτέμβριο του 2017, η Κίνα θέσπισε εθνικό πρόγραμμα για τον καθορισμό των τιμών ορισμένων προϊόντων, σύμφωνα με το οποίο οι κατασκευαστές έπρεπε να υποβάλουν εκτεταμένες πληροφορίες σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα⁷⁰.

Η Κίνα εξακολουθεί να συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που καταφεύγουν συχνότερα σε εμπόδια πρόσβασης στην αγορά, τόσο από την άποψη του συνολικού αποθέματος των καταγεγραμμένων μέτρων (25) όσο και των νέων εμποδίων που εντοπίστηκαν το 2017 (δέκα). Ωστόσο, μπορούν επίσης να προσδιοριστούν και ορισμένα θετικά βήματα το 2017, κάτι το οποίο καταδεικνύει ότι η στρατηγική της ΕΕ για την άρση των εμποδίων παράγει αποτελέσματα ακόμη και στις πιο δύσκολες συνθήκες⁷¹.

Όσον αφορά τα τρόφιμα και τα ποτά που επί του παρόντος δεν απαιτείται να συνοδεύονται από επίσημη πιστοποίηση, η ΕΕ πέτυχε διεισδυτική αναστολή της εφαρμογής του νομοθετήματος που θα συνεπαγόταν την πιστοποίηση τροφίμων χαμηλού κινδύνου. Επίσης, εντός του ίδιου τομέα, από το έτος 2000 η αρμόδια αρχή της Κίνας εφαρμόζει απαγόρευση εισαγωγών στη χώρα για τα προϊόντα βοοειδών και αιγοπροβάτων της ΕΕ και βόειου και πρόβειου κρέατος λόγω της σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας των βοοειδών και της μεταδοτικής σπογγώδους εγκεφαλοπάθειας. Ωστόσο, η ΕΕ συνέβαλε στην άρση των απαγορεύσεων για ορισμένα κράτη μέλη⁷².

Το Σεπτέμβριο του 2017 απαγορεύθηκε η είσοδος διαφόρων τύπων τυριών που έχουν στη μάζα τους πράσινα στίγματα από τους υπεύθυνους επιθεώρησης και

⁶⁹Ibid, σελ.12.

⁷⁰Ibid.

⁷¹Ibid, σελ. 27.

⁷²Ibid, σελ. 28.

καραντίνας της Κίνας. Μετά από διμερείς συζητήσεις με τις κινεζικές αρχές, η απαγόρευση άρθηκε⁷³.

Θετική εξέλιξη σημειώθηκε επίσης στον τομέα των ιατροτεχνολογικών προϊόντων. Τον Οκτώβριο του 2017 η Κίνα επέκτεινε τον αριθμό των προϊόντων που εξαιρούνται από τις κλινικές δοκιμές στην Κίνα. Ομοίως, στον τομέα των φαρμακευτικών προϊόντων, η Κίνα ενημέρωσε το Φεβρουάριο του 2017 τον εθνικό κατάλογο φαρμάκων που δικαιούνται επιστροφή δαπανών για πρώτη φορά μέσα σε οκτώ χρόνια. Ο νέος κατάλογος περιλαμβάνει 15% περισσότερα φάρμακα από ό,τι η έκδοση του 2009⁷⁴.

Όσον αφορά δε την αυτοκινητοβιομηχανία, σημειώθηκε κάποια πρόοδος, καθώς το Σεπτέμβριο του 2017 η Κίνα ανακοίνωσε ότι θα καθυστερήσει κατά ένα έτος η έναρξη ισχύος της πρόσφατης πολιτικής ποσοτώσεων για τα νέα ενεργειακά οχήματα, η οποία προβλέπεται πλέον για το 2019. Η αναβολή της εφαρμογής θα δώσει στους ευρωπαίους κατασκευαστές αυτοκινήτων το απαραίτητο περιθώριο ελιγμών στην Κίνα⁷⁵.

Τέλος, κατεγράφησαν και ορισμένες θετικές εξελίξεις στον τομέα των αεροσκαφών. Τα τελευταία χρόνια, η Διοίκηση Πολιτικής Αεροπορίας της Κίνας σταμάτησε την έκδοση του αναγκαίου πιστοποιητικού με το οποίο επιτρέπεται η εισαγωγή μικρών αεροσκαφών στην Κίνα. Ωστόσο, το 2017, η Ένωση και η Κίνα συμφώνησαν να ενισχύσουν τη συνεργασία τους στον τομέα των αερομεταφορών, ολοκληρώνοντας τις διαπραγματεύσεις για μια διμερή συμφωνία για την ασφάλεια της πολιτικής αεροπορίας (Bilateral Civil Aviation Safety Agreement/BASA). Η συμφωνία αυτή θα εξαλείψει την περιττή αλληλεπικάλυψη των δραστηριοτήτων αξιολόγησης και πιστοποίησης των αεροναυτικών προϊόντων από τις αρχές πολιτικής αεροπορίας και, ως εκ τούτου, θα μειώσει το κόστος στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών. Αν και η συμφωνία δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, η Κίνα έχει ήδη εκδώσει τις σχετικές ειδοποιήσεις για την αποδοχή της εισαγωγής ορισμένων αεροσκαφών της ΕΕ⁷⁶.

⁷³Ibid.

⁷⁴Ibid.

⁷⁵Ibid.

⁷⁶Ibid, σελ. 29.

1.4.2. Τα τεχνικά εμπόδια με τη Ρωσία

Παρά την ανάκαμψη από τη διετή ύφεση, η Ρωσία συνέχισε το 2017 να καταφεύγει σε εμπόδια για το εμπόριο με στόχο την προστασία της εθνικής της βιομηχανίας. Στη Ρωσία καταγράφηκε ο δεύτερος υψηλότερος αριθμός νέων εμποδίων το 2017 (έξι), ενώ το σύνολο των υφιστάμενων εμποδίων για τη χώρα αυτή ανέρχεται σε 36. Ο τομέας των αυτοκινήτων, αν και δεν αποτέλεσε αντικείμενο κάποιου συγκεκριμένου νέου μέτρου το 2017, παραμένει κατεξοχήν στο επίκεντρο των εμπορικών και επενδυτικών φραγμών⁷⁷.

Από τον Ιανουάριο του 2017 η Ρωσία περιόρισε περαιτέρω την πρόσβαση ξένων εταιρειών στις αγορές ρωσικών κρατικών επιχειρήσεων. Ύστερα από έναν πρώτο περιορισμό που ισχύει από το 2015, η Ρωσία ενέκρινε ένα νέο μέτρο που καθιερώνει προτιμησιακή τιμή 15% για τις εγχώριες επιχειρήσεις (για αγαθά και υπηρεσίες), κατά την υποβολή προσφοράς σε εμπορικές αγορές για προμήθειες από κρατικές επιχειρήσεις (που δεν αφορούν δηλαδή τις κρατικές προμήθειες). Επιπλέον, τις τελευταίες ημέρες του 2017, η ρωσική κυβέρνηση ενέκρινε νόμο που επιτρέπει την εφαρμογή απαιτήσεων τοπικού περιεχομένου για τις αγορές αεροσκαφών και πλοίων από κρατικές επιχειρήσεις⁷⁸.

Οι πρόσθετοι αυτοί περιορισμοί προστίθενται στα πολυάριθμα μέτρα που περιορίζουν την πρόσβαση των ξένων εταιρειών στις κρατικές προμήθειες. Όπως και κατά τα προηγούμενα έτη, το 2017 η Ρωσία προσέθεσε αρκετούς τομείς στο πεδίο εφαρμογής των περιορισμών που σχετίζονται με τις κρατικές προμήθειες, όπως τα ραδιοηλεκτρονικά προϊόντα και τα έπιπλα. Η ανεπαρκής προσφορά που υπέβαλε η Ρωσία τον Ιούνιο του 2017 για να προσχωρήσει στη συμφωνία περί δημοσίων συμβάσεων του ΠΟΕ ενίσχυσε τις ανησυχίες της ΕΕ στο σημαντικό αυτόν τομέα⁷⁹.

Εξέχουσα θέση κατέχουν και οι περιορισμοί στις εξαγωγές. Η απαγόρευση των εξαγωγών ακατέργαστων δορών και δερμάτων, η οποία έχει τεθεί σε ισχύ από τον Οκτώβριο του 2014, επεκτάθηκε και πάλι μέχρι τον Απρίλιο του 2018. Επίσης, η Ρωσία αποφάσισε να εισαγάγει αυστηρούς περιορισμούς στις εξαγωγές κορμών σημύδας. Σύμφωνα με τις τοπικές αρχές, το μέτρο αποσκοπεί στην προστασία της

⁷⁷Ibid, σελ. 13.

⁷⁸Ibid.

⁷⁹Ibid.

εγχώριας αγοράς ξυλείας και στην ενθάρρυνση της εγχώριας επεξεργασίας ξύλου⁸⁰ (π.χ. παραγωγόι κόντρα πλακέ).

Η διακριτική μεταχείριση μεταξύ εγχώριων και εισαγόμενων οίνων μέσω ενός σύνθετου νέου συστήματος συντελεστών ειδικών φόρων κατανάλωσης αποτελεί ένα ακόμη εμπορικό αποτρεπτικό μέτρο που εισήγαγε η Ρωσία το 2017 και επηρεάζει τον ευρωπαϊκό τομέα οίνων και οινοπνευματωδών ποτών. Οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης για τους οίνους με γεωγραφική ένδειξη και τους οίνους με προστατευόμενη ονομασία προέλευσης ισχύουν μόνο για τους εγχώριους (ρωσικούς) οίνους. Εάν ερμηνευθεί μεμονωμένα, η διάταξη ουσιαστικά συνεπάγεται ότι ένας οίνος με γεωγραφική ένδειξη θα παράγεται στη Ρωσία από ρωσικά σταφύλια, γεγονός το οποίο συνιστά διάκριση σε βάρος των εισαγόμενων οίνων⁸¹.

Ένα άλλο νέο εμπόδιο που εφάρμοσε η Ρωσία κατά το προηγούμενο έτος είναι η υποχρέωση να χρησιμοποιούνται πλοία με ρωσική σημαία για τη μεταφορά υδρογονανθράκων και άνθρακα στη ναυτιλιακή οδό των Βορείων Θαλασσών⁸². Επιπλέον, η μη συμμόρφωση της Ρωσίας με τα διεθνή πρότυπα μέσω των περιορισμών των εισαγωγών βάσει των μέτρων για την ασφάλεια των τροφίμων και την υγεία των ζώων και των φυτών θέτει σοβαρότατα ζητήματα για τον ευρωπαϊκό τομέα γεωργίας και αλιείας. Η Ρωσία διατηρεί ένα ιδιαίτερα αδιαφανές και επαχθές σύστημα ως προς την αδειοδότηση των μονάδων παραγωγής τροφίμων ζωικής προέλευσης για εξαγωγή προς τη χώρα, εφαρμόζοντας συχνά δυσανάλογους περιορισμούς στις ήδη εγκεκριμένες μονάδες και απαιτώντας υποχρεωτικές επιμέρους επιθεωρήσεις για τις νέες⁸³.

Επιπλέον, η Ρωσία αρνείται να άρει τους περιορισμούς σε έντεκα επαρχίες της Πολωνίας που εμφάνισαν εστίες υψηλής παθογονικότητας γρίπης των πτηνών, παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού για την Υγεία των Ζώων, το σύνολο της επικράτειας της Πολωνίας κρίθηκε απαλλαγμένο από τον ιό τον Ιούλιο του 2017. Για να αρθούν οι περιορισμοί αυτοί, οι ρωσικές αρχές απαιτούν επιθεωρήσεις όλων των επιμέρους μονάδων επεξεργασίας κρέατος που παράγουν τα εξαγόμενα πτηνά⁸⁴.

⁸⁰Ibid.

⁸¹Ibid, σελ. 14.

⁸²Ibid.

⁸³Ibid.

⁸⁴Ibid.

Τέλος, οι ρωσικές αρχές ενέκριναν πρόσφατα ένα ευρύτατο μέτρο σχετικά με την υγειονομική και φυτοϋγειονομική προστασία μέσω των κοινών φυτοϋγειονομικών απαιτήσεων, στο πλαίσιο της νέας Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης. Η εν λόγω ρύθμιση καθορίζει δυσανάλογες και μεροληπτικές απαιτήσεις για την εισαγωγή και διακίνηση των ελεγχόμενων προϊόντων προς και εντός της επικράτειας της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης, επηρεάζοντας έτσι και τις εξαγωγές προς τη Λευκορωσία, την Αρμενία, το Καζακστάν και την Κιργιζία. Οι νέοι κανόνες απαιτούν οι τόποι παραγωγής να χαρακτηρίζονται ως απαλλαγμένοι από μια σειρά φυτικών παρασίτων ακόμη και για ορισμένα προϊόντα χαμηλού κινδύνου⁸⁵.

1.4.3. Τα τεχνικά εμπόδια με την Ινδία

Την 1η Σεπτεμβρίου 2017 η Ινδία εισήγαγε μια απαίτηση δοκιμής εντός της χώρας για τα εισαγόμενα παιχνίδια με άμεση ισχύ. Το μέτρο δεν κοινοποιήθηκε στον ΠΟΕ, ούτε υποβλήθηκε στις δέουσες διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερόμενους φορείς στην Ινδία. Το θέμα εξετάστηκε στο πλαίσιο της τελευταίας συνάντησης της ομάδας εργασίας ΕΕ-Ινδίας για τα μέτρα υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας (ΥΦΠ) και τα τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο το Νοέμβριο του 2017, αλλά και σε διάφορες συναντήσεις παρακολούθησης με τις αρμόδιες αρχές στην Ινδία, τις Βρυξέλλες και τη Γενεύη. Η Ινδία κοινοποίησε το μέτρο το Δεκέμβριο, τρεις μήνες μετά την ημερομηνία έναρξης της εφαρμογής του⁸⁶.

Παράλληλα, η Ινδία προσέφυγε σε νέα απαγόρευση εισαγωγών, η οποία καλύπτει ευρύ φάσμα προϊόντων που σχετίζονται με τον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και των δερμάτινων ειδών, χωρίς μάλιστα προηγούμενη διαβούλευση⁸⁷, ενώ, τέλος, προσέφυγε και σε ορισμένα φορολογικά μέτρα επί των εισαγωγών που εφαρμόζονται σε κρατικό επίπεδο για τους εισαγόμενους οίνους και τα οινοπνευματώδη ποτά.

Εκτός από αυτά τα νέα εμπόδια που έχουν προσδιοριστεί, οι αρνητικές εξελίξεις στα υφιστάμενα εμπόδια χρήζουν περαιτέρω προσοχής. Το 2014 η Ινδία επανέφερε τους δασμούς σε ορισμένα προϊόντα τηλεπικοινωνιών, όπως ο τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός 3G. Παρά τα διαβήματα εκ μέρους της ΕΕ, η Ινδία όχι μόνο δεν εξέτασε το συγκεκριμένο μέτρο αλλά συνέχισε να προβαίνει το 2017 σε

⁸⁵Ibid.

⁸⁶Ibid, σελ. 16.

⁸⁷Ibid.

περαιτέρω μέτρα προστατευτισμού που αφορούν το συγκεκριμένο τομέα. Εισήχθησαν εκ νέου δασμοί (και σε ορισμένες περιπτώσεις αυξήθηκαν περαιτέρω) για προϊόντα όπως όλοι οι σταθμοί βάσης, τα κινητά τηλέφωνα και τα μέρη τους, οι ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές, οι μετατροπείς, οι διακόπτες και τα φυσίγγια μελάνης. Η Ινδία αποτελεί μέλος της συμφωνίας για τις τεχνολογίες των πληροφοριών (ITA-1/Information Technology Agreement) και, ως εκ τούτου, έχει δεσμευθεί να διατηρεί την πλειονότητα των εν λόγω δασμολογικών κλάσεων χωρίς δασμούς. Το ζήτημα έχει τεθεί με πολλές επιστολές, στην Υποεπιτροπή Εμπορίου ΕΕ-Ινδίας, στα όργανα του ΠΟΕ και σε επαφές με τις ινδικές αρχές, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο του μηχανισμού διευκόλυνσης των επενδύσεων της ΕΕ⁸⁸.

Όσον αφορά τη βιομηχανία ιατροτεχνολογικών προϊόντων, τον Αύγουστο του 2017 περικόπηκαν οι τιμές για τα εμφυτεύματα γονάτου κατόπιν επείγουσας δράσης από την Εθνική Αρχή Τιμολόγησης Φαρμάκων, αντί να αναμένεται η υπαγωγή από την κυβέρνηση των εν λόγω προϊόντων στον εθνικό κατάλογο βασικών φαρμάκων, όπως είχε συμβεί σε προηγούμενες περιπτώσεις⁸⁹.

Παρά τις εξελίξεις αυτές, η ΕΕ κατάφερε (εν μέρει) να καταργήσει δύο εμπόδια κατά το 2017, και τα δύο σχετικά με τον τομέα της υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας. Όσον αφορά τα προϊόντα χοιρινού κρέατος, έχει συμφωνηθεί με πολλά κράτη μέλη η έκδοση πιστοποιητικού υγείας, κάτι το οποίο διευκολύνει την πρόσβασή τους, εφόσον οι ινδικές αρχές αποδέχτηκαν να μην απαιτούν πλέον τα προϊόντα χοιρινού κρέατος (π.χ. ζαμπόν) να μπορούν να εξάγονται στην Ινδία μόνον εφόσον έχουν αφαιρεθεί τα οστά από το κρέας πριν από την αλάτιση/ζήρανση. Η Ινδία είχε επίσης θεσπίσει περιορισμούς στις εισαγωγές φυτών και φυτικών προϊόντων που σχετίζονται με τον υποκαπνισμό. Η Ινδία ενέκρινε τις εισαγωγές φρούτων και ξύλου με εναλλακτικές επεξεργασίες (εν ψυχρώ και εν θερμώ, αντίστοιχα) και δήλωσε ότι θα τις κοινοποιεί στην επιτροπή ΥΦΠ του ΠΟΕ. Ωστόσο, ορισμένες από τις κοινοποιήσεις που ανακοινώθηκαν εξακολουθούν να λείπουν⁹⁰.

Επιπλέον, όσον αφορά τα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, πρέπει να σημειωθεί ότι τον Φεβρουάριο του 2017 ο υφυπουργός Χάλυβα της Ινδίας ανακοίνωσε ότι οι

⁸⁸Ibid.

⁸⁹Ibid.

⁹⁰Ibid, σελ. 33.

ελάχιστες τιμές εισαγωγής για τα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα που ίσχυαν προηγουμένως δεν θα παραταθούν πλέον για 19 προϊόντα⁹¹.

1.4.4. Τα τεχνικά εμπόδια με τη Νότιο Αφρική

Η Νότιος Αφρική θεσπίζει αυξανόμενο αριθμό προστατευτικών εμποδίων, που επηρεάζουν το εμπόριο και τις επενδύσεις. Η χώρα κατέφυγε σε τέσσερα νέα εμπόδια το 2017, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό εμποδίων στα οκτώ.

Στους τομείς της γεωργίας και της αλιείας εισήγαγε διάφορα μέτρα υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας, μετά την εμφάνιση κρουσμάτων της γρίπης των πτηνών στην ΕΕ. Από την εμφάνιση κρουσμάτων του ιού το 2016, οκτώ από τα δέκα κράτη μέλη της ΕΕ που εξάγουν πουλερικά στη Νότια Αφρική παραμένουν υπό απαγόρευση, παρά το γεγονός ότι έκτοτε έχουν κηρυχθεί απαλλαγμένα από τον ιό σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές του Παγκόσμιου Οργανισμού για την Υγεία των Ζώων. Η Νότια Αφρική ισχυρίζεται ότι απαιτούνται νέες επιθεωρήσεις στις χώρες, προτού επιτραπούν οι εμπορικές συναλλαγές. Ο στόχος των επιθεωρήσεων αυτών δεν είναι σαφής, δεδομένου ότι τα κρούσματα της γρίπης έχουν εξαλειφθεί⁹².

Η δυσκολία στις εξαγωγές κονιάκ λόγω της διαφορετικής νομοθεσίας σχετικά με τις ονομασίες προέλευσης και τις γεωγραφικές ενδείξεις αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τον τομέα των οίνων και των οινοπνευματωδών ποτών. Ο νόμος για τα οινοπνευματώδη ποτά της Νότιας Αφρικής τοποθετεί το κονιάκ στην ίδια κατηγορία με το μπράντι, το οποίο έχει διαφορετικές απαιτήσεις ωρίμανσης και περιεκτικότητας σε αλκοόλ, γεγονός το οποίο καθιστά την εξαγωγή του μια πολύπλοκη -και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αδύνατη- διαδικασία⁹³.

Όσον αφορά τους τομείς των τηλεπικοινωνιών και των ηλεκτρονικών ειδών, μια νέα δέσμη προτύπων και τεχνικών κανονισμών έχει ως στόχο να δημιουργήσει σημαντικές διαταραχές του εμπορίου για τους ευρωπαίους εξαγωγείς. Οι νέοι κανόνες επιβάλλουν διαδικασία αξιολόγησης της συμμόρφωσης με βάση την έγκριση τρίτων, διαδικασία η οποία είναι αυστηρότερη από την αναγκαία, ώστε να αποκτήσει το κράτος εισαγωγής επαρκή εμπιστοσύνη ότι οι συσκευές χαμηλού κινδύνου

⁹¹Ibid.

⁹²Ibid, σελ. 15.

⁹³Ibid.

συμμορφώνονται με τους ισχύοντες τεχνικούς κανονισμούς ή τα αντίστοιχα πρότυπα⁹⁴.

⁹⁴Ibid, σελ. 16.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΕ - ΒΡΑΖΙΛΙΑΣ

2.1. Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ και Βραζιλίας: Από το 1960 έως σήμερα

2.1.1. Σύνοψη

Το 1960 η Βραζιλία έγινε η πρώτη χώρα της Νότιας Αμερικής που αναγνώρισε την ΕΟΚ και εγκατέστησε μόνιμη αντιπροσωπεία στις Βρυξέλλες. Τα επόμενα χρόνια υπογράφηκαν διάφορες συμφωνίες συνεργασίας. Μετά την εδραίωση της δημοκρατίας στη Βραζιλία, οι διμερείς σχέσεις σημείωσαν γρήγορη πρόοδο και το 1992 υπογράφηκε μια ευρύτερη «Συμφωνία πλαίσιο» για συνεργασία. Οι σχέσεις με τη Βραζιλία συνέχισαν να ενισχύονται έκτοτε, γεγονός που αντικατοπτρίζει την αυξανόμενη παγκόσμια οικονομική και πολιτική βαρύτητα της Βραζιλίας. Το 2007 η ΕΕ και η Βραζιλία θέσπισαν «Στρατηγική εταιρική σχέση», η οποία περιλαμβάνει τακτικό διάλογο μεταξύ τους. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε ένα πρόγραμμα δράσεων για τη βελτίωση της εταιρικής σχέσης σε πέντε τομείς: 1) ειρήνη και ασφάλεια, 2) οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική εταιρική σχέση για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, 3) περιφερειακή συνεργασία, 4) επιστήμη, τεχνολογία και καινοτομία, και, τέλος, 5) ανταλλαγές μεταξύ των λαών.

2.1.2. Ιστορικό πλαίσιο

Οι εμπορικές σχέσεις ΕΕ-Βραζιλίας μπορούν να χωριστούν σε δύο ιστορικές φάσεις⁹⁵: Η πρώτη φάση, από το 1950 έως το 1986, περιελάμβανε λίγα γεγονότα, κάτι που οφείλεται στην έλλειψη ενδιαφέροντος εκ μέρους των χωρών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) προς αυτές της Λατινικής Αμερικής. Το έτος 1986 σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας φάσης με την προσχώρηση της Πορτογαλίας και της Ισπανίας, οπότε και βελτιώθηκαν οι σχέσεις της Ευρώπης με τη Λατινική Αμερική, φτάνοντας στο έτος 2004, όταν η Βραζιλία εισήχθη ουσιαστικά στην ευρωπαϊκή ατζέντα.

Τα κύρια γεγονότα που σημάδεψαν την πρώτη φάση της σχέσης Βραζιλίας – ΕΕ σταχυολογούνται ως εξής: Το 1960 η Βραζιλία και η ΕΟΚ καθιέρωσαν τις πρώτες

⁹⁵Ferreira-Pereira, L. C., (2015), The European Union`s partnership policy towards Brazil: more than meets the eye, *Cambridge Review of International Affairs*, pp. 55-77.

διπλωματικές σχέσεις. Η Βραζιλία, άλλωστε, ήταν η πρώτη χώρα της Λατινικής Αμερικής που αναγνώρισε την ΕΟΚ. Το 1973 υπεγράφη η πρώτη διμερής συμφωνία εμπορικής συνεργασίας μεταξύ της Βραζιλίας και της πρώην ΕΟΚ. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μια συμφωνία πρώτης γενιάς, που βασιζόταν στο άρθρο 113 ΣΕΟΚ. Η ΕΕ θέσπισε εμπορικές σχέσεις μη προτιμησιακού χαρακτήρα, δηλαδή δεν εγγυόταν άλλα πλεονεκτήματα εκτός εκείνων που απορρέουν από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου⁹⁶ (ΓΕΣΔΕ). Το 1980 υπογράφηκε συμφωνία συνεργασίας με στόχο τη σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων σε εμπορικό και οικονομικό επίπεδο. Επρόκειτο για μια συμφωνία δεύτερης γενιάς, η οποία περιείχε μεν προβλέψεις τόσο σε εμπορικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, ωστόσο εξακολουθούσε να διαθέτει μη προτιμησιακό χαρακτήρα. Το διάστημα μεταξύ 1980 και 1987 ήταν αρκετά στάσιμο, λόγω της οικονομικής κρίσης που έπληττε την περίοδο εκείνη τη Βραζιλία και της διαδικασίας μετάβασης από τα προηγούμενα απολυταρχικά καθεστάτα στη δημοκρατία. Από το 1987 η συνεργασία αποκτά μεγαλύτερη ώθηση και η ΕΟΚ επιστρέφει για να καταλάβει πια την πρώτη θέση ως εμπορικός εταίρος της Βραζιλίας, καθώς τα προηγούμενα χρόνια η θέση αυτή ανήκε στις Ηνωμένες Πολιτείες⁹⁷.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το έτος 1986 αποτέλεσε την αφετηρία για να αναπτυχθούν περαιτέρω οι σχέσεις Βραζιλίας-ΕΟΚ. Ένα γεγονός που αποδεικνύει το ενδιαφέρον αυτό αποτέλεσε η υπογραφή της πρώτης σημαντικής συμφωνίας μεταξύ των δύο μερών. Η συμφωνία-πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Βραζιλίας υπογράφηκε το 1992, τη χρονιά δηλαδή που υπεγράφη και η Συνθήκη του Μάαστριχτ, οπότε και η Ένωση έλαβε πια τη μορφή με την οποία τη γνωρίζουμε σήμερα. Αυτή η συμφωνία τρίτης γενιάς τέθηκε σε ισχύ το 1995 και μπορεί να θεωρηθεί ως ο προκάτοχος της στρατηγικής εταιρικής σχέσης που θα υπογραφεί μερικά χρόνια αργότερα. Οι διατάξεις της προέβλεπαν συνεργασία σε διάφορους τομείς, όπως το εμπόριο, οι επενδύσεις, η ενέργεια, οι μεταφορές, τα ορυχεία, οι

⁹⁶Την ίδια δεκαετία υπεγράφησαν εμπορικές συμφωνίες με πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής: Αργεντινή (1971), Ουρουγουάη (1973), Μεξικό (1975) και Χιλή (1978).

⁹⁷Medeiros, M. D. & Leitão, N., (2009), *Bridge over trouble waters: Brasil, Mercosul e União Europeia (1980-2008)*. In: E. Martins & M. Saraiva, *Brasil - União Europeia - America do Sul: Anos 2010 - 2020*, Rio de Janeiro: Fundação Konrad Adenauer, p.18.

τηλεπικοινωνίες, ο τουρισμός, το περιβάλλον, η γεωργία, η δημόσια υγεία, η δημοκρατία, η καταπολέμηση των ναρκωτικών και ο πολιτισμός⁹⁸.

Ταυτόχρονα, το 1995 η Ένωση υπέγραψε τη συμφωνία πλαίσιο για τη συνεργασία με τη Mercosur. Η συμφωνία αυτή ορίζει τους στόχους της ενίσχυσης των αμοιβαίων σχέσεων και της προετοιμασίας για τη δημιουργία μιας διαπεριφερειακής ένωσης πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα. Καθορίζει επίσης ένα θεσμικό πλαίσιο για τακτικό και συστηματικό διάλογο, που αποτελείται από μια Μικτή Επιτροπή Συνεργασίας (τεχνική ομάδα αρμόδια για τη διατύπωση προτάσεων) και μια υποεπιτροπή Εμπορίου⁹⁹.

Λόγω της ανάπτυξη της Βραζιλίας σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο στην παγκόσμια σκηνή και της βραδείας προόδου στις σχέσεις ΕΕ-Mercosur, οι Βρυξέλλες αντιλήφθηκαν τη σημασία της διατήρησης και ενίσχυσης των εμπορικών σχέσεων με τη Βραζιλία. Έτσι, στις 19 Ιανουαρίου του 2004, η Ένωση υπέγραψε συμφωνία επιστημονικής συνεργασίας με τη Βραζιλία, με σκοπό την υποστήριξη της έρευνας και την προώθηση της επιστήμης. Σύμφωνα με το άρθρο 4, η συμφωνία καλύπτει τους ακόλουθους τομείς: βιοτεχνολογία, τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών, βιοπληροφορική, μικροτεχνολογίες και νανοτεχνολογίες, έρευνα στον τομέα των υλικών, διαχείριση και βιώσιμη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων, βιοασφάλεια, υγεία και ιατρική, αεροναυπηγική¹⁰⁰.

Το 2006 έλαβε χώρα η πρώτη επίσημη επίσκεψη του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Βραζιλία, José Manuel Durão Barroso, η οποία απέδειξε το ήδη αυξανόμενο ενδιαφέρον της ΕΕ για τη Βραζιλία και τη σημασία της τελευταίας για την πρώτη, θέτοντας τις βάσεις στις οποίες θα πραγματοποιηθούν οι επόμενες διαπραγματεύσεις. Η συνάντηση αυτή κατέληξε σε μια κοινή δήλωση που εδραίωσε τις προθέσεις της δημιουργίας διμερών σχέσεων σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος, όπως οι επιστήμες, η τεχνολογία, η εκπαίδευση, η αειφόρος ανάπτυξη, το εμπόριο, οι μεταφορές, η γεωργία, το περιβάλλον και οι επενδύσεις. Στη συνάντηση αυτή πραγματοποιήθηκε συζήτηση γύρω από τη θεσμοθέτηση της στρατηγικής εταιρικής σχέσης, που έλαβε χώρα το επόμενο έτος¹⁰¹.

⁹⁸Ibid.

⁹⁹Savini, M., (2001), As negociações comerciais entre o Mercosul e a União Europeia, *Revista brasileira de política internacional*, p. 112.

¹⁰⁰Ibid.

¹⁰¹Dantas, F. S., (2011), *A singularização das relações Brasil-União Europeia (1960-2010)*, Brasília: Instituto de Relações Internacionais - Universidade de Brasília, p. 56.

Τον Ιούλιο του 2007, στη Λισαβόνα, ανακοινώθηκε η έναρξη λειτουργίας της Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης ΕΕ-Βραζιλίας, με τη διεξαγωγή της πρώτης Συνόδου Κορυφής. Αυτή η πρώτη συνάντηση σηματοδότησε την πραγματική έναρξη της εταιρικής σχέσης μέσα από γύρους διαπραγματεύσεων. Με την επισημοποίηση της εταιρικής σχέσης, Βραζιλία και ΕΕ πραγματοποίησαν το πρώτο κοινό πολυετές σχέδιο δράσης (2008-2011), με το οποίο έθεταν συγκεκριμένους στόχους που σχετίζονταν με την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καταπολέμηση της φτώχειας¹⁰².

Το 2008, στο Ρίο ντε Τζανέιρο, με την ευκαιρία της επίσκεψης του Προέδρου του Συμβουλίου της Ένωσης, Νικολά Σαρκοζί και του Προέδρου της Κομισιόν, κ. Barroso, έλαβε χώρα η δεύτερη Σύνοδος Κορυφής, όπου συζητήθηκαν κυρίως περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη, η ρύπανση του Αμαζονίου και η αποψίλωση των δασών του. Τα μέρη επανέλαβαν επίσης την ανάγκη αποφυγής του εμπορικού προστατευτισμού και προώθησης των διαπραγματεύσεων. Το επόμενο έτος, ο τότε Πρόεδρος της Βραζιλίας Luiz Inácio Lula da Silva επισκέφθηκε τη Στοκχόλμη, την περίοδο που στην Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρισκόταν η Σουηδία και έτσι έλαβε χώρα και η τρίτη Σύνοδος Κορυφής¹⁰³.

Το 2010, ο τότε Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Herman Van Rompuy και ο Barroso πραγματοποιούν επίσκεψη στη Βραζιλία, οπότε και έλαβε χώρα η τέταρτη Σύνοδος Κορυφής. Το 2011, η τότε Πρόεδρος της Βραζιλίας Dilma Roussef επισκέπτεται την έδρα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες, όπου διεξήχθη η πέμπτη Σύνοδος Κορυφής, ενώ καταρτίστηκε το δεύτερο κοινό σχέδιο δράσης για την περίοδο 2012-2014, με στόχο την ενίσχυση και τη διάρθρωση της διμερούς συνεργασίας. Το 2013, η έκτη Σύνοδος Κορυφής λαμβάνει χώρα στη Βραζιλία, με την ευκαιρία της δεύτερης επίσκεψης των Rompuy και Barroso. Τέλος, το 2014 διεξήχθη η έβδομη και τελευταία σύνοδος κορυφής στις Βρυξέλλες, με την επίσκεψη της Προέδρου Roussef, όπου τα μέρη επανέλαβαν την πρόθεσή τους για διαπραγμάτευση της διαπεριφερειακής συμφωνία σύνδεσης Mercosur-ΕΕ¹⁰⁴.

¹⁰²Dri, C. F., (2009), *As estratégias por trás da parceria estratégica Brasil-União Europeia*, *Mundorama*, pp. 17.

¹⁰³Vasconcelos, A. S., (2015), *A parceria estratégica UE-Brasil*, Lisboa: Universidade de Lisboa, p. 16.

¹⁰⁴Ibid.

2.2. Οι λόγοι που οδήγησαν στη Στρατηγική Εταιρική Σχέση

Όπως προαναφέρθηκε ήδη, η Ένωση αποτελεί το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο για τη Βραζιλία, αντιπροσωπεύοντας μάλιστα το 22,5% των συνολικών της εισαγωγών για το έτος 2012¹⁰⁵. Ωστόσο, από το 2014 η Βραζιλία δεν επωφελείται πλέον από το Σύστημα Γενικευμένων Δασμολογικών Προτιμήσεων¹⁰⁶ (ΣΓΠ) της ΕΕ, χάνοντας έτσι την προτιμησιακή δασμολογική αντιμετώπιση που απολάμβανε μέχρι τότε για τα εξαγόμενα προϊόντα της προς την ΕΕ, καθώς θεωρείται πλέον χώρα ανώτερου μεσαίου εισοδήματος¹⁰⁷. Δεδομένου ότι η Βραζιλία επανέλαβε τις συνομιλίες σχετικά με μια πιθανή συμφωνία ΕΕ-Mercosur το 2013, δίνοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα για μεμονωμένες διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών της Mercosur, η διαμόρφωση μιας προτιμησιακής εμπορικής συμφωνίας θα μπορούσε να αντιστρέψει την απώλεια αυτής της προτιμησιακής μεταχείρισης από το ευρωπαϊκό μπλοκ.

Μπορεί δε η ΕΕ να αποτελεί για τη Βραζιλία το μεγαλύτερο εμπορικό της εταίρο¹⁰⁸, εντούτοις αυτό δεν είναι αμφίδρομο, καθώς για την ΕΕ η Βραζιλία αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 1% των συνολικών εισαγωγών και εξαγωγών της¹⁰⁹. Ωστόσο, αυτό δεν αναιρεί τις πολύ σημαντικές δυνατότητες που υπάρχουν στην εξέλιξη των μεταξύ τους εμπορικών σχέσεων. Η ΕΕ εξάγει στη βραζιλιάνικη αγορά κυρίως κεφαλαιουχικά αγαθά και υπηρεσίες, ενώ η ευρωπαϊκή αγορά δέχεται ως επί το πλείστον από τη Βραζιλία πρώτες ύλες και τρόφιμα¹¹⁰. Παράλληλα, οι ευρωπαϊκές

¹⁰⁵Ministério do Desenvolvimento, Indústria e Comércio Exterior, MDIC, 2014b. Balança Comercial Brasileira.

¹⁰⁶Το Σύστημα Γενικευμένων Δασμολογικών Προτιμήσεων (ΣΓΠ) της ΕΕ επιτρέπει στις αναπτυσσόμενες χώρες να πληρώνουν χαμηλότερους δασμούς για τις εξαγωγές τους προς την ΕΕ. Αυτό βοηθά στην τόνωση των οικονομιών τους. Το Σύστημα αυτό διέπεται από τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 978/2012, όπου η ΕΕ συμφώνησε νέους κανόνες για τον επαναπροσδιορισμό του εν λόγω συστήματος, το οποίο λειτουργεί από το 1971. Οι κανόνες αυτοί καθιστούν το σύστημα πιο διαφανές και προβλέψιμο για τις δικαιούχους χώρες, ιδίως αν λάβει κανείς υπ' όψιν τη μεταβαλλόμενη διάρθρωση του παγκόσμιου εμπορίου κατά την τελευταία δεκαετία. Το σύστημα επικεντρώνεται πλέον στις χώρες που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη. Στον Κανονισμό δεν περιλαμβάνονται πλέον χώρες που ήδη απολαμβάνουν προτιμήσεων στο πλαίσιο συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου με την ΕΕ ή άλλων «αυτόνομων» καθεστώτων (συνήθως προσωρινών, εν αναμονή της σύναψης πληρέστερων και πιο μακροπρόθεσμων συμφωνιών με την ΕΕ).

¹⁰⁷Βλ. για τον αναθεωρημένο κατάλογο των επωφελούμενων χωρών από το ΣΓΠΠ στην ιστοθεση: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/itcdtsbmisc62rev6_en.pdf [Προσπελάστηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁰⁸Carvalho, R.G., (2009), Aproveitamento das relações entre Pernambuco e Portugal: uma análise do comércio potencial versus comércio efetivo, *Rev.Econ*, Nordeste 40, pp. 81–98.

¹⁰⁹Hoffmann, A.R., (2012), *A União Europeia como parceiro para o desenvolvimento*, Rio de Janeiro: Konrad-Adenauer-Stiftung, p.28.

¹¹⁰Insaurregi Megiato, E. - Massuquettia, A. & Zago de Azevedo, A.F., (2016), Impactos da integração do Brasil com a União Europeia através de um modelo de equilíbrio geral, *Economia* 17, 16.01.2016, p. 128.

εταιρείες πληρούν τη ζήτηση της Βραζιλίας σε μηχανήματα, εξοπλισμό και χημικά προϊόντα¹¹¹. Είναι δε αξιοσημείωτο ότι, παρόλο που το 50% περίπου των βραζιλιάνικων εξαγωγών προς την ΕΕ αποτελούν βασικά αγαθά (κυρίως τρόφιμα), η Βραζιλία εξάγει επίσης προς την ευρωπαϊκή αγορά μηχανήματα, αεροσκάφη, σίδηρο, χάλυβα, καθώς και μεταποιημένα προϊόντα.

2.2.1. Τα συμφέροντα της Βραζιλίας

Μόνο το γεγονός ότι η ΕΕ συνιστά το σημαντικότερο εμπορικό εταίρο της Βραζιλίας, θα μπορούσε να θεωρηθεί επαρκής λόγος για να δικαιολογηθεί το ενδιαφέρον της τελευταίας για μια στρατηγική εταιρική σχέση με την πρώτη. Υπήρξαν βέβαια και άλλες πολιτικές σκοπιμότητες που οδήγησαν τη Βραζιλία στην επιδίωξη υλοποίησης αυτής της εταιρικής σχέσης.

«Η διεθνής αξιοπιστία της Βραζιλίας πηγάει, σε μεγάλο βαθμό, από τις αρχές που καθοδηγούν την εξωτερική της πολιτική. Είμαστε μια ειρηνική χώρα, μια χώρα που τηρεί το διεθνές δίκαιο και σέβεται τα κυριαρχικά δικαιώματα των άλλων κρατών. Επιλέγουμε να διευθετήσουμε διπλωματικά τις διαφωνίες μας και ενθαρρύνουμε τους άλλους να ενεργούν με τον ίδιο τρόπο. Θεωρούμε το διάλογο και τη διπλωματία ως το κύριο μέσο επίλυσης συγκρούσεων και λήψης αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο. Αυτά τα χαρακτηριστικά της εξωτερικής μας πολιτικής έχουν διατηρηθεί με την πάροδο του χρόνου. Οι όποιες αποκλίσεις ήταν σπάνιες και βραχύβιες¹¹²». Σύμφωνα λοιπόν με τον Celso Amorim, Υπουργό Εξωτερικών κατά τη διάρκεια των προεδριών του Lula da Silva, η εξωτερική πολιτική της Βραζιλίας αποτελεί σημαντική προτεραιότητα για τη χώρα.

Ήδη πάντως από το 1990 διαφαινόταν η ύπαρξη δύο διαφορετικών πολιτικών στόχων όσον αφορά τη διεθνή παρουσία της χώρας. Ο πρώτος θεωρεί υψηλής σπουδαιότητας τις σχέσεις Νότου-Νότου και επιδιώκει έναν πιο ηγετικό ρόλο για τη Βραζιλία στη Νότια Αμερική. Παράλληλα, δίνει έμφαση σε μια πιο αυτόνομη θέση της Βραζιλίας στη διεθνή πολιτική σκηνή, μέσω της συμμετοχής της χώρας στο

¹¹¹Για το έτος 2014 το 90% των εισαγωγών της Βραζιλίας από την ΕΕ αφορά μεταποιημένα προϊόντα, μέσα μεταφοράς, χημικά προϊόντα, καθώς και προϊόντα υψηλής τεχνολογικής έντασης, σύμφωνα με στοιχεία που αντλήθηκαν από την Ιστοσελίδα του Υπουργείου Ανάπτυξης, Βιομηχανίας και Εξωτερικού Εμπορίου της Βραζιλίας (Ministério do Desenvolvimento, Indústria e Comércio Exterior): <http://www.mdic.gov.br/sitio/interna/interna.php?area=5&menu=567> [Προσπελάστηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2018].

¹¹²Amorim, C., (2010), Brazilian foreign policy under President Lula (2003-2010): an overview, *Revista Brasileira de política Internacional*, p. 214.

Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών¹¹³. Ο δεύτερος υποστηρίζει μεν τις στρατηγικές του πρώτου, αλλά επιδιώκει μια λιγότερο ακραιφνή ηγεσία στη Λατινική Αμερική¹¹⁴.

Η κυβέρνηση da Silva εργάστηκε σε δύο μέτωπα. Αφενός, ενίσχυσε τη θέση της Βραζιλίας στον ΟΗΕ, με μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, έδωσε προτεραιότητα στις σχέσεις Νότου-Νότου και υποστήριξε τις διαπραγματεύσεις μεταξύ της Mercosur και της Ένωσης. Από την άλλη πλευρά, ακολούθησε μια εμπορική πολιτική, δυνάμει της οποίας αναζητήθηκαν νέες αγορές, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εξαγωγών και του πλεονάσματος. Παράλληλα, ενισχύθηκε η θέση της Βραζιλίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), μέσω κοινών δράσεων με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες¹¹⁵.

Στην ίδια κατεύθυνση¹¹⁶, ο Lula da Silva χρησιμοποιεί μια στρατηγική που δίνει έμφαση στη συνεργασία τόσο με τις χώρες του Νότου, όσο και με εκείνες του Βορρά, προσαρμόζοντας ανάλογα την εξωτερική πολιτική της χώρας. Διέκρινε έτσι τους εταίρους σε πολιτικούς και εμπορικούς¹¹⁷. Ο da Silva θεωρούσε ότι η χώρα θα μπορούσε να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο και για το λόγο αυτό καταβλήθηκαν συγκεκριμένες προσπάθειες, προκειμένου να αποτελέσει η Βραζιλία έναν σημαντικό παράγοντα στη διεθνή πολιτική και εμπορική σκηνή. Οι περισσότερες από τις νέες πρωτοβουλίες βρίσκονται στο στάδιο διεθνών εμπορικών διαπραγματεύσεων με τις υπόλοιπες αναδυόμενες οικονομίες, ιδίως με την Ινδία, τη Νότια Αφρική και την Κίνα, καθώς με και τις γειτονικές χώρες της Νότιας Αμερικής¹¹⁸.

Ο ακαδημαϊκός κόσμος της Βραζιλίας χαιρέτισε την εταιρική σχέση με την ΕΕ, καθώς θεωρήθηκε ένα εργαλείο για την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας της χώρας σε διεθνές επίπεδο και της εγγύτητάς της με την Ευρώπη¹¹⁹. Έτσι, «στο πλαίσιο της στρατηγικής εταιρικής σχέσης με την ΕΕ, η Βραζιλία θα τυγχάνει προνομιακής μεταχείρισης σε σχέση με άλλα κράτη μέσα και έξω από τη Λατινική

¹¹³Saraiva, M. G., (2007), O segundo mandato de Lula e a política externa: poucas novidades, *Carta Internacional*, p. 22.

¹¹⁴Ibid.

¹¹⁵Ibid, σελ. 23.

¹¹⁶Vigevani, T. & Cepaluni, G., (2007), A política Externa de Lula da Silva: A Estratégia da Autonomia pela Diversificação, *Contexto Internacional* - Vol.29 - No 2, p. 283.

¹¹⁷Matos, B., (2010), *A autonomia pela fiversificação, uma reedição da política*, Belo Horizonte: Centro Universitário de Belo Horizonte, p.5.

¹¹⁸Almeida, P. R., (2004), Uma política externa engajada: a diplomacia do governo Lula, *Revista Brasileira de Política Internacional* - Vol. 47 - No 1, p. 164.

¹¹⁹Saraiva, ó.π., σελ. 409.

Αμερική. Εν ολίγοις, η συμφωνία ήταν μια έκφραση του σεβασμού της ΕΕ για το ρόλο της χώρας στο διεθνές περιβάλλον. Η απόκτηση διεθνούς σεβασμού κρίθηκε ουσιώδους σημασίας για τις προσπάθειες που καταβάλλει η Βραζιλία να ακουστεί η φωνή της στα παγκόσμια οικονομικά φόρουμς, όπου λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις που επηρεάζουν την παγκόσμια οικονομία και, ακόμη περισσότερο, να βελτιώσει τα διαπιστευτήριά της ως υποψήφια για μια μόνιμη έδρα στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών χώρα¹²⁰».

Όσον αφορά την ενίσχυση της σταθερότητας και της ανάπτυξης στη Λατινική Αμερική, η Βραζιλία ευνοείται από τη στρατηγική εταιρική σχέση, δεδομένου ότι η Ένωση είναι σε θέση να μεταφέρει τις εμπειρίες και την τεχνογνωσία της στην περιφερειακή αυτή ολοκλήρωση. Σε μια χώρα που μαστίζεται από μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, που καταδικάζουν σε φτωχοποίηση ένα υψηλό ποσοστό του πληθυσμού, η Βραζιλία, για να επιτύχει τους στόχους της χιλιετίας¹²¹, θεωρεί την εταιρική σχέση ως μέσον ανάπτυξης. Έτσι, με την ιδιόμορφη αυτή «ένταξη» στους κόλπους της ΕΕ, η Βραζιλία έχει την ευκαιρία αφενός να ελαχιστοποιήσει τις ανισότητες, αφετέρου να προωθήσει την ολοκλήρωση σε περιφερειακό επίπεδο, αυξάνοντας την αξιοπιστία της χώρας στο πλαίσιο και της Mercosur.

2.2.2. Τα συμφέροντα της ΕΕ

Η Βραζιλία παρουσιάζει συνάφεια με τα εμπορικά πρότυπα που θέτει η ΕΕ προκειμένου να υπογράψει εμπορικές συμφωνίες, είναι όμως ενδιαφέρον να δούμε τι οδήγησε την Ένωση να αυξήσει το ενδιαφέρον της για τη στρατηγική εταιρική σχέση με τη Βραζιλία. Οφείλεται στη γεωγραφική θέση της Βραζιλίας ή μήπως στη σημασία της τελευταίας στις διαπραγματεύσεις με τη Mercosur; Σε αυτή την ενότητα θα αναλυθούν οι λόγοι που οδήγησαν την Ένωση να επιλέξει τη Βραζιλία ως στρατηγικό εταίρο.

¹²⁰Ferreira-Pereira, ό.π., σελ. 14.

¹²¹Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών είναι η εξάλειψη της πείνας και της ακραίας φτώχειας, η ύπαρξη ποιοτικής βασικής εκπαίδευση για όλους, η ισότητα των φύλων και η ενίσχυση της θέσης των γυναικών, η μείωση της παιδικής θνησιμότητας, η βελτίωση των συνθηκών υγείας των εγκύων γυναικών, η καταπολέμηση του AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών, ο σεβασμός στο περιβάλλον, η ύπαρξη παγκόσμιων εταιρικών σχέσεων για την ανάπτυξη. Οι στόχοι είναι διαθέσιμοι στην ιστοθέση: <http://www.un.org/millenniumgoals/> [Προσπελάστηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2018].

Κατά την άποψη του καθηγητή Amado Luiz Cervo του Πανεπιστημίου της Μπραζιλία, «η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί τη Βραζιλία στρατηγικό εταίρο τόσο λόγω της Mercosur όσο και λόγω του ειδικού διπλωματικού βάρους που φέρει πλέον η χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο. Για το λόγο αυτό η ΕΕ έδωσε ψήφο εμπιστοσύνης στη Βραζιλία, καθιστώντας τη το μοναδικό στρατηγικό της εταίρο στη Λατινική Αμερική¹²²».

Κατά τα τελευταία χρόνια η Βραζιλία καθίσταται ένας όλο και σημαντικότερος παγκόσμιος παράγοντας και βασικός συνομιλητής της ΕΕ. Ωστόσο, μέχρι το 2007 ο διάλογος ΕΕ-Βραζιλίας δεν είχε αξιοποιηθεί επαρκώς και διεξαγόταν κυρίως στο πλαίσιο του διαλόγου ΕΕ-Mercosur. Η Βραζιλία είναι η τελευταία χώρα της ομάδας BRICS που συνομίλησε με την ΕΕ σε επίπεδο συνόδου κορυφής. Αποτέλεσε λοιπόν επιδίωξη της ΕΕ να αντιμετωπιστεί η Βραζιλία τόσο ως στρατηγικός εταίρος, όσο και ως μείζονος σημασίας οικονομικός παράγοντας στη Λατινική Αμερική, αλλά και ως περιφερειακός ηγέτης¹²³.

Η εντατικοποίηση και διαφοροποίηση των διμερών σχέσεων ΕΕ-Βραζιλίας κατέστησε αναγκαίο ένα παγκόσμιο, συνεκτικό και συντονισμένο πλαίσιο για τις σχέσεις των δύο πλευρών. Ο νέος οικονομικός και πολιτικός ρόλος που διαδραματίζει η χώρα αυτή αναθέτει στην Βραζιλία νέες ευθύνες ως ηγετικής χώρας σε παγκόσμιο επίπεδο. Άλλωστε, η ΕΕ διατηρεί ένα ευρύ φάσμα σχέσεων με τη Βραζιλία στη βάση των ισχυρών ιστορικών και πολιτιστικών τους δεσμών¹²⁴. Η ΕΕ και η Βραζιλία έχουν κοινές βασικές αξίες και ενδιαφέροντα, όπως ο σεβασμός του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ανησυχία για την κλιματική αλλαγή και η επιδίωξη της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής δικαιοσύνης εντός και εκτός των συνόρων τους. Η Βραζιλία είναι ένας από τους βασικούς συμμάχους της ΕΕ στην αντιμετώπιση αυτών και άλλων προκλήσεων στους διεθνείς οργανισμούς¹²⁵.

Σχεδόν μια ολόκληρη ήπειρος από μόνη της, χάρη στο δημογραφικό της βάρος και την οικονομική της ανάπτυξη, η Βραζιλία αναδεικνύεται σε φυσικό ηγέτη στη Νότια Αμερική και σε βασικό παράγοντα στη Λατινική Αμερική. Η Βραζιλία διεκδικεί πλέον ενεργά το ρόλο αυτόν στο πλαίσιο της Mercosur και βρίσκεται στην

¹²²Cervo, A. L., (2009), *O Brasil e a União Europeia*. Brasília: Thesaurus.

¹²³Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2007), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο*, (2007), *Για μια στρατηγική εταιρική σχέση ΕΕ-Βραζιλίας*, COM(2007) 281 τελικό, Βρυξέλλες, 30.5.2007. Η ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Για Μια ενισχυμένη εταιρική σχέση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Λατινικής Αμερικής», [COM (2005) 636 τελικό] θέτει τα θεμέλια για μια ισχυρότερη εταιρική σχέση με τη Λατινική Αμερική.

¹²⁴Ibid.

¹²⁵Ibid.

πρωτοπορία του κινήματος για την προώθηση της Νοτιοαμερικανικής Ένωσης Εθνών¹²⁶ (UNASUR).

Η Βραζιλία είναι χώρα καθοριστικής σημασίας για την επιτυχία των διαπραγματεύσεων ΕΕ-Mercosur, ένας στόχος στρατηγικής προτεραιότητας για την ΕΕ, οι οποίες δεν ολοκληρώθηκαν, καθώς δε σημειώθηκε πρόοδος στο κεφάλαιο περί εμπορίου, έτσι ώστε κατέστη αδύνατη η σύναψη μιας ευρύτερης στρατηγικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και της Mercosur. Η θετική καθοδήγηση από τη Βραζιλία θα μπορούσε να δώσει ώθηση στις διαπραγματεύσεις με τη Mercosur¹²⁷. Από εμπορικής άποψης, η Βραζιλία αποτελεί μείζον επενδυτικό κέντρο για την ΕΕ στη Λατινική Αμερική και αγορά που προσφέρει πολλές νέες ευκαιρίες στις επιχειρήσεις της ΕΕ. Διαθέτει άλλωστε έναν τεράστιο φυσικό πλούτο, αναγνωρισμένη επιστημονική και ακαδημαϊκή αριστεία, καθώς και μεγάλη διαφοροποίηση της οικονομίας και τεράστια εσωτερική αγορά¹²⁸.

Για την Ένωση, η ενδυνάμωση και η σύσφιξη των σχέσεων με τη Βραζιλία είναι προς το συμφέρον αμφοτέρων των μερών. Τόσο η Βραζιλία όσο και η ΕΕ συμμερίζονται την αντίληψη ότι οι σημερινές παγκόσμιες προκλήσεις μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο μέσω ενός πολυμερούς πλαισίου με επίκεντρο έναν ισχυρό ΟΗΕ. Από τη μεταρρύθμιση του ΟΗΕ μέχρι την κλιματική αλλαγή, από τον αφοπλισμό μέχρι το παγκόσμιο εμπόριο, η Βραζιλία διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στη γεφύρωση των διαφορών που εμποδίζουν την πραγματοποίηση προόδου σε θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος¹²⁹.

Η ΕΕ, εκτιμώντας ιδιαίτερα τη δέσμευση της Βραζιλίας να διαδραματίσει εξέχοντα ρόλο σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις, εκτιμά πως υπάρχει ευρύ περιθώριο συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ της ίδιας και της Βραζιλίας στην επιβολή και διατήρηση της ειρήνης. Η ΕΕ και η Βραζιλία επί μακρόν συμμερίζονται ένα ευρύ φάσμα κοινών αξιών και ενδιαφερόντων όσον αφορά την προώθηση και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εδραίωση της δημοκρατίας και του

¹²⁶Η Union Sudamericana – UNASUR – ιδρύθηκε επίσημα σε σύνοδο κορυφής στη Βενεζουέλα τον Απρίλιο 2007.

¹²⁷Ibid. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Mercosur θα έβγαине πιθανώς κερδισμένη στην περίπτωση μιας διαπεριφερειακής σύνδεσης, στην οποία τα κράτη μέλη της θα διέδρυναν την πρόσβαση των γεωργικών τους προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά, την ώρα που η ΕΕ αναζητά καλύτερες συνθήκες για τις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων της σε εταιρείες παροχής υπηρεσιών με συμφέροντα στη Mercosur. Βλ. Massuquetti, A. et al., (2014), *As relações comerciais agrícolas entre MERCOSUL e UE no período 2000–2010, Soc. Desenvol., Rural* 8, 20–42.

¹²⁸Ibid.

¹²⁹Ibid.

κράτους δικαίου, καθώς και της χρηστής διακυβέρνησης. Είναι και οι δύο υπέρμαχοι της δημιουργίας ενός περιεκτικού συνόλου παγκόσμιων κανόνων και μιας σειράς εργαλείων εφαρμογής τους¹³⁰.

Επιπρόσθετα, η Βραζιλία είναι ο φύλακας των μεγαλύτερων εκτάσεων τροπικών δασών που απομένουν στον κόσμο και αποφασιστικής σημασίας εταίρος της ΕΕ στην εκστρατεία υπέρ της ανάληψης ενεργότερης δράσης σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την αναχαίτιση της μείωσης της βιοποικιλότητας¹³¹. Η ΕΕ και η Βραζιλία αισθάνονται επίσης ιδιαίτερη ανησυχία για άλλες περιβαλλοντικές προκλήσεις, κυρίως δε για την προστασία των δασών, την παγκόσμια πρόκληση του υδραργύρου και τα μη αειφόρα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής. Εκτός από τη συνεργασία τους στη διεθνή σκηνή, η ΕΕ και η Βραζιλία διεξάγουν διμερείς διαβουλεύσεις σε σειρά περιβαλλοντικών θεμάτων, όπως η κλιματική αλλαγή, η βιοποικιλότητα και η αποψίλωση των δασών, συμπεριλαμβανομένου του ρόλου των ιθαγενών πληθυσμών¹³².

Η Βραζιλία επίσης ήταν η πρώτη χώρα που ανέπτυξε με επιτυχία μια σημαντικότερη παραγωγή τοπικών βιοκαυσίμων, η οποία έχει τεράστιες δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης. Διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο σε όλα τα στάδια της παραγωγής, της διανομής και της κατανάλωσης βιοκαυσίμων. Η ΕΕ και η Βραζιλία συμμερίζονται την πεποίθηση ότι η συνεργασία στον τομέα αυτόν είναι αμοιβαίως επωφελής: έχει δημιουργηθεί μια εταιρική σχέση στο πλαίσιο του διεθνούς φόρουμ για τα βιοκαύσιμα, μιας πρωτοβουλίας της Βραζιλίας που ξεκίνησε τον Μάρτιο 2007. Το φόρουμ αυτό συμβάλλει στην ανάπτυξη κοινών προτύπων με σκοπό την προώθηση μιας διεθνούς αγοράς βιοκαυσίμων εξασφαλίζοντας παράλληλα τον αειφόρο χαρακτήρα της παραγωγής καθώς και απτά αποτελέσματα στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ασχολείται επίσης με άλλους στόχους σχετικούς με την αειφόρο ανάπτυξη¹³³.

Κατά τα τελευταία έτη, η Βραζιλία συνέσφιξε τις σχέσεις της με τους γείτονές της, ιδίως με την Αργεντινή, με την οποία συνήψε «στρατηγική σχέση». Στο πολιτικό μέτωπο, η Βραζιλία έχει γίνει βασικός στυλοβάτης της σταθερότητας της Νότιας Αμερικής. Μπόρεσε να αντιμετωπίσει προκλήσεις που εμφανίζονται σε πολλές χώρες της περιοχής (όπως η κοινωνική συνοχή) στο πλαίσιο του πολιτικού και θεσμικού της

¹³⁰Ibid.

¹³¹Ibid.

¹³²Ibid.

¹³³Ibid.

συστήματος. Η Βραζιλία υπήρξε πρωτοπόρος στις προσπάθειες εμβάθυνσης της ολοκλήρωσης της Νότιας Αμερικής, τόσο μέσω της Mercosur όσο και με την ίδρυση της Νοτιοαμερικανικής Κοινότητας Εθνών τον Δεκέμβριο 2004, η οποία οδήγησε στην ίδρυση της UNASUR, στην περιφερειακή διάσκεψη κορυφής τον Απρίλιο 2007. Στους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, της ύδρευσης και των μεταφορών, η διασυνδεσιμότητα αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την προώθηση της σταθερότητας και της ευημερίας στη Λατινική Αμερική. Η συμμετοχή της Βραζιλίας σε οποιοδήποτε μεγάλο περιφερειακό ενεργειακό πρόγραμμα αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη συνεισφορά της χώρας αυτής στις ενεργειακές υποδομές της περιφέρειας. Η ανάπτυξη διωκεάνιων διαδρόμων σε παναμερικανικούς άξονες επέτρεψε στη Βραζιλία να ενσωματωθεί ακόμα περισσότερο στο δίκτυο μεταφορών της Λατινικής Αμερικής. Η Βραζιλία μπορεί να διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στη συνεργασία ΕΕ-Λατινικής Αμερικής-Καραϊβικής¹³⁴.

Άλλωστε, η σπουδαιότητα και η επιρροή της Βραζιλίας και της τεράστιας αγοράς της στη Mercosur είναι προφανής. Το 2005 η Βραζιλία κάλυπτε σχεδόν το 80% του ΑΕΠ ολόκληρης της Mercosur. Επιπλέον, η Βραζιλία είναι η ατμομηχανή της οικονομίας της Νότιας Αμερικής και οι κατευθύνσεις της οικονομικής της πολιτικής έχουν επίδραση στην οικονομική σταθερότητα και στη διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης ολόκληρης της περιφέρειας. Λόγω της σπουδαιότητας της Βραζιλίας στη Mercosur, η ενίσχυση των πολιτικών δεσμών της ΕΕ με μια χώρα με τόσο κρίσιμη σημασία δεν μπορεί παρά να ωφελήσει τις ευρύτερες σχέσεις ΕΕ-Mercosur. Μέσω της μεταφοράς των γνώσεων που διαθέτει σχετικά με την ΕΕ και της εμπειρίας που απέκτησε κατά τις διαπραγματεύσεις για μια κοινή ατζέντα με την ΕΕ, η Βραζιλία είναι σε θέση να υποστηρίξει καλύτερα τις προσπάθειες της Mercosur για την οικοδόμηση μιας κοινής αγοράς και μιας πολιτικής ένωσης¹³⁵.

Η Βραζιλία, τέλος, αποτελεί τη σημαντικότερη αγορά της Λατινικής Αμερικής για την ΕΕ, δεδομένου ότι καλύπτει το ένα τρίτο του συνόλου των συναλλαγών της ΕΕ με την εν λόγω περιφέρεια, ενώ οι διμερείς εμπορικές ροές παρουσιάζουν διψήφιο ρυθμό ανάπτυξης κατά τα τελευταία χρόνια. Μεταξύ όλων των χωρών της ομάδας BRICS, η Βραζιλία είναι αυτή που έχει προσελκύσει τις περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις της ΕΕ, με απόθεμα επενδύσεων που προσέγγιζε τα 80,1 δισ. Ευρώ το 2007. Η Βραζιλία είναι επίσης σημαντικός

¹³⁴Ibid.

¹³⁵Ibid.

επενδυτής στην ΕΕ, ιδίως σε τομείς όπως το εμπόριο, η εξορυκτική βιομηχανία και οι κατασκευές¹³⁶.

2.3. Η Στρατηγική Εταιρική Σχέση ΕΕ-Βραζιλίας

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με το περιεχόμενο της στρατηγικής εταιρικής σχέσης, τα θέματα που αυτό καλύπτει, καθώς και τα αποτελέσματα που επήλθαν κατά τη διάρκεια αυτών των ένδεκα ετών (2007-2018) εταιρικής σχέσης. Η κοινοπραξία ΕΕ-Βραζιλίας συνιστά απόρροια των προσπαθειών των δύο μερών να επιδιώξουν την περαιτέρω αναγνώρισή τους στην παγκόσμια εμπορική σκηνή¹³⁷. Η στρατηγική εταιρική σχέση υπογράφηκε στις 4 Ιουλίου 2007 και αποσκοπεί, αφενός μεν στη διεύρυνση των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων, την ενότητα των λαών και την παγκοσμιοποίηση, αφετέρου δε στην ενίσχυση του διαλόγου σχετικά με τις τομεακές πολιτικές και, κυρίως, στην ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου μεταξύ των δύο μερών¹³⁸.

Αλλά τι καλύπτει πραγματικά η στρατηγική αυτή εταιρική σχέση; Θα έλεγε κανείς ότι ενσωματώνει ποικίλα θέματα, όπως για παράδειγμα η υπεράσπιση της πολυμέρειας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της συνεργασίας στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων. Αναφέρεται επίσης στη συνεργασία σε ζητήματα ασφάλειας, όπως η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας¹³⁹.

Μετά την υπογραφή της στρατηγικής εταιρικής σχέσης, υποβλήθηκαν δύο κοινά σχέδια δράσης. Το τρίτο σχέδιο έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης και βρίσκεται υπό επεξεργασία. Στο πλαίσιο της στρατηγικής εταιρικής σχέσης έλαβαν χώρα πολυμερείς συζητήσεις σχετικά με ζητήματα διεθνούς πολιτικής και διπλωματίας. Οι περισσότερες βέβαια από τις συζητήσεις επικεντρώθηκαν σε διμερή θέματα συνεργασίας και διεξήχθησαν μεταξύ των διπλωματών της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EYED) και των αντίστοιχων υπηρεσιών της Βραζιλίας, κυρίως του Υπουργείου Σχεδιασμού¹⁴⁰.

¹³⁶Ibid.

¹³⁷Ferreira-Pereira, ό.π., σελ. 2.

¹³⁸Patricio, R. D., (2011), O Brasil como parceiro estratégico da União Europeia: as relações Brasil-União Europeia, *International Political Science Association*.

¹³⁹Ferreira-Pereira, ό.π., σελ. 6.

¹⁴⁰Saraiva, ό.π., σελ. 2.

Το πρώτο κοινό σχέδιο δράσης που παρουσιάστηκε το 2008 επεδίωκε τη βελτίωση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο πλευρών. Αρχικά, αφορούσε πολυμερή θέματα, όπως προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας, προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής. Οι διμερείς διάλογοι αφορούσαν μεταξύ άλλων την κλιματική αλλαγή, την αιεφόρο ανάπτυξη, τις επενδύσεις και το εμπόριο, την κατοχύρωση πνευματικής ιδιοκτησίας, την κοινωνική ανάπτυξη, την πυρηνική ενέργεια και την επιστήμη. Ένα άλλο σημαντικό σημείο που περιλαμβάνεται στο πρώτο σχέδιο δράσης αφορά τη διαπεριφερειακή συνεργασία, υποδεικνύοντας τη σημασία της ισχυροποίησης της συνεργασίας ΕΕ-Mercosur¹⁴¹.

Το περιεχόμενο των δηλώσεων στο πρώτο κοινό σχέδιο δράσης αποδεικνύει ότι, παρόλο που ΕΕ και Βραζιλία υποτίθεται ότι είχαν τους ίδιους στόχους, εντούτοις η πρακτική που εφαρμόστηκε δεν ήταν σωστή. Παρά τις αρχικές προσδοκίες της Ένωσης και τις ελπίδες της Βραζιλίας, η ευθυγράμμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων αποδείχθηκε μια αρκετά δύσκολη υπόθεση. Οι διαφορές είναι σαφείς. Όσον αφορά τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια για παράδειγμα, τόσο η Βραζιλία όσο και η Ένωση υποστηρίζουν ότι οι διαφορές πρέπει να επιλύονται με διπλωματικά μέσα, ωστόσο, παρά τη φαινομενική σύγκλιση των θέσεων, τα μέρη τείνουν να υιοθετούν διαφορετικές πρακτικές. Για παράδειγμα το 2010, στην πυρηνική συμφωνία με το Ιράν, η Βραζιλία τάχθηκε με την πλευρά της Τουρκίας, μολονότι είναι επίσης υπέρ του διαλόγου και αναγνωρίζει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης κάθε έθνους, ενώ, αντίθετα, Γερμανία, Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο (κράτη μέλη της ΕΕ) υιοθέτησαν τη θέση των Ηνωμένων Πολιτειών¹⁴². Υπήρξαν επίσης διαφορές στις διαπραγματεύσεις στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), όπου η Βραζιλία ενδιαφέρθηκε να αυξήσει τη συμμετοχή της σε συμμαχία με τις άλλες χώρες BRICS. Τέλος, οι ελπίδες της Βραζιλίας για μεταρρύθμιση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ δεν έλαβε υποστήριξη από καμία ευρωπαϊκή χώρα¹⁴³.

Το 2011 παρουσιάστηκε το δεύτερο κοινό σχέδιο δράσης. Επικεντρώθηκε στην προώθηση του διαλόγου για την επίλυση διεθνών θεμάτων, όπως το περιβάλλον, η ειρήνη, η μεταρρύθμιση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, καθώς και ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δεύτερο κοινό σχέδιο δράσης κινήθηκε στο ίδιο σχεδόν μήκος κύματος με το πρώτο. Συζητήθηκαν επιπλέον ζητήματα που

¹⁴¹Ibid, σελ. 5.

¹⁴²Gratius, S, (2012), Brasil and the European Union: Between Balancing and Bandwagoning, *ESPO - European Strategic Partnership observatory*, p. 17.

¹⁴³Ibid.

άπτονται της διεθνούς ασφάλειας, όπως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος¹⁴⁴.

Οι δηλώσεις των τελευταίων συνόδων κορυφής που διεξήχθησαν το 2013 και το 2014 επικεντρώθηκαν κυρίως σε θέματα οικονομικά και εμπορικά. Μέχρι το 2015 όλα έβαιναν καλώς, ωστόσο την περίοδο μεταξύ 2015 και 2017 η πολιτική κρίση στη Βραζιλία άλλαξε τις προτεραιότητες της κυβέρνησης, αφήνοντας την εξωτερική πολιτική σε δεύτερη μοίρα. Έτσι, το τρίτο κοινό σχέδιο δράσης δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί¹⁴⁵.

Η στρατηγική εταιρική σχέση προϋποθέτει ότι Βραζιλία και ΕΕ έχουν στην πολιτική τους ατζέντα σε υψηλή θέση την ενδυνάμωση των μεταξύ τους σχέσεων, ενώ προγραμματίζεται ετήσια συνάντηση μεταξύ του Προέδρου της Βραζιλίας και του Υπουργού Εξωτερικών από τη μια πλευρά και από την άλλη μεριά των προέδρων της Κομισιόν και του Συμβουλίου, καθώς και του Υπατου Εκπροσώπου για θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της ΕΕ (ΥΠΕ ΚΕΠΠΑ), ο οποίος είναι αντιπρόεδρος της Κομισιόν και ηγείται της ΕΥΕΔ. Εκεί λαμβάνουν χώρα διάλογοι για πληθώρα θεμάτων, όπως η τρομοκρατία, η μετανάστευση, τα προβλήματα στη Μέση Ανατολή, η ενέργεια, η γεωργία και τα ναρκωτικά. Οι διάλογοι είναι διαρθρωμένοι σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που έχουν θεσπιστεί από κοινού στις διασκέψεις κορυφής ΕΕ-Βραζιλίας και περιλαμβάνονται στα κοινά σχέδια δράσης. Αποτελούν δε ένα επιτυχημένο μέσο προσέγγισης μεταξύ της Βραζιλίας και της ΕΕ¹⁴⁶.

2.3.1. Τα αποτελέσματα της Στρατηγικής Εταιρικής Σχέσης

Η στρατηγική εταιρική σχέση είχε αναμφίβολα ως αποτέλεσμα την προσέγγιση της Βραζιλίας με την Ένωση, μέσα και από τις δράσεις της ΕΥΕΔ στην περιοχή, ενώ αυξήθηκαν και οι επενδύσεις ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στη χώρα. Ωστόσο, η αναποτελεσματικότητα στις διαπραγματεύσεις των σχέσεων ΕΕ-Mercosur είχε επιπτώσεις και στις εμπορικές σχέσεις ΕΕ-Βραζιλίας. Για την Ένωση, η Βραζιλία αποτελούσε το συνδετικό της κρίκο με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, ενώ, ο ηγετικός ρόλος που διαφαινόταν ότι θα έπαιζε στην περιοχή έδωσε στην ΕΕ την εντύπωση ότι ήταν δυνατή η αντιμετώπιση των πρωτοβουλιών του Hugo Chávez. Η

¹⁴⁴Saraiva, ό.π., σελ. 11.

¹⁴⁵Ibid.

¹⁴⁶Ibid.

Βραζιλία ωστόσο δε θεωρούσε εαυτόν ως τον ηγέτη των χωρών της Λατινικής Αμερικής και επεδίωκε την όσο δυνατό στενότερη συνεργασία με τους γείτονές της¹⁴⁷.

Διαφορές παρατηρούνται επίσης σε θέματα που σχετίζονται με την αλλαγή του κλίματος, αν και αμφότερα τα μέρη εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους για την εφαρμογή του πρωτοκόλλου του Κιότο¹⁴⁸, ωστόσο οι διαπραγματεύσεις για την κλιματική αλλαγή ξεκινούν από διαφορετικές βάσεις: Κύρια αιτία εκπομπής CO₂ στη Βραζιλία αποτελεί η αποψίλωση των δασών του Αμαζονίου, ενώ στην Ευρώπη τα ορυκτά καύσιμα. Έτσι, η Ένωση επιλέγει μια νομικά δεσμευτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων, ενώ η Βραζιλία προτιμά περισσότερο εθελοντικές δράσεις¹⁴⁹.

Σε ό,τι αφορά τις εμπορικές ροές και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, αυτές δε μεταβλήθηκαν από τη στρατηγική εταιρική σχέση, γεγονός όμως που οφείλεται στην παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που ξέσπασε λίγο μετά την υπογραφή της εταιρικής σχέσης¹⁵⁰. Αν λοιπόν εστιάσει κανείς στην αναζήτηση απτών αποτελεσμάτων από την υπογραφή της στρατηγικής εταιρικής σχέσης σε εμπορικό επίπεδο, θα διαπιστώσει ότι δεν υπήρξε κάποια σημαντική εξέλιξη στις σχέσεις ΕΕ-Βραζιλίας. Η προστιθέμενη, πάντως, αξία της εταιρικής σχέσης έγκειται στη δημιουργία ενός πιο περιεκτικού πλαισίου συνεργασίας, το οποίο υπερβαίνει τα οικονομικά και εμπορικά ζητήματα και καλύπτει και τομείς ευρύτερα πολιτικής και διπλωματικής φύσεως, όπως π.χ. την ασφάλεια και τον πολιτισμό¹⁵¹.

2.4. Οι νέες προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν ΕΕ και Βραζιλία

Στις 4 Οκτωβρίου 2015 οι 12 χώρες που διαπραγματεύονταν την εταιρική σχέση μεταξύ των χωρών του Ειρηνικού (TPP) - Αυστραλία, Μπρουνέι, Νταρουσαλάμ, Καναδάς, Χιλή, Ιαπωνία, Μαλαισία, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Περού,

¹⁴⁷Ibid, σελ. 14.

¹⁴⁸Η σύμβαση πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος (UNFCCC) και το πρωτόκολλο του Κιότο αυτής, αποτελούν το μόνο διεθνές πλαίσιο για την καταπολέμηση των κλιματικών αλλαγών. Βλ.: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-03-154_el.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-03-154_el.htm) [Προσπελάστηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁴⁹Cervo, A. L., (2009), *O Brasil e a União Europeia*, Brasília: Thesaurus, σελ. 152.

¹⁵⁰Vasconcelos, ό.π., σελ. 35.

¹⁵¹Ferreira-Pereira, ό.π., σελ. 15.

Σιγκαπούρη, Ηνωμένες Πολιτείες και Βιετνάμ - ανακοίνωσαν την ολοκλήρωση μιας τελικής έκδοσης του λεγόμενου Συμφώνου Συνεργασίας των Δύο Πλευρών του Ειρηνικού. Η TPP είναι η μεγαλύτερη και ευρύτερη προτιμησιακή εμπορική συμφωνία που εγκρίθηκε από το τέλος του Γύρου της Ουρουγουάης το 1994. Η εταιρική σχέση περιλαμβάνει μια αγορά με συνολικό πληθυσμό περίπου 800 εκατομμύρια, ένα συνδυασμένο ΑΕΠ ύψους US \$ 28,5 τρισεκατομμυρίων που θα καλύψει το 40% της παγκόσμιας οικονομίας.

Πέρα από τους δασμούς, η TPP καθορίζει πλέον τους διεθνείς κανόνες εμπορίου για τον 21ο αιώνα. Η συμφωνία περιλαμβάνει τομείς όπως: το εμπόριο αγροτικών και βιομηχανικών αγαθών, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα ενδύματα, κανόνες καταγωγής, μέτρα υγειονομικού και φυτοϋγειονομικού ενδιαφέροντος, τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο, εμπορικές συναλλαγές και επενδύσεις, διασυνοριακό εμπόριο υπηρεσιών, ηλεκτρονικό εμπόριο, πολιτική ανταγωνισμού, κρατικές επιχειρήσεις και οριζόμενα μονοπώλια, πνευματική ιδιοκτησία, περιβάλλον, καταπολέμηση της διαφθοράς και διευθέτηση των διαφορών. Η TPP αποτελεί επίσης το θεσμικό πλαίσιο που θα ρυθμίζει τη δημιουργία αλυσίδων από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις της Βόρειας Αμερικής στην Περιφέρεια Ασίας-Ειρηνικού.

Το ενδιαφέρον λοιπόν της ΕΕ για την επέκταση των συμφωνιών σύνδεσης και οικονομικής εταιρικής σχέσης είναι μεγάλο, καθώς η TPP αυξάνει τον ανταγωνισμό για τα ηνία του παγκόσμιου εμπορίου τόσο με τις ΗΠΑ, όσο και με την Κίνα, η οποία, παρακολουθώντας τις εξελίξεις αυτές, ηγείται των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή της RCEP, μιας μεγάλης περιφερειακής συμφωνίας μεταξύ 15 χωρών από την Ασία και τον Ειρηνικό¹⁵².

Στις επόμενες ενότητες θα εξετάσουμε τις δυνατότητες που έχουν Βραζιλία και ΕΕ να βελτιώσουν τις οικονομικές και εμπορικές τους σχέσεις και να υπογραφεί επιτέλους μια συμφωνία οικονομικής εταιρικής σχέσης, τη στιγμή μάλιστα που οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της TTIP έχουν παγώσει. Για να συμβεί όμως αυτό κρίνεται αναγκαία η σύναψη της προτιμησιακής συμφωνίας μεταξύ της Mercosur και της Ένωσης. Κι αυτό γιατί η απόφαση 32/00 της Mercosur εμποδίζει

¹⁵²Οι διαπραγματεύσεις για την RCEP διεξάγονται μεταξύ των εξής χωρών: Αυστραλία, Μπρουνέι, Κίνα, Μιανμάρ, Καμπότζη, Ινδονησία, Λάος, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Βιετνάμ, Ινδία, Ιαπωνία, Νότια Κορέα και Νέα Ζηλανδία.

οποιοδήποτε κράτος μέλος της Mercosur να διαπραγματευτεί νέες συμφωνίες χωρίς τα υπόλοιπα μέλη¹⁵³.

2.5. Τα εμπορικά προφίλ ΕΕ και Βραζιλίας

Προκειμένου να γίνουν αντιληπτοί οι νέοι δρόμοι που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν η Βραζιλία και η Ένωση για να καταλήξουν σε μια εμπορική συμφωνία, πρέπει πρώτα να αναλυθούν οι τρέχουσες εμπορικές ροές στις οποίες συμμετέχουν οι δύο εταίροι. Η ΕΕ λοιπόν είναι ιστορικά ένας από τους πέντε πρώτους εμπορικούς εταίρους της Βραζιλίας¹⁵⁴.

Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ παρέμεινε σημαντική αγορά για τη Βραζιλία. Οι εξαγωγές της Βραζιλίας προς την ΕΕ το 2010 ήταν 43,3 δισ. δολάρια ΗΠΑ και 42,0 δισ. δολάρια το 2016, ενώ η αύξηση των εισαγωγών από 39,2 δις δολάρια ΗΠΑ το 2010 σε 46,7 δισεκατομμύρια δολάρια το 2016 έχει αντιστρέψει το εμπορικό ισοζύγιο υπέρ των Ευρωπαίων. Το 2010, η Βραζιλία είχε θετικό εμπορικό ισοζύγιο 4,2 δισ. δολαρίων ΗΠΑ και το 2016 έλλειμμα 4,6 δισ. δολαρίων ΗΠΑ με την ΕΕ¹⁵⁵. Η συμμετοχή της ΕΕ στις εξαγωγές και εισαγωγές της Βραζιλίας είναι εξαιρετικά σημαντική. Παρ'όλα αυτά, παρατηρείται μικρή μείωση της συμμετοχής της ΕΕ στις βραζιλιάνικες εξαγωγές. Την τελευταία εξαετία, η ΕΕ μείωσε τη συμμετοχή της από 21,46% σε 18,24%. Αναφορικά με τις εισαγωγές, η ΕΕ ήταν υπεύθυνη για το 20,80% όλων των εισαγωγών της Βραζιλίας το 2016¹⁵⁶.

2.5.1. Εμπορικές ροές

Η ανάλυση των γενικών εμπορικών ροών μεταξύ της Βραζιλίας και της ΕΕ είναι ένα μόνο μέρος της όλης εικόνας. Για να υπάρξει πληρέστερος χαρακτηρισμός της εμπορικής σχέσης μεταξύ των δύο πλευρών είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι εξαγωγές και οι εισαγωγές με συντελεστή αθροίσεως.

¹⁵³Βλ. την απόφαση στην ιστοθέση: <http://www.sice.oas.org/Trade/MRCSRS/Decisions/dec3200s.asp> [Προσπελάστηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁵⁴Άλλοι μεγάλοι εμπορικοί εταίροι της είναι η Αργεντινή και οι ΗΠΑ.

¹⁵⁵Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://www.mdic.gov.br/index.php> [Προσπελάστηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁵⁶Ibid.

Το Υπουργείο Ανάπτυξης, Βιομηχανίας και Εξωτερικού Εμπορίου (MDIC) της Βραζιλίας διέκρινε τρεις κατηγορίες¹⁵⁷, οι οποίες διερευνούνται εδώ: πρωτογενή προϊόντα, όπως καφές, σπόροι σόγιας, κρέας κλπ), ημιτελή προϊόντα (προϊόντα που δεν παραδίδονται για τελική χρήση στον καταναλωτή ή χρησιμοποιούνται ακόμη και ως ενδιάμεσο προϊόν, δηλαδή απαιτούν μια άλλη διαδικασία επεξεργασίας, όπως ακατέργαστη ζάχαρη, ακατέργαστο σογιέλαιο κλπ), προϊόντα που έχουν την τελική μορφή χρήσης τους όπως κρυσταλλική ζάχαρη, σογιέλαιο, χαρτί, κλπ).

2.5.1.1. Εμπόριο αγαθών

Η Βραζιλία είναι γνωστή για τη γεωργία της και τις εξαγωγών προϊόντων του πρωτογενούς τομέα παραγωγής. Οι εξαγωγές εμπορίου αγαθών προς στην ΕΕ το 2016 ανήλθαν σε 21,7 δισ. Δολάρια ΗΠΑ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Επιπρόσθετα, από το 2011 οι εξαγωγές εμπορίου αγαθών μειώθηκαν. Από το 2011 έως το 2016 η μείωση ήταν περίπου 5,8 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ για την ΕΕ. Από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο του 2018, οι εξαγωγές εμπορίου αγαθών από τη Βραζιλία στην ΕΕ ανήλθαν σε 12,64 δισ. δολάρια ΗΠΑ. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν μείωση της τάξης του 24,7% σε σύγκριση με την ίδια χρονική περίοδο το 2016¹⁵⁸. Τα βασικά βραζιλιάνικα αγαθά που εξάγονται στην ΕΕ είναι: σιδηρομεταλλεύματα, σόγια, καφές και ακατέργαστα λάδια πετρελαίου¹⁵⁹.

Όσον αφορά τις εισαγωγές από την ΕΕ, οι διαφοροποιήσεις είναι επουσιώδεις. Παραμένουν στα 0,7 δισ. Δολάρια ΗΠΑ από το 2010. Τα τελευταία χρόνια, το 2012 και το 2014 ήταν οι περίοδοι που υπήρχαν οι υψηλότερες εισαγωγές βασικών αγαθών από την ΕΕ, που ανέρχονται αντίστοιχα σε 0,77 δισ. δολάρια ΗΠΑ και 0,75 δισ. δολάρια ΗΠΑ¹⁶⁰.

¹⁵⁷Thorstensen V. et Ferraz L., (2015), *Brazil: Impacts of a Preferential Trade Agreement with the European Union*, São Paulo: Fundação Getulio Vargas, p. 19.

¹⁵⁸Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://www.mdic.gov.br/index.php> [Προσπελάστηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁵⁹Thorstensen V. et al, (2015), ό.π., p. 19.

¹⁶⁰Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://www.mdic.gov.br/index.php> [Προσπελάστηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2018].

2.5.1.2. Ημι-επεξεργασμένα προϊόντα

Οι εξαγωγές προς την ΕΕ το 2017 ανήλθαν σε 7,5 δισ. Δολάρια ΗΠΑ, σημειώνοντας αύξηση κατά 1,3 δισ. Δολάρια ΗΠΑ σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ωστόσο, από το 2012 έως το 2014, μειώθηκαν από 8,4 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ σε 6,2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μικρή ανάκαμψη των βραζιλιάνικων ημικατεργασμένων εξαγωγών προς την ΕΕ το 2015. Από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο του 2018, οι εξαγωγές ημικατεργασμένων προϊόντων από τη Βραζιλία προς την ΕΕ ανήλθαν σε 4 δισ. Δολάρια ΗΠΑ¹⁶¹.

Τα κυριότερα βραζιλιάνικα ημικατεργασμένα προϊόντα που εξάγονται στην ΕΕ είναι: χαρτοπολτός, σιδηρονικέλιο και νιόβιο¹⁶². Οι εισαγωγές είναι σχετικά χαμηλότερες σε σύγκριση με τις εξαγωγές ημικατεργασμένων προϊόντων. Όπως και για τις εισαγωγές βασικών προϊόντων από την ΕΕ, οι εισαγωγές ημικατεργασμένων προϊόντων από την ΕΕ είναι περίπου ίδιες από το 2010, δηλαδή σχεδόν 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο του 2018, οι εισαγωγές ημικατεργασμένων προϊόντων από την ΕΕ στη Βραζιλία ανήλθαν σε 0,89 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ¹⁶³.

2.5.1.3. Επεξεργασμένα προϊόντα

Στο εμπόριο επεξεργασμένων προϊόντων, οι εξαγωγές προς την ΕΕ αυξήθηκαν από 15,4 δισ δολάρια ΗΠΑ το 2010 σε 17,6 δισεκατομμύρια US \$ το 2015. Εντούτοις, το 2016 σημειώθηκε μείωση των εξαγωγών της Βραζιλίας προς την ΕΕ ύψους 3,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Κατά το έτος αυτό, οι παραγόμενες εξαγωγές στην ΕΕ ανήλθαν σε 14,1 δισ. Δολάρια. Το πρώτο εξάμηνο του 2018, οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων από τη Βραζιλία προς την ΕΕ ανήλθαν σε 8,75 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει μείωση κατά 19,65% στις εξαγωγές μεταποιημένων αγαθών της Βραζιλίας προς την ΕΕ σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2017¹⁶⁴.

¹⁶¹Ibid.

¹⁶²Αργυρόλευκο μέταλλο με έντονη μεταλλική λάμψη, το οποίο χρησιμοποιείται για να παραχθεί ισχυρότερο και ελαφρύτερο ατσάλι, με στόχο την κατασκευή βιομηχανικών σωλήνων και εξαρτημάτων αεροσκαφών.

¹⁶³Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://www.mdic.gov.br/index.php> [Προσπελάστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁶⁴Ibid.

Τα κύρια μεταποιημένα εμπορεύματα της Βραζιλίας που εξάγονται στην ΕΕ είναι: μαζούτ, μηχανές και χυμός πορτοκαλιού. Παρά ταύτα, οι εισαγωγές μεταποιημένων προϊόντων είναι πολύ υψηλότερες και ευθύνονται για τα μεγάλα ελλείμματα που έχει σημειώσει η Βραζιλία τα τελευταία πέντε χρόνια με την ΕΕ. Το 2010 οι εισαγωγές από την ΕΕ ανήλθαν σε 37,3 δισ. Δολάρια ΗΠΑ και 44,7 δισ. Δολάρια το 2015. Αυτό μεταφράζεται σε αύξηση κατά 19,8% σε πέντε χρόνια¹⁶⁵.

Το πρώτο εξάμηνο του 2018 οι εισαγωγές επεξεργασμένων προϊόντων από την ΕΕ στη Βραζιλία ανήλθαν σε 27,1 δισ. Δολάρια ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει μείωση κατά 21,42% των βραζιλιάνικων εισαγωγών μεταποιημένων προϊόντων από την ΕΕ σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2017. Τα κύρια μεταποιημένα εμπορεύματα που εισάγονται από την ΕΕ στη Βραζιλία είναι: ηλεκτρικά μηχανήματα, αυτοκίνητα και φαρμακευτικά προϊόντα¹⁶⁶.

2.5.2. Εμπορικό ισοζύγιο

Όσον αφορά το εμπορικό ισοζύγιο¹⁶⁷, το εμπόριο αγαθών είναι θετικό για τη Βραζιλία, ενώ στα επεξεργασμένα προϊόντα είναι θετικό για την ΕΕ και παρουσιάζει σημαντικό έλλειμμα για τη χώρα της Λατινικής Αμερικής. Το 2016 το εμπορικό ισοζύγιο της Βραζιλίας ήταν αρνητικό στα 3 δισ. Δολάρια ΗΠΑ. Η τάση αυτή επαναλήφθηκε το 2017, όταν το αποτέλεσμα του εμπορικού ισοζυγίου της Βραζιλίας ήταν και πάλι αρνητικό στα 4,7 δισ. Δολάρια ΗΠΑ. Αυτό οφείλεται στο αυξανόμενο έλλειμμα που διαπιστώνεται στο εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων μεταξύ Βραζιλίας και ΕΕ. Το εμπόριο βασικών αγαθών και ημικατεργασμένων προϊόντων δεν ήταν αρκετό για να παράγει θετικό αποτέλεσμα για το εμπορικό ισοζύγιο της Βραζιλίας. Οι εξαγωγές βασικών προϊόντων προς την ΕΕ ανήλθαν σε 26,7 δισ. Δολάρια το 2013, αλλά έκτοτε υποχώρησαν στα 21,0 δισ. Δολ. το 2016.

Το ίδιο συνέβη και στον τομέα των ημικατεργασμένων προϊόντων. Το 2012, υπήρχε πλεόνασμα για τη Βραζιλία ύψους 7,1 δισ. Δολαρίων ενώ το 2017 μειώθηκε σε 4,6 δισ. Δολάρια. Αναλύοντας την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου της Βραζιλίας με την ΕΕ το πρώτο εξάμηνο του 2018, παρατηρείται ότι έφτασε σε έλλειμμα ύψους

¹⁶⁵Ibid.

¹⁶⁶Ibid.

¹⁶⁷Εμπορικό ισοζύγιο αγαθών είναι ένας ειδικός λογαριασμός στον οποίο αποτυπώνεται η διαφορά μεταξύ των εξαγωγών εμπορευμάτων μιας χώρας και των αντίστοιχων εισαγωγών της. Εμπορικό ισοζύγιο ονομάζονται αλλιώς οι καθαρές εξαγωγές. Πηγή: <https://www.euretirio.com/emporiko-isozygio/> [Προσπελάστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2018].

2,9 δισ. Δολαρίων ΗΠΑ για τη Βραζιλία. Ο τομέας των κατεργασμένων προϊόντων παραμένει υπεύθυνος για τα αρνητικά αποτελέσματα που έχει σημειώσει το εμπορικό ισοζύγιο της Βραζιλίας τα τελευταία χρόνια¹⁶⁸.

2.6. Δασμολογικά προφίλ ΕΕ-Βραζιλίας

2.6.1. Εισαγωγικοί δασμοί

Η ΕΕ δεσμεύει το 100% των δασμολογικών της κλάσεων της στον ΠΟΕ και εφαρμόζονται όλες οι παραχωρήσεις της. Οι περισσότερες από τις δασμολογικές της κλάσεις χρεώνονται ad valorem (κατ' αξία), ενώ το 4,8% των δεσμευμένων και το 5,0% των εφαρμοζόμενων δασμών της υπόκεινται σε όχι κατ' αξίαν (non-ad valorem) δασμούς. Οι χώρες που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για ειδικό δασμολογικό συντελεστή έχουν συνήθη εμπορική σχέση με την ΕΕ και ισχύουν οι γενικοί δασμολογικοί συντελεστές. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 26,9% του συνόλου των εφαρμοζόμενων δασμολογικών κλάσεων της ΕΕ είναι αδασμολόγητο για όλες τις χώρες, ανεξάρτητα από προγράμματα ή συμφωνίες δασμολογικών προτιμήσεων. Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος των δασμών για όλα τα εισαγόμενα προϊόντα είναι 5,2% και ο μέσος όρος που εφαρμόζεται είναι 5,5%, καλύπτοντας ένα φάσμα 10.453 δασμολογικών ορίων που εφαρμόζονται για τη ρήτρα του Μάλλον Ευνοούμενου Κράτους¹⁶⁹ (ΜΕΚ).

Για τα γεωργικά προϊόντα, ο μέσος όρος των δασμών είναι 13,5% και ο μέσος όρος που εφαρμόζεται είναι 13,2%. Ο τομέας συγκεντρώνει επίσης το μεγαλύτερο μέρος των non-ad valorem δασμών, περίπου 32%. Στο 50% των προϊόντων, ο μέσος όρος των εφαρμοζόμενων δασμών είναι υψηλότερος από αυτόν που παρατηρείται για όλα τα γεωργικά προϊόντα, όπως φαίνεται στους ακόλουθους τομείς: γαλακτοκομικά προϊόντα (52,8%), ζάχαρης και προϊόντα ζαχαροπλαστικής (29,7%), προϊόντα ζωικής προέλευσης (20,0%), ποτά και καπνός (20,8%), σιτηρά (17,1%). Ο τομέας της γεωργίας έχει επίσης τις σημαντικότερες δασμολογικές τιμές. Έξι από τους τομείς προϊόντων της παρουσιάζουν δασμολογικές κλάσεις με τιμές υψηλότερες από 100%,

¹⁶⁸ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέση: <http://www.mdic.gov.br/index.php> [Προσπελάστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁶⁹ Thorstensen et al, ό.π., σελ. 34.

ενώ στον υποτομέα που σχετίζεται με τα γαλακτοκομικά προϊόντα μπορεί να φτάσουν έως το 605%¹⁷⁰.

Ο μη γεωργικός τομέας έχει χαμηλότερους δασμούς από το γεωργικό. Ο μέσος όρος των δασμών εδώ είναι 3,9% και ο μέσος όρος που εφαρμόζεται είναι 4,2%. Οι μέγιστοι δασμοί που επιβάλλονται για ΜΕΚ είναι σημαντικά χαμηλότεροι από τους επιβαλλόμενους στο γεωργικό τομέα¹⁷¹.

Από την άλλη μεριά, σύμφωνα με σχετική ετήσια έκθεση του ΠΟΕ σχετικά με δασμολογικά και μη μέτρα που λαμβάνουν 170 χώρες παγκοσμίως, για το έτος 2018¹⁷², η Βραζιλία έχει δεσμεύσει το 100% των δασμολογικών της κλάσεων και όλες οι παραχωρήσεις της έχουν ήδη τεθεί σε εφαρμογή. Επιπλέον, η Βραζιλία έχει όλες τις δασμολογικές της κλάσεις χρεωμένες ad valorem. Ο μέσος δασμολογικός συντελεστής είναι 31,4%, ενώ ο μέσος όρος του εφαρμοζόμενου δασμολογικού συντελεστή είναι 13,5%¹⁷³.

Κατά την ανάλυση των υποτομέων της γεωργίας, είναι δυνατόν να κατανοηθεί το δασμολογικό προφίλ της Βραζιλίας. Από τους 10 υποτομείς που αποτελούν τον τομέα της γεωργίας, οι μισοί από αυτούς παρουσιάζουν μέσο όρο εφαρμοζόμενων δασμών κάτω από τον αντίστοιχο μέσο όρο του τομέα. Ο τομέας του βαμβακιού αξίζει να ληφθεί υπόψη. Παρά το γεγονός ότι οι τελικοί δασμοί του ανέρχονται στο 55%, ο υψηλότερος δασμός για τον γεωργικό τομέα, έχει το χαμηλότερο μέσο όρο του εφαρμοζόμενου δασμού, μόνο 6,9%. Από την άλλη, οι υποτομείς που σχετίζονται με τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα ποτά και τον καπνό παρουσιάζουν τον υψηλότερο μέσο όρο των εφαρμοζόμενων δασμών μεταξύ των γεωργικών προϊόντων, 18,3%, 17% και 16,5% αντίστοιχα¹⁷⁴.

Η μη γεωργική αγορά της Βραζιλίας είναι πιο περιοριστική από τη γεωργική. Ο μέσος όρος των εφαρμοζόμενων δασμών για τα μη γεωργικά προϊόντα είναι 14,1%, αλλά εξακολουθεί να είναι σημαντικά χαμηλότερος του μέσου δασμολογικού συντελεστή 30,8%. Ο μέγιστος δασμολογικός συντελεστής που επαληθεύεται για όλα τα μη γεωργικά προϊόντα είναι 35%, χαμηλότερος από αυτόν που επαληθεύεται για τα γεωργικά προϊόντα. Για παράδειγμα, οι εφαρμοζόμενοι δασμοί στα είδη ένδυσης

¹⁷⁰Ibid.

¹⁷¹Ibid.

¹⁷²WTO-ITC-UNCTAD, (2018), World Tariff Profiles, p.52. Διαθέσιμο στην ιστοθέση: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wto2018_en.pdf [Προσπελάστηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁷³Thorstensen et al, ό.π., σελ. 37-38.

¹⁷⁴Ibid, σελ. 35-36.

ανέρχεται στο 35%, στην κλωστοϋφαντουργία στο 23,3%, στο δέρμα και τα υποδήματα σε 16%¹⁷⁵.

2.6.2. Εξαγωγικοί δασμοί

Η ΕΕ δεν εφαρμόζει δασμούς εξαγωγής στα προϊόντα της. Αντιθέτως, ως οικονομία που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές πρώτων υλών, η ΕΕ προσπαθεί να πειθαρχήσει τη χρήση των δασμών εξαγωγής και των περιορισμών στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω του ΠΟΕ και των Συμφωνιών Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης¹⁷⁶.

Η Βραζιλία, από την άλλη μεριά, επιβάλλει δασμούς κατά την εξαγωγή κυρίως τριών προϊόντων: i) τσιγάρων · ii) υγρού χρωμοδέρματος · και (iii) όπλων και πυρομαχικών. Η εξαγωγή τσιγάρων υπόκειται στην καταβολή δασμών 150% όταν προορίζονται για Λατινική και Κεντρική Αμερική. Το μέτρο αυτό εγκρίθηκε το 1998, με στόχο την αποφυγή της φοροδιαφυγής. Όσον αφορά την εξαγωγή δερμάτων και δερμάτινων προϊόντων, η επιβολή δασμών εξαγωγής του 9% σε υγρό χρωμοδέρμα έχει ως στόχο να τονώσει τις εξαγωγές προϊόντων με υψηλότερη προστιθέμενη αξία. Τέλος, τα όπλα και τα πυρομαχικά στη Λατινική Αμερική επίσης υπόκεινται σε δασμό εξαγωγής 150%, για λόγους ασφαλείας¹⁷⁷.

2.6.3. Προτιμησιακή δασμολογική μεταχείριση εμπορευμάτων

Σε ό,τι αφορά την ΕΕ, επί του παρόντος διαθέτει το μεγαλύτερο αριθμό συμφωνιών οικονομικής εταιρικής σχέσης στον κόσμο. Οι προτιμησιακές συμφωνίες που υπογράφει η ΕΕ είναι συνήθως ανοιχτές όσον αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα και περισσότερο «αμυντικές» στα γεωργικά προϊόντα. Επιπλέον, η ΕΕ παρέχει ενισχυμένη πρόσβαση στην αγορά για μεγάλο αριθμό αναπτυσσόμενων χωρών μονομερώς, κυρίως στο πλαίσιο του Συστήματος Γενικευμένων Δασμολογικών Προτιμήσεων (ΣΓΠ), για το οποίο έχει ήδη γίνει λόγος σε προηγούμενη ενότητα. Η εξέταση του δασμολογικού προφίλ της ΕΕ καταδεικνύει ότι οι εφαρμοστέοι δασμοί που επιβάλλονται είναι σχετικά χαμηλοί, εκτός από ορισμένα γεωργικά προϊόντα που προστατεύονται από ποσοτώσεις.

¹⁷⁵Ibid, σελ. 33.

¹⁷⁶Ibid, σελ. 34.

¹⁷⁷Ibid, σελ. 32.

Από την άλλη μεριά, στη Βραζιλία παρατηρείται υψηλή δασμολόγηση και, εκτός από ορισμένα ευαίσθητα προϊόντα, η μείωση των δασμών γίνεται μέσω προτιμησιακών διαπραγματεύσεων. Ως μέλος της Mercosul και λόγω της απόφασης αριθ. 32/2000 Mercosur, η Βραζιλία έχει μόνο διμερείς προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες ή προτιμησιακά προγράμματα προς αναπτυσσόμενες ή λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες στο πλαίσιο της Mercosur και της LAIA/ALADI¹⁷⁸. Ως κράτος μέλος τη Mercosur, κύριο φορέα περιφερειακής ολοκλήρωσης της Βραζιλίας, η χώρα έχει υπογράψει συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών με το Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη, καθώς και προτιμησιακές εμπορικές συμφωνίες με την Ινδία και την Τελωνειακή Ένωση της Νότιας Αφρικής (SACU).

Πρέπει να τονιστεί ότι οι συμφωνίες αυτές καλύπτουν ένα μικρό ποσοστό δασμολογικών κλάσεων, όπως συμβαίνει λ.χ. στην προτιμησιακή εμπορική συμφωνία με την Ινδία, όπου καλύπτεται μόνο το εμπόριο αγαθών. Στο πλαίσιο της LAIA, η Βραζιλία έχει υπογράψει περιφερειακή προτιμησιακή εμπορική συμφωνία και συμφωνίες οικονομικής σχέσης με πολλά κράτη της Λατινικής Αμερικής, όπως τη Χιλή, τη Βολιβία, το Μεξικό, το Περού, την Κολομβία, τον Ισημερινό, τη Βενεζουέλα, την Κούβα, τη Γουιάνα και το Σουρινάμ. Ωστόσο, οι συμφωνίες αυτές, αν και αντιπροσωπεύουν σχετικές δασμολογικές προτιμήσεις για τις εξαγωγές της Βραζιλίας, δεν είναι καινοτόμες, καθώς υπάρχουν μόνο κανόνες που αναπαράγουν τις διατάξεις του ΠΟΕ, χωρίς να περιλαμβάνονται θέματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν διμερώς στο διεθνές εμπόριο. Μεταξύ αυτών, μόνο η συμφωνία με τη Χιλή προβλέπει την απελευθέρωση των υπηρεσιών, ενώ οι συμφωνίες με τη Βολιβία, την Κολομβία, τον Ισημερινό και τη Βενεζουέλα προβλέπουν μόνο τη μελλοντική διαπραγμάτευση του θέματος¹⁷⁹.

Σε γενικές γραμμές, οι συμφωνίες της Βραζιλίας περιέχουν κανόνες για μέτρα εμπορικής άμυνας, τεχνικά εμπόδια και υγειονομικούς και φυτοϋγειονομικούς φραγμούς που επαναλαμβάνουν τις διατάξεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ, ενώ ρυθμίζονται θέματα όπως η πνευματική ιδιοκτησία και οι επενδύσεις.

¹⁷⁸Latin American Integration Association.

¹⁷⁹Thorstensen, ό.π., σελ. 32-33.

2.7. Εμπορικοί φραγμοί στις σχέσεις ΕΕ-Βραζιλίας

Η Βραζιλία είναι ο 11ος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ (στοιχεία του 2017) με εξαγωγές αγαθών από την ΕΕ που ανέρχονται σε 32,2 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ η ΕΕ είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Βραζιλίας, αντιπροσωπεύοντας το 18,3% του συνολικού της εμπορίου¹⁸⁰. Η Βραζιλία είναι επίσης ο μεγαλύτερος εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων στην ΕΕ, αντιπροσωπεύοντας περίπου το ένα όγδοο των συνολικών γεωργικών εισαγωγών της ΕΕ. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος ξένος επενδυτής στη Βραζιλία, με το 48,5% των επενδύσεών της στη Λατινική Αμερική το 2015 να λαμβάνει χώρα στη Βραζιλία¹⁸¹. Ωστόσο, η αγορά της Βραζιλίας είναι σχετικά υψηλά προστατευόμενη, εφαρμόζοντας δασμολόγιο κατά μέσο όρο 12% και σημαντικά μη δασμολογικά εμπόδια που εμποδίζουν τις δραστηριότητες των εμπόρων και των επενδυτών.

Ως μέλος της Mercosur, η Βραζιλία διαπραγματεύεται επί του παρόντος συμφωνία σύνδεσης με την ΕΕ, η οποία θα περιλαμβάνει συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών. Σ' αυτό το πλαίσιο, χρειάζεται να εξαλειφθούν τα ακόλουθα σημαντικά εμπόδια στο εμπόριο, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην αγορά: Πρώτον, η εύλογη πρόσβαση των ξένων επιχειρήσεων στην αυξανόμενη αγορά των δημόσιων συμβάσεων, η οποία είναι ήδη περιορισμένη, γίνεται όλο και δυσκολότερη, καθώς, με νομοθετική διάταξη του 2010 καθιερώθηκε περιθώριο προτίμησης για τα τοπικά αγαθά και υπηρεσίες ύψους 25 %, περιορίζοντας στους εθνικούς προμηθευτές τις δημόσιες συμβάσεις σχετικά με αγαθά και υπηρεσίες που θεωρούνται εθνικού στρατηγικού συμφέροντος. Αυτό επηρεάζει ήδη τους ευρωπαίους προμηθευτές στον τομέα των τηλεπικοινωνιών¹⁸².

Επιπρόσθετα, υπάρχουν περιορισμοί στις θαλάσσιες μεταφορές που ανησυχούν άμεσα τις επιχειρήσεις της ΕΕ. Το μέγεθος και η αύξηση των εμπορικών ροών εντός Mercosur και μεταξύ ΕΕ και Mercosur, καθώς και η πιθανή αύξηση των εν λόγω ροών ως συνέπεια ενδεχόμενης ΣΕΣ μεταξύ Mercosur και ΕΕ, καθιστούν αυτό το ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό για τις επιχειρήσεις της ΕΕ¹⁸³.

¹⁸⁰ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοθέρση: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/brazil/> [Προσπελάστηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2018].

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2011), Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις - Προώθηση της συμμετοχής των στρατηγικών οικονομικών εταιρών μας στη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά: Προτεραιότητες δράσης για την εξάλειψη των εμποδίων στο εμπόριο, COM(2011) 114 τελικό, Βρυξέλλες, 10.3.2011, σελ. 10.

¹⁸³ Ibid.

Η Βραζιλία εμποδίζει επίσης το εμπόριο με διάφορα μέτρα που περιορίζουν τις εξαγωγές πρώτων υλών. Στα προϊόντα που θίγονται περιλαμβάνονται τα γεωργικά προϊόντα και επίσης οι δορές, τα δέρματα και το υγρό χρωμιοδέρμα. Σε συνδυασμό με επαχθείς εξαγωγικές διατυπώσεις, όπως τα «μητρώα εξαγωγών» π.χ. για το βοδινό κρέας και οι κόκκοι, τα εν λόγω μέτρα έχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στους ευρωπαϊούς παραγωγούς προϊόντων για την αγορά επόμενου σταδίου και, τελικά, τους καταναλωτές. Οι ακατέργαστες δορές, δέρματα και το υγρό χρωμιοδέρμα, για τα οποία η Βραζιλία (όπως και η γειτονική Αργεντινή) είναι πολύ σημαντικοί παραγωγοί σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτελούν εν προκειμένω σημαντικό παράδειγμα. Η βιομηχανία δέρματος της ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προμήθειες αυτές. Το 2009 οι εισαγωγές βοδινών ακατέργαστων δορών, δερμάτων και υγρού χρωμιοδέρματος της ΕΕ από τη Βραζιλία, για τις οποίες υπήρχαν περιορισμοί, ανήλθαν σε 87 εκατομμύρια ευρώ (12 % των συνολικών εισαγωγών της ΕΕ). Η χρήση εξαγωγικών φόρων στις δορές και τα δέρματα οδηγεί σε σοβαρά μειονεκτήματα ανταγωνισμού για τη βιομηχανία δέρματος της ΕΕ, δεδομένου ότι αυτοί ανέρχονται σε πολύ σημαντικό ποσοστό του κόστους παραγωγής του δέρματος¹⁸⁴.

Το 2011 εισήχθησαν επίσης ορισμένα νέα μέτρα. Στις 15 Σεπτεμβρίου 2011, η Βραζιλία αύξησε το φόρο των βιομηχανικών προϊόντων για την παραγωγή αυτοκινήτων και φορτηγών που δεν πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις της τοπικής παραγωγής. Προκειμένου να επωφεληθούν από τη φορολογική απαλλαγή, το 65% των εξαρτημάτων των οχημάτων πρέπει να παράγεται στη Βραζιλία· οι εταιρείες πρέπει να επενδύουν τουλάχιστον το 0,5% των ακαθάριστων πωλήσεων ειδών έρευνας και ανάπτυξης στη Βραζιλία και πρέπει να διεκπεραιώνουν ορισμένες βασικές διαδικασίες παραγωγής στη Βραζιλία¹⁸⁵.

Η Βραζιλία θέσπισε επίσης αυστηρότερες διαδικασίες για τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ειδών ένδυσης με αυστηρότερους τελωνειακούς ελέγχους. Οι εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ειδών ένδυσης ακολουθούν τη γκρίζα και την κόκκινη τελωνειακή διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι τα εμπορεύματα υπόκεινται σε φυσικό έλεγχο και τα δείγματα μπορούν να υποβάλλονται σε εργαστηριακές δοκιμές. Κατά συνέπεια, το χρονικό διάστημα για

¹⁸⁴Ibid, σελ. 11.

¹⁸⁵Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις*, COM(2012) 70 τελικό, Βρυξέλλες, 21.2.2012, σελ. 15.

την αποδέσμευση των εισαγωγών μπορεί να διαρκέσει έως και 90 ημέρες (+ 90 επιπλέον ημέρες εάν χρειάζεται). Επιπλέον, οι τελωνειακές αρχές ζητούν περισσότερα πιστοποιητικά¹⁸⁶.

Οι προσωρινοί κανόνες φορολόγησης των βιομηχανικών προϊόντων (ΔΒΠ) για την παραγωγή αυτοκινήτων και φορτηγών του Σεπτεμβρίου 2011 αντικαταστάθηκαν από νέους κανόνες τον Οκτώβριο του 2012, με επιπλέον όρους και προϋποθέσεις (το λεγόμενο πρόγραμμα υποστήριξης INOVAR-AUTO). Οι τοπικοί κατασκευαστές θα είναι σε θέση να επωφεληθούν από μειώσεις στο φόρο ΔΒΠ, εφόσον συμμορφώνονται με τους όρους που αφορούν, μεταξύ άλλων, τις επενδύσεις στην έρευνα και την ανάπτυξη, καθώς και την εκτέλεση ενός αυξανόμενου αριθμού των σταδίων κατασκευής στη Βραζιλία. Οι φορολογικές μειώσεις χορηγούνται με τη μορφή προοδευτικής πίστωσης φόρου που συνδέεται με τη χρήση εγχωρίως παραγόμενων εξαρτημάτων αυτοκινήτων. Η Βραζιλία έχει επομένως παρατείνει, κατ' ουσίαν, το καθεστώς φορολογικών διακρίσεων που είχε αρχικά θεσπιστεί το 2011. Την περίοδο 2013-2017 το καθεστώς συνεχίζει να παρέχει κίνητρα για την τοπική παραγωγή σε βάρος των εισαγωγών. Η χρήση των έμμεσων φόρων για να παρέχεται προστασία στους βραζιλιάνους κατασκευαστές σε βάρος των εισαγωγών δεν περιορίζεται στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας. Προβληματικά μέτρα έχουν αναφερθεί και σε άλλους τομείς, όπως οι ηλεκτρονικές συσκευές και ο τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός¹⁸⁷.

Τα εντοπισθέντα προβλήματα όσον αφορά την εσωτερική φορολόγηση επιδεινώνονται με την απόφαση της Βραζιλίας, τον Οκτώβριο του 2012, μετά την έκδοση απόφασης στη σύνοδο κορυφής της Mercosur, να αυξήσει τους δασμούς 100 κλάσεις πάνω από τους παγιοποιημένους δασμούς του ΠΟΕ κατ' εξαίρεση του δασμολογίου της Κοινής Αγοράς του Νότου (Mercosur). Αν και αυτό δεν αποτελεί αθέτηση των δεσμεύσεων του ΠΟΕ, η απόφαση δεν είναι σύμφωνη με την πολιτική δέσμευση της G20 να απέχουν από τη λήψη μέτρων που περιορίζουν τις εισαγωγές. Περιλαμβάνονται πολλά προϊόντα, όπως κεραμικά προϊόντα και πυρίμαχα υλικά, χαρτί, νήματα βισκόζης, επεξεργασμένες πατάτες, χημικά προϊόντα κλπ., πολλά από τα οποία έχουν μεγάλη οικονομική σημασία για την ΕΕ¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις, COM(2013) 103 τελικό, Βρυξέλλες, 28.2.2013, σελ. 15.

¹⁸⁸ Ibid.

Για τα αυτοκίνητα υπάρχει μια τάση στη Βραζιλία να εφαρμόζονται οι εθνικοί κανονισμοί και οι εθνικές διαδικασίες πιστοποίησης για τα εξαρτήματα αυτοκινήτων, ενώ στο παρελθόν η πιστοποίηση και η σήμανση προϊόντων από την ΟΕΕ/ΟΗΕ γίνονταν δεκτές στη Βραζιλία χωρίς επιπρόσθετες δοκιμές, πιστοποίηση ή σήμανση¹⁸⁹.

Επιπρόσθετα, στον τομέα των επενδύσεων, αν και η Βραζιλία γενικά δεν κάνει διάκριση μεταξύ ξένων και εθνικών κεφαλαίων, ορισμένοι τομείς - ιδίως των μέσων ενημέρωσης και των επικοινωνιών, της αεροπορίας, των μεταφορών και της εξόρυξης- υπόκεινται σε περιορισμούς όσον αφορά την ιδιοκτησία από ξένους υπηκόους¹⁹⁰.

Οι φόροι που εισάγουν διακρίσεις και οι επιδοτήσεις εγχώριων παραγωγών στη Βραζιλία είναι σημαντικό ζήτημα σε πολλούς τομείς. Ειδικότερα, η (επαν)εισαγωγή του προγράμματος «Reintegra», στο πλαίσιο του οποίου παρέχονται επιδοτήσεις των εξαγωγών, προκαλεί ανησυχία. Επιπλέον, η χορήγηση από τη Βραζιλία επιδοτούμενων δανείων ή επιχορηγήσεων υπό την προϋπόθεση της εκπλήρωσης απαιτήσεων τοπικού περιεχομένου παραμένει προβληματική. Όσον αφορά τα φορολογικά μέτρα, η ΕΕ ζήτησε στις 19 Δεκεμβρίου 2013, διαβουλεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ σχετικά με τα φορολογικά πλεονεκτήματα που εισάγουν διακρίσεις και τα οποία χορηγεί η Βραζιλία όσον αφορά τα αυτοκίνητα, τα ηλεκτρονικά είδη, τα αυτοματοποιημένα μηχανήματα για βιομηχανική ή επαγγελματική χρήση και άλλα σχετικά προϊόντα που κατασκευάζονται στη Βραζιλία και πληρούν ορισμένες απαιτήσεις τοπικού περιεχομένου. Επιπλέον, η Βραζιλία παρέχει φορολογικά πλεονεκτήματα, υπό μορφή αφορολόγητων αγορών κεφαλαιουχικών αγαθών και εισροών, στις εγχώριες επιχειρήσεις που εξάγουν τουλάχιστον το 50 % της παραγωγής τους. Κατόπιν ανεπιτυχών διαβουλεύσεων με τη Βραζιλία το 2014, η ΕΕ ζήτησε, στις 18 Νοεμβρίου 2014, τη σύσταση επιτροπής επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ. Στις 17 Δεκεμβρίου 2014 ο ΠΟΕ συγκρότησε επιτροπή για να αποφασίσει σχετικά με το ζήτημα¹⁹¹. Στις 30 Αυγούστου 2017 η Ένωση δικαιώθηκε¹⁹².

¹⁸⁹Ibid.

¹⁹⁰Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις*, COM(2015) 127 τελικό, Βρυξέλλες, 17.3.2015, σελ. 4.

¹⁹¹Ibid, σελ. 5.

¹⁹²Βλ. σχετικά: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1708> [Προσπελάστηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2018].

Παράλληλα με τον καθορισμό προτιμησιακών περιθωρίων για ορισμένα εθνικά προϊόντα σε διαδικασίες σύναψης συμβάσεων, η Βραζιλία θέσπισε το 2014 μέτρα που νοθεύουν ακόμη περισσότερο τους όρους για τη συμμετοχή σε δημόσιους διαγωνισμούς. Τα μέτρα καθορίζουν περιθώρια που κυμαίνονται από 8 % έως 25 % και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα τομέων¹⁹³.

Στον τομέα των υγειονομικών και φυτοϋγειονομικών μέτρων έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος, αν και ανεπαρκής, όσον αφορά τις εισαγωγές γαλακτοκομικών προϊόντων, χοιρινού και βοείου κρέατος από την ΕΕ στη Βραζιλία. Η αρμόδια βραζιλιανή αρχή εκτελεί 3 έως 5 ελέγχους ετησίως και έχει ξεκινήσει τους ελέγχους σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ, αλλά οι εκκρεμότητες σχετικά με 50 αιτήσεις που υποβλήθηκαν από τα κράτη μέλη εξακολουθούν να αποτελούν το κύριο μέλημα. Συνολικά, στη Βραζιλία υπάρχουν ακόμη μακροχρόνιες, επαχθείς και απρόβλεπτες υγειονομικές και φυτοϋγειονομικές διαδικασίες για την έγκριση των εισαγωγών από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Το 2014 η Βραζιλία ανακοίνωσε νέα νομοθεσία και η ΕΕ υπέβαλε συγκεκριμένες προτάσεις για τον εξορθολογισμό των διαδικασιών εισαγωγής. Όσον αφορά δε ορισμένους περιορισμούς στις εισαγωγές βοείου κρέατος από την ΕΕ σε σχέση με τη σπογγώδη εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών (ΣΕΒ), η Βραζιλία έχει αλλάξει τις απαιτήσεις εισαγωγής, αλλά δεν τις έχει ακόμη ευθυγραμμίσει πλήρως με το διεθνές πρότυπο του Παγκόσμιου Οργανισμού για την Υγεία των Ζώων¹⁹⁴.

Το 2017 η τάση όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά ήταν σε γενικές γραμμές θετική δεδομένου ότι καταργήθηκαν (εν μέρει ή πλήρως) τρία εμπόδια. Όσον αφορά τον τομέα της γεωργίας και της αλιείας, εκδόθηκε νέα νομοθεσία και η εφαρμογή της βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, κάτι το οποίο διευκολύνει την ευρωπαϊκή πρόσβαση στην αγορά, παρά το γεγονός ότι το συγκεκριμένο εμπόδιο δεν έχει καταργηθεί πλήρως. Η εν λόγω νομοθεσία περιλαμβάνει διατάξεις που επιτρέπουν σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ που εξάγουν ήδη να προσθέσουν περισσότερες εγκαταστάσεις στους καταλόγους των εγκεκριμένων επιχειρήσεων για εξαγωγές προς τη Βραζιλία (χωρίς ελέγχους), να επεκτείνουν την έγκριση και σε άλλες περιοχές/είδη ζώων (όταν το σύστημα έχει ήδη θεωρηθεί ισοδύναμο) και να καταρτίσουν κατάλογο προϊόντων χαμηλού κινδύνου, ο οποίος δεν έχει ακόμη καθοριστεί από τη Βραζιλία. Τα μέτρα αυτά μειώνουν τη συσσώρευση καθυστερήσεων στους ελέγχους, γεγονός το

¹⁹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015) ό.π., σελ. 5.

¹⁹⁴ Ibid.

οποίο αποτελεί επαναλαμβανόμενο συστημικό ζήτημα. Επιπλέον, έχουν γίνει ορισμένα θετικά βήματα από τις αρχές της Βραζιλίας ώστε να διευθετηθούν 17 εκκρεμείς αιτήσεις για φρούτα και λαχανικά, ένδειξη της δέσμευσης στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων της Mercosur¹⁹⁵.

Πρόοδος έχει επίσης εν μέρει επιτευχθεί στον κλάδο των οίνων και των οινοπνευματωδών ποτών, με τον Οργανισμό Υγειονομικών Ελέγχων της Βραζιλίας (ANVISA) να έχει εγκρίνει νέο κανονισμό σχετικά με την επισήμανση των αλλεργιογόνων στα τρόφιμα. Η νέα αυτή απαίτηση ισχύει για τα τρόφιμα, τα ποτά, τα πρόσθετα και τα συστατικά που χρησιμοποιούνται στην επεξεργασία τροφίμων και στα αλκοολούχα ποτά που περιέχουν δημητριακά (σιτάρι, σίκαλη, κριθάρι, βρώμη και υβρίδια), τα οποία θα πρέπει να επισημαίνονται με προειδοποιητικό μήνυμα. Ύστερα από πολλά διαβήματα εκ μέρους της Επιτροπής, στις αρχές του 2017, ο ANVISA επιβεβαίωσε τελικά την απαλλαγή από την επισήμανση των αλλεργιογόνων για τα αλκοολούχα ποτά που αποστάζονται από δημητριακά¹⁹⁶.

Τέλος, έχει αντιμετωπιστεί ένα ακόμη εμπόδιο σε σχέση με τα μηχανήματα. Το κανονιστικό πρότυπο Norma Regulamentadora αριθ. 12 (NR 12) είναι ένας κανονισμός που καθορίζει τα πρότυπα ασφάλειας σε διάφορους τομείς απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που ισχύουν κατά τον ίδιο τρόπο για εξαγωγείς, παραγωγούς και χρήστες μηχανημάτων και βιομηχανικού εξοπλισμού, πρότυπα τα οποία επιβάλλουν ευρύτατες απαιτήσεις. Το Υπουργείο Εργασίας της Βραζιλίας εξέδωσε τελικά τεχνικό σημείωμα, στο οποίο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα εισαγόμενα μηχανήματα που κατασκευάζονται σύμφωνα με το πρότυπο ISO 13849 δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι δεν συμμορφώνονται με τον NR 12. Κατά συνέπεια, με τον τρόπο αυτό καθίσταται δυνατή η πρόσβαση στην αγορά του κλάδου μηχανημάτων της ΕΕ που χρησιμοποιεί το πρότυπο ISO 13849¹⁹⁷.

¹⁹⁵Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2018), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τα εμπόδια στο εμπόριο και τις επενδύσεις (1 Ιανουαρίου 2017-31 Δεκεμβρίου 2017)*, COM(2018) 489 τελικό, Βρυξέλλες, 26.6.2018, σελ. 29.

¹⁹⁶Ibid, σελ. 29-30.

¹⁹⁷Ibid, σελ. 30.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Οι εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τις χώρες BRICS, όπως αυτές αναλύθηκαν, βρίσκονται σε μια διαδικασία θετικών εξελίξεων, αν αναλογιστεί κανείς την περιρρέουσα ατμόσφαιρα που επικρατεί. Αυτό ενισχύει τη θέση της Ένωσης στον αγώνα που δίνει για την πρωτοκαθεδρία στο παγκόσμιο εμπόριο. Μετά μάλιστα και την ολοκλήρωση των γιγαντιαίων συμφωνιών με τον Καναδά και την Ιαπωνία, κατέχει σήμερα τα ηνία του παγκόσμιου εμπορίου, σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τα αγροδιατροφικά προϊόντα, ευνοημένη τόσο από την υποχώρηση των ΗΠΑ από την παγκόσμια εμπορική σκηνή, όσο και από τη μεταβατική φάση του Brexit που κρατάει παγωμένες τις φιλοδοξίες του Ηνωμένου Βασιλείου.

Αναφορικά με τις σχέσεις της με τη Βραζιλία, η χώρα της Λατινικής Αμερικής φαντάζει ένας σημαντικός εταίρος, για δύο λόγους: Πρώτον, γιατί είναι μια αναδυόμενη οικονομία και δεύτερον γιατί, ως κράτος μέλος της Mercosur, μπορεί να αποτελέσει το «δούρειο ίππο» για την ΕΕ, προκειμένου να επανεκκινήσουν οι διαπραγματεύσεις με τον οικονομικό αυτό συνασπισμό των χωρών της Λατινικής Αμερικής, καθώς τα συμφέροντα της Ένωσης στην περιοχή είναι μεγάλα, ιδίως, αν αναλογιστεί κανείς ότι η διαδικασίες διαπραγμάτευσης της TTIP έχουν παγώσει και οι ΗΠΑ ασκούν μεγάλη επιρροή στη Νότια Αμερική. Άλλωστε, *«η Ευρώπη αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο του ιστορικού σχηματισμού της Βραζιλίας και της σημερινής της υπόστασης»¹⁹⁸*.

Σε μία περίοδο που οι πιέσεις για προστατευτισμό αυξάνονται ολοένα και περισσότερο, μια ενδεχόμενη εμπορική συμφωνία ανάμεσα στην ΕΕ και τη Βραζιλία θα μπορούσε να στείλει ένα ξεκάθαρο μήνυμα ότι οι δύο σημαντικές αυτές οικονομίες απορρίπτουν τον προστατευτισμό και την εθνική αναδίπλωση και είναι ανοικτές για επιχειρηματικές και εμπορικές δραστηριότητες στη βάση του θεμιτού ανταγωνισμού και των υψηλών προδιαγραφών. Εξάλλου, να είσαι Ευρωπαίος σημαίνει *«[...] να είσαι ο μεγαλύτερος εμπορικός συνασπισμός παγκόσμια, με εμπορικές συμφωνίες που έχουν υπογραφεί ή βρίσκονται στο στάδιο της διαπραγμάτευσης με περισσότερους από 140 εταίρους σε όλο τον πλανήτη»¹⁹⁹*.

¹⁹⁸ Cervo, ό.π., σελ. 12.

¹⁹⁹ Jean-Claude Juncker, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ομιλία για την κατάσταση της Ένωσης, 14 Σεπτεμβρίου 2016.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστοπούλου, Δ. Γ., (2012), *Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών - Η Ευρωπαϊκή Διάσταση*, Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Γκολφινόπουλος, Σ., (2014), *Α.Ξ.Ε. από χώρες-μέλη των BRICS (Κίνα, Ινδία και Βραζιλία) στην Αφρική: μια ερμηνευτική προσέγγιση*, Μεταπτυχιακή Εργασία στο πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Νέες Αρχές Διοίκησης Επιχειρήσεων», Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Μαραβέγιας, Ν. & Τσινισιζέλης, Μ., (2007), *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση – Οργάνωση και Πολιτικές – 50 χρόνια*, Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μούσης Ν., (2011), *Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*, Έκδοση 13η, Αθήνα: Παπαζήση.
- Παπαγιάννης Δ., (2016), *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, 5^η έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Πλιάκος Α., (2012), *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Θεσμικό & Ουσιαστικό Δίκαιο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ρουμελιώτης, Π., (2009), *Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο*, Αθήνα: Λιβάνη.
- Στεφάνου, Κ. & Γκόρτσος, Χ., (2006), *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Σειρά Μελετών Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Almeida, P. R., (2004), Uma política externa engajada: a diplomacia do governo Lula, *Revista Brasileira de Política Internacional* - Vol. 47 - No 1, pp. 162-184.
- Amorim, C., (2010), Brazilian foreign policy under President Lula (2003-2010): an overview, *Revista Brasileira de política Internacional*, pp. 214-240.
- Andrade, M. T. & Ribeiro, A., (2016), A necessidade de inclusão de uma agenda plural para promover a parceria estado-sociedade na integração econômica no Mercosul, *Revista de la Secretaría del Tribunal Permanente de Revisión*, pp. 136-156.
- Blanco, L., (2012), *Strategic Partnership: a new form of association in international Relations?*, Bielefeld: Bielefeld University.
- Borta, L., (2013), The Current BRICS Trade Barriers On EU's Exports, *CES Working Papers*, Volume V, Issue 3, pp. 344-358.
- Bretton Woods Conference, (2014), What was decided at the Bretton Woods Summit, *The Economist*, July 30th 2014, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/06/economist-explains-20> [Προσπελάστηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2018].
- Cabral, A. I., (2013), União Econômica e monetária e mercado comum: uma abordagem internacional das fases da integração, *Revista do Instituto do Direito Brasileiro*, pp. 10755-10794.
- Caetano, J. M., (2014), A dimensão social da União Econômica e Monetária Europeia: Das suas razões aos instrumentos de concretização, *Debater Europa*, pp. 425-455.

- Carvalho, R.G., (2009), Aproveitamento das relações entre Pernambuco e Portugal: uma análise do comércio potencial versus comércio efetivo, *Rev.Econ*, Nordeste 40, 81–98.
- Caporaso, J. A. & Madeira, M. A. (2012). *Globalization, institutions, and governance*. London: Sage.
- Cervo, A. L., (2009), *O Brasil e a União Europeia*. Brasília: Thesaurus.
- Commission on Global Governance, (1995), *Our global neighbourhood*, New York: Oxford University Press.
- Coutinho, M., Hoffmann, A., & Kfuri, R, (2007), Raio X da Integração Regional, *Estudos e Cenários - Observatório Político Sul-Americano*, pp. 3-58.
- Da Conceicao-Heldt, E., (2013), The Domestic sources of multilateral trade negotiations: Explaining Brazil's negotiating position in the Doha round, *The International Trade Journal*, 27(2), pp. 173–194.
- Dantas, F. S., (2011), *A singularização das relações Brasil-União Europeia (1960-2010)*, Brasília: Instituto de Relações Internacionais - Universidade de Brasília.
- Dri, C. F., (2009), As estratégias por trás da parceria estratégica Brasil-União Europeia, *Mundorama*, pp. 17-18.
- Emerson, M., (2001), *The Elephant and the Bear - The European Union, Russia and their Near Abroads*, Brussels: CEPS - Centre for European Policy Studies.
- European Commission, (2012), *Why the European Union is an essential trade partner*, Brussels, διαθέσιμο στην ιστοθέση:

http://eeas.europa.eu/delegations/rwanda/documents/press_corner/news/20121003_en.pdf [Προσπελάστηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2018].

- Ferreira-Pereira, L. C., (2015), The European Union`s partnership policy towards Brasil: more than meets the eye, *Cambridge Review of International Affairs*, pp. 55-77.
- Gratius, S, (2012), Brazil and the European Union: Between Balancing and Bandwagoning, *ESPO - European Strategic Partnerships observatory*, pp. 1-24.
- Guebert, J., (2011), *BRIC Summit Commitments: 2010 Brasilia Summit*, BRICS Research Group.
- Herz, M. & Ribeiro Hoffmann, A., (2004), *Organizações internacionais: história e práticas*. Rio de Janeiro: Editora Campus.
- Hoffmann, A.R., (2012), *A União Europeia como parceiro para o desenvolvimento*, Rio de Janeiro: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Insaurriaga Megiato, E., Massuquettia, A. & Zago de Azevedo, A.F., (2016), Impactos da integração do Brasil com a União Europeia através de um modelo de equilíbrio geral, *Economia* 17, 16.01.2016, pp. 126–140.
- John, L., (2014), *The BRICS Development Bank: Why the world's newest global bank must adopt a pro-poor agenda*, διαθέσιμο στην ιστοθέση: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp-brics-development-bank-110714-en_0.pdf [Προσπελάστηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 2018].
- Leal-Arcas R., (2008), Is Lisbon the Answer or the Anathema to EC Trade Law and Policy?, in Kierkegaard S., (2008), The Dynamics of Trade Law and Economics, *International Association of IT Lawyers*.

- Massuquetti, A. et al, (2014), As relações comerciais agrícolas entre MERCOSUL e UE no período 2000–2010, *Soc. Desenvolv*, Rural 8, 20–42.
- Matos, B., (2010), *A autonomia pela fiversificação, uma reedição da politica*, Belo Horizonte: Centro Universitário de Belo Horizonte.
- Medeiros, M. D. & Leitão, N., (2009), Bridge over trouble waters: Brasil, Mercosul e União Europeia (1980-2008). In: Martins, E. & Saraiva M., *Brasil - União Europeia - America do Sul: Anos 2010 - 2020* (pp. 12-39), Rio de Janeiro: Fundação Konrad Adenauer.
- O’Neill, J., (2001), Building better global economic BRICs, *Global economics paper* 66, November 30, <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> [Προσπελάστηκε στις 4 Σεπτεμβρίου 2018].
- O’Neill, J., (2007), *Brics and Beyond*, Goldman Sachs Global Economics Group.
- Oxford University, (2012), *The BRICS Report*, Oxford University Press, chapter 1, New Delhi BRICS.
- Patricio, R. D., (2011), O Brasil como parceiro estratégico da União Europeia: as relações Brasil-União Europeia, *International Political Science Association*.
- Philippidis, G. & Sanjuán, A.I., (2007), An analysis of Mercosur’s regional trading arrangements, *World Econ.*, 30, pp. 504–531.
- Pieterse, J. N., (2011), Global rebalancing: Crisis and the east–south turn, *Development and Change*, 42(1), pp. 22–48.
- Pinto, M. D., (2004), *A área de livre comércio das Américas e os interesses da União União Europeia na America Latina*, Braga: Universidade do Minho.

- Prado, H. S. (2013), *Inserção dos atores subnacionais no processo de integração regional: o caso do Mercosul*, Dourados: Editora UFGD.
- Renard, T., (2009), *A BRIC in the World: Emerging Powers, Europe, and the Coming Order*, Egmont Royal Institute for International Relations, *Egmont paper 31*, Academia press.
- Reuters News Agency, (2014), *BRICS Bank to Defy Western Clout in Global Finances*, *New York Times*, διαθέσιμο στην ιστοθέρση: http://www.nytimes.com/reuters/2014/07/11/business/11reuters-brics-summit.html?_r=0 [Προσπελάστηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2018].
- Rodrik, D., (2011), *The globalization paradox. Democracy and the future of the world economy*, New York: W.W. Norton & Company.
- Rodrik, D., (2013), *What the World Needs from the BRICS*. Project Syndicate. Διαθέσιμο στην ιστοθέρση: <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-brics-and-global-economic-leadership-by-dani-rodrik> [Προσπελάστηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 2018].
- Saraiva, M. G., (2007), *O segundo mandato de Lula e a política externa: poucas novidades*, *Carta Internacional*, pp. 22-24.
- Savini, M., (2001), *As negociações comerciais entre o Mercosul e a União Europeia*, *Revista brasileira de política internacional*, pp. 109-125.
- Singh, M., *The 2007-2008 Financial Crisis in a review*, διαθέσιμο στην ιστοθέρση <http://www.investopedia.com/articles/economics/09/financial-crisis-review.asp>. [Προσπελάστηκε στις 14 Σεπτεμβρίου 2018].
- Slaughter, A. M. (2004). *A new world order*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Stuenkel, O., (2013), A South Africa's BRICS Membership: A win-win situation?, *Academic Journals*, vol.7(7), pp 310-319.

- The Editorial Board, (2014), *New York Times*, A Challenge from the BRICS, The Opinion Pages. Προσπελάστηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2018 από την ιστοθέση: <http://www.nytimes.com/2014/07/24/opinion/a-challenge-from-the-brics.html> [Προσπελάστηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2018].

- Thorstensen V. & Ferraz L., (2015), *Brazil: Impacts of a Preferential Trade Agreement with the European Union*, São Paulo: Fundação Getulio Vargas.

- Totten, J., *BRICS New Development Bank Threatens Hegemony of U.S. Dollar*, διαθέσιμο στην ιστοθέση: <http://www.forbes.com/sites/realspin/2014/12/22/brics-new-development-bank-threatens-hegemony-of-u-s-dollar> [Προσπελάστηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2018].

- Vasconcelos, A. S., (2015), *A parceria estratégica UE-Brasil*, Lisboa: Universidade de Lisboa.

- Vigevani, T. & Cepaluni, G., (2007), A política Externa de Lula da Silva: A Estratégia da Autonomia pela Diversificação, *Contexto Internacional* - Vol.29 - No 2, pp. 273-335.

- Whitney, C. R., (1991), War in the Gulf: Europe; Gulf fighting Shatters Europeans' fragile unity. *The New York Times*, January 25, <https://www.nytimes.com/1991/01/25/world/war-in-the-gulf-europe-gulf-fighting-shatters-europeans-fragile-unity.html?pagewanted=1> [Προσπελάστηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2018].

- Wilson, D. & Purushothaman R., (2003), Dreaming With BRICs: The Path to 2050, *Global Economics paper No 99*, Goldman Sachs Economics Research.

- Winters, A., (1999), *Market Integration, Regionalism and the Global Economy* (Baldwin R., Cohen D., Sapir A., & Vanables A., Eds.), New York: Cambridge University Press.

ΕΝΩΣΙΑΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2004), *Ανακοίνωση της 7ης Ιουλίου 2004 της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή με τίτλο «Αναπτυσσόμενες χώρες, διεθνές εμπόριο και βιώσιμη ανάπτυξη: Ο ρόλος του συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ) της Κοινότητας για τη δεκαετία 2006-2015»*, COM(2004) 461 τελικό, Βρυξέλλες, 7.7.2004.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2007), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο: Για μια στρατηγική εταιρική σχέση ΕΕ-Βραζιλίας*, COM (2007) 281 τελικό, Βρυξέλλες, 30.5.2007.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010), *Ανακοίνωση της Επιτροπής: Εμπόριο, Ανάπτυξη και Πολιτικές Υποθέσεις. Η Εμπορική Πολιτική ως βασική συνιστώσα της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» της ΕΕ*, COM (2010) 612 τελικό, Βρυξέλλες, 09.1.2010.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2011), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις - Προώθηση της συμμετοχής των στρατηγικών οικονομικών εταιρών μας στη βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά: Προτεραιότητες δράσης για την εξάλειψη των εμποδίων στο εμπόριο*, COM(2011) 114 τελικό, Βρυξέλλες, 10.3.2011.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2012), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις*, COM(2012) 70 τελικό, Βρυξέλλες, 21.2.2012.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις*, COM(2013) 103 τελικό, Βρυξέλλες, 28.2.2013.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και στις επενδύσεις*, COM(2015) 127 τελικό, Βρυξέλλες, 17.3.2015.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2016), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων για την περίοδο 2014-2015*, COM(2016) 29, Βρυξέλλες, 28.1.2016.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2017), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τα εμπόδια στο εμπόριο και τις επενδύσεις (1 Ιανουαρίου 2016 - 31 Δεκεμβρίου 2016)*, COM(2017) 338 τελικό, Βρυξέλλες, 23.6.2017.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2018), *Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για τα εμπόδια στο εμπόριο και τις επενδύσεις (1 Ιανουαρίου 2017-31 Δεκεμβρίου 2017)*, COM(2018) 489 τελικό, Βρυξέλλες, 26.6.2018.
- European Commission, (2012), *Commission Staff Working Document: Capital Movements and Investment in the EU*, SWD (2012) 6 final, Brussels, 03.02.2012.
- European Commission, (2018), *Annual Activity Report (2017)*, διαθέσιμο στην ιστοθέση: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/trade_aar_2017_final.pdf [Προσπελάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2018].

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://brics.itamaraty.gov.br/> [Προσπελάστηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.brics.utoronto.ca/docs/120329-delhi-declaration.html>
[Προσπελάστηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.brics.utoronto.ca/docs/130327-statement.html> [Προσπελάστηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2018].
- www.brics6.itamaraty.gov.br/about_brics [Προσπελάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1496583/UNASUR>
[Προσπελάστηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 2018].
- http://cuts-international.org/brics-tern/pdf/BRICS_and_the_World_Order-A_Beginners_Guide.pdf [Προσπελάστηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1W-BR-RU-IN-CN-ZA-US?display=graph> [Προσπελάστηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.desenvolvimento.gov.br/sitio/interna/interna.php?area=5&menu=567> [Προσπελάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2018].
- https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-harnessing-globalisation_el [Προσπελάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.eubrasil.eu/en/> [Προσπελάστηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2018].
- <https://www.euretirio.com/emporiko-isozygio/> [Προσπελάστηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 2018].

- <http://infobrics.org/history-of-brics/> [Προσπελάστηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.mdic.gov.br/sitio/interna/interna.php?area=5&menu=567>
[Προσπελάστηκε στις 26 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://ndbbrics.org/index.html> [Προσπελάστηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://research.un.org/en/docs/sc/quick> [Προσπελάστηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1708> [Προσπελάστηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.worldbank.org/en/country/brazil/overview> [Προσπελάστηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.worldbank.org/en/country/russia/overview> [Προσπελάστηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.worldbank.org/en/country/india/overview> [Προσπελάστηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.worldbank.org/en/country/china/overview> [Προσπελάστηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2018].
- <http://www.worldbank.org/en/country/southafrica/overview> [Προσπελάστηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 2018].